

Commissie Accreditatie Hoger Onderwijs

PRIKKELEN PRESTEREN PROFILEREN

EINDRAPPORT

INHOUD

SAMENVATTING	1
1 HOGER ONDERWIJS IN BEWEGING	7
1.1 Grenzen vervagen	7
1.2 Bologna en verder	8
1.3 Dynamiek op vele fronten	8
1.4 Rol van de minister	9
1.5 Samenvatting	10
2 ACCREDITATIE: UITGANGSPUNTEN EN HOOFDLIJNEN	11
2.1 Kwaliteit en accreditatie: begripsomschrijvingen	11
2.2 De opdracht en werkwijze van de Commissie Kwartiermakers	12
2.3 Hoofdpijnen en reacties uit het veld	13
2.4 Overige aandachtspunten	19
2.5 Samenvatting	20
3 HET NATIONAAL ACCREDITATIEORGAAN	23
3.1 Positionering NAO	23
3.2 Toetsingskader NAO	25
3.3 Kwaliteitseisen voor bepaling van niveau en richting van de opleidingen	27
3.3.1 Toetsingskader WO	29
3.3.1.1 WO-bachelor	30
3.3.1.2 WO-master	33
3.3.2 Toetsingskader HBO	36
3.3.2.1 HBO-bachelor	36
3.3.2.2 HBO-master	38
3.4 Kwaliteitseisen met betrekking tot het onderwijsproces en de resultaten	40
3.5 Het eindoordeel	46
3.6 Toets nieuwe opleidingen	47
3.7 Samenvatting	51
4 DE INRICHTING VAN HET NATIONAAL ACCREDITATIEORGAAN	53
4.1 Zelfstandig Bestuursorgaan	53
4.2 Taken van NAO	53
4.3 Profieleisen NAO	54
4.4 De opbouw en omvang van NAO	55
4.5 De ambtelijke ondersteuning van NAO: het bureau	56
4.6 Begroting NAO	56
4.7 Samenvatting	57
BIJLAGEN	
I Instellingsbeschikking Commissie Kwartiermakers Accreditatie Hoger Onderwijs	
II Een registratieregeling voor visiterende en validerende instanties	
III Taken en organisatie nationaal accreditatieorgaan	
IV Ontwerp voor klachtenreglement NAO	
V Ontwerp voor een bezwaar- en beroepsregeling NAO	
VI Geconsulteerde instanties en personen	
VII Lijst van afkortingen	

Commissie Accreditatie Hoger Onderwijs
PRIKKELEN PRESTEREN PROFILEREN
EINDRAPPORT

SONNET VAN DE KWALITEIT

Tegen de opmars van de beunhaas gaat de strijd.
Hoe raken we in een tijd van surrogaat
En overloed de ruggengraat niet kwijt?
Er is geen vrijheid denkbaar zonder maat.

Gezond verstand is vaak een rekenfeit.
Het meest onstoffelijke valt te meten.
Je weet precies: dat is een mooie meid.
Of: ik zat naast een Judas bij het eten.

We kunnen zinnig twisten over smaak.
Zo is ook kwaliteit een klare zaak
Die te betrappen valt, professioneel,

Behalve dan dat steeds voortvluchtig deel:
Initiatief en inventiviteit
De meetlat, niet de maat van kwaliteit.

Gerrit Komrij

VOORWOORD

U en ik laten zich bij de aanschaf van producten en diensten doorgaans goed informeren over de kwaliteit daarvan. Ook de overheid wordt in haar dienstverlening naar de burger gelukkig steeds vaker aangesproken op de kwaliteit. Wie een studie kiest, wil wat de verschillende onderwijs-instellingen aanbieden en hoe dat aanbod zich kwalitatief verhoudt, vergelijken met elkaar. Is de opleiding 'aan de maat' en biedt deze goede aansluiting op vervolgonderwijs of de arbeidsmarkt?

Universiteiten en hogescholen spelen hier op in. Al vele jaren wordt er gevisiteerd en de meeste instellingen hebben kwaliteitssystemen geïntroduceerd. Vrijwel alle profileren zij zich ook extern ten opzichte van elkaar en proberen zij de student via bijvoorbeeld informatie-campagnes en open dagen te laten zien wat zij te bieden hebben. De slag om de student wordt meer en meer gevoerd op de kwaliteit van het onderwijs, de specifieke profilering en de aantrekkelijkheid van de instelling voor de student.

Ook private partijen spelen al enige tijd in op deze behoefte om de kwaliteit meer zichtbaar te maken. Zo brengt Elsevier sinds 1998 jaarlijks een speciaal nummer uit over de kwaliteit van de Nederlandse universiteiten en publiceren diverse media regelmatig 'rankings' van scholen, opleidingen, docenten en onderzoekers. Ook de bekende 'Keuzegids Hoger Onderwijs' past in dit streven om kwaliteit meer transparant te maken.

Van deze 'concurrentie op kwaliteit' kan een belangrijke prikkel uitgaan om de prestaties en de profilering in het hoger onderwijs te verbeteren. Het past dan ook geheel in die trend dat nu, bij de overgang naar het bachelor-mastersysteem in het hoger onderwijs, opnieuw afspraken zijn gemaakt tussen de Europese onderwijsministers over kwaliteitsborging. Alle opleidingen in het hoger onderwijs binnen Europa zullen een accreditatieprocedure gaan doorlopen. Op termijn kan dit verder uitgroeien naar brede 'European-wide transparency' van het opleidingsaanbod.

Accreditatie is bovendien een belangrijke voorwaarde om verder gestalte te geven aan autonomievergroting. Autonomie kan niet zonder het afleggen van verantwoording. De samenleving heeft er het recht op mee te kijken hoe de aanbieders opereren en met welke resultaten. Accreditatie impliceert immers een serieuze toets op kwaliteit van opleidingen door externe, onafhankelijke beoordelaars. Kenmerkend voor accreditatie is dat de toetsingskaders openbaar zijn en bestaan uit zowel input- (docenten, faciliteiten, e.d.), proces- (curriculum, onderwijsvormen) als outputvariabelen (kwaliteit van de afgestudeerde, arbeidsmarktrelevantie, e.d.). De kring van beoordelaars wordt ruimer gemaakt dan de 'peers' uit academische fora, door de vraagkant daarbij nadrukkelijker te betrekken: studenten, arbeidsmarkt en samenleving. Door de beoordelingen ten slotte openbaar te maken, kan elke student of werkgever nagaan wat de kwaliteit is van de verschillende opleidingen en deze onderling vergelijken.

In ons land zal hiervoor het Nationaal Accreditatieorgaan (NAO) worden opgericht. De Commissie Kwartiermakers heeft zich in de afgelopen maanden georiënteerd op de inrichting van het accreditatieproces en de toetsingskaders voor de opleidingen. In dit rapport geeft zij haar bevindingen weer. Eén keer in de vijf jaar zullen opleidingen in het hoger onderwijs na een zelfevaluatie en visitatie door NAO worden getoetst op basiskwaliteit. Indien de kwaliteit

dan 'aan de maat' is, zal de opleiding worden geaccrediteerd. Dit 'keurmerk' geeft het recht aan opleidingen om erkende diploma's te verstrekken. Dit keurmerk wordt ook een conditie om voor bekostiging van overheidswege in aanmerking te komen. Voor studenten betekent de accreditatie dat zij er van uit mogen gaan dat de geaccrediteerde opleiding kwalitatief hoogwaardig onderwijs levert en dat zij aanspraak kunnen maken op studiefinanciering.

Een spoedige invoering van de accreditatie in ons land is mogelijk. De commissie is er van overtuigd, dat met deze kwaliteitsprikkels de prestaties en de profilering in het hoger onderwijs zullen toenemen. De student en arbeidsmarkt, en dus de samenleving zullen, daarvan profiteren.

J. Franssen

Voorzitter Commissie Kwartiermakers Accreditatie Hoger Onderwijs

SAMENVATTING

Testen: door middel van een test of tests onderzoeken; aan een test onderwerpen

SAMENVATTING

KENNIS EN KWALITEIT DOOR ACCREDITATIE VERBONDEN

Accreditatie is een kwaliteitskeurmerk dat in de komende jaren zal worden verleend aan opleidingen in ons hoger onderwijs die in kwalitatief opzicht 'aan de maat zijn'. Eén keer in de vijf jaar zullen alle opleidingen deze kwaliteitstoets doorlopen. Een externe, onafhankelijke en gezaghebbende instantie, het nog op te richten Nationaal Accreditatieorgaan (NAO), zal de keurmerken gaan toekennen. Het keurmerk garandeert dat studenten, samenleving en arbeidsmarkt er op mogen vertrouwen dat de betreffende opleiding daadwerkelijk opleidt tot de competenties en kwalificaties verbonden aan een internationaal erkende bachelor- of mastergraad. Alleen met een accreditatie door NAO van de aangeboden opleidingen, kan een hogeschool of universiteit straks nog overheidsbekostiging ontvangen of officieel erkende diploma's verstrekken. Studenten kunnen hun recht op studiefinanciering dan alleen claimen bij geaccrediteerde opleidingen. Ook het recht op het voeren van titulatuur wordt afhankelijk van de vraag of de opleiding het keurmerk van NAO heeft.

Accreditatie is dus geen vrijblijvende toets. Er worden nogal wat consequenties aan verbonden. Tegelijkertijd is ze een prikkel om de kwaliteit van ons hoger onderwijs verder te versterken. Ons hoger onderwijs heeft internationaal een goede reputatie. Om ons heen zien we echter dat de beleidsconcurrentie op het gebied van hoger onderwijs toeneemt. Een kennissamenleving als de onze kan dan niet stil blijven staan. Kennisontwikkelingen gaan razendsnel. Bijblijven gedurende ons leven is noodzakelijk, willen we niet achterop raken. Nieuwe aanbieders en nieuwe onderwijsvormen, soms al aangeboden via web-based of e-learning concepten, spelen daarop in. In een wereld die overigens steeds mobieler wordt. Studenten volgen steeds vaker transnationale leerroutes in onze multiculturele wereld zonder grenzen.

De aanleiding voor het ontwikkelen van een accreditatiestelsel is gelegen in een besluit van 29 Europese onderwijsministers in Bologna (1999) om het hoger onderwijs te harmoniseren en een bachelor-mastersysteem in te voeren. Dat moet leiden tot vergelijkbare en uitwisselbare opleidingen in de verschillende landen. Tegelijkertijd is besloten om de kwaliteitsmaatstaven expliciet te maken en op elkaar af te stemmen. De kwaliteitskeurmerken zullen door onafhankelijke organen worden verstrekt en de informatie daarover wordt openbaar. Zo kunnen de Europese opleidingen in de toekomst ook onderling vergeleken worden.

De Nederlandse minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft er na overleg met de branche- en studentenorganisaties en met de Tweede Kamer voor gekozen om de aanbevelingen van Bologna snel uit te voeren. Wetsvoorstellen voor invoering van een bachelor-masterstructuur zijn inmiddels voorbereid. In november 2000 installeerde de minister voorts de Commissie Kwartiermakers Accreditatie Hoger Onderwijs.

Ze kreeg de opdracht de invoering van een accreditatiestelsel voor te bereiden en daarbij onder meer de toetsingskaders voor de bachelor- en masterprogramma's in het hoger beroeps-onderwijs (HBO) en het wetenschappelijk onderwijs (WO) te ontwikkelen. In dit advies doet de commissie verslag van haar werkzaamheden. Ook geeft zij uitwerking aan de wijze waarop in ons land een begin gemaakt kan worden met een Nationaal Accreditatieorgaan (NAO).

UITGANGSPUNTEN

Om een eerste raamwerk te schetsen voor een accreditatiestelsel in het hoger onderwijs, heeft de commissie de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De *opleiding als accreditatie-eenheid*. Niet de instelling of de docent maar de opleiding zal worden geaccrediteerd. Daarbij kan het om smalle, discipline gerichte opleidingengaan, maar ook om bijvoorbeeld de meer brede bacheloropleidingen met een veelheid aan leerwegen of afstudeerrichtingen.
- Het *handhaven van de binariteit* door in de accreditatie op opleidingsniveau een HBO- en WO-oriëntatie te blijven onderscheiden, maar wel los van de instelling die dit type onderwijs aanbiedt. Hogescholen en universiteiten kunnen dus beide typen opleidingen gaan aanbieden; in dit verband wordt wel over de-institutionalisering gesproken.
- De accreditatie dient *zo goed mogelijk aan te sluiten op het reeds ontwikkelde stelsel van zelfevaluaties en visitaties*. NAO stelt de toetsingskaders hiervoor vast. Het baseert zijn oordeel betreffende het verlenen van een accreditatie in hoofdzaak op de rapportages van zogenaamde Visiterende en Validerende Instanties (VVI's). De commissie kiest deze benadering mede vanwege de inzet om de administratieve lasten rond de accreditatie zo klein mogelijk te houden. Kritische factor in dit geheel is echter wel de onafhankelijke positie en oordeelsvorming van de VVI's. De commissie heeft hiervoor een aparte *registratie-regeling voor VVI's* ontwikkeld.
- NAO richt zich op de zogenaamde '*basiskwaliteit*' en zal niet gaan werken met kwaliteitsdifferentiatie of een 'sterrenstelsel'. Op verzoek van een instelling zelf kunnen wel bijzondere profileringpunten worden gevalideerd en via een aantekening bij de accreditatie zichtbaar worden gemaakt.
- Het oordeel van NAO bij bestaande opleidingen is digitaal: wel of geen accreditatie. Er worden dus *geen tijdelijke of geconditioneerde accreditaties* verstrekt. Bij nieuwe opleidingen zal NAO voorlopige accreditaties geven. Deze kan na een eerste volledige cyclus met afgestudeerden worden omgezet in een gewone accreditatie.
- NAO richt zich *exclusief op kwaliteitsbeoordeling van de opleiding en niet op toetsing van de doelmatigheid*. Op microniveau is de doelmatigheidstoets een verantwoordelijkheid van de instellingen zelf. Op mesoniveau kan de branche via zelfregulering faciliteren. Uiteindelijk zal de minister op macroniveau moeten oordelen alvorens tot bekostiging wordt overgegaan.
- De *informatie over geaccrediteerde opleidingen is openbaar* en wordt toegankelijk gemaakt via een website. Studenten kunnen via deze weg informatie over de kwaliteit van het onderwijsaanbod inzien. Media e.a. zijn in staat eigen 'rankings' te maken.
- Vanwege de specifieke nationale context van het hoger onderwijs en het opbouwen van een sterke eigen positie in de Europese discussie, verdient het aanbeveling de *eerste stappen voor de opbouw van een accreditatiestelsel nationaal* te zetten. In tweede instantie dient dit via *Europese samenwerking* verder te worden geharmoniseerd.

TOETSINGSKADER

Het toetsingskader van NAO staat centraal in dit advies. Wat bepaalt nu of een opleiding als bachelor of master wordt geaccrediteerd? Welke specifieke kenmerken gelden daarbij dan voor een academische of een beroepsgerichte oriëntatie? Welke kwaliteitseisen zijn er te stellen aan de onderwijskwaliteit, het onderwijsproces, de infrastructuur of het interne kwaliteitsbeleid? De commissie heeft zich over dit type vragen breed geïnformeerd. In de eerste plaats

door (buitenlandse) accreditatiestelsels te verkennen en door overleg te voeren met organisaties in het hoger onderwijsveld. In de tweede plaats door het beleggen van werkconferenties waarin varianten voor toetsingskaders zijn doordacht met een breed scala van deelnemers: bestuurders, rectoren, opleidingsdirecteuren, decanen, docenten, afnemend beroepenveld, studenten, visitatoren, enz.

In hoofdstuk 3 van dit rapport zet de commissie het toetsingskader dat werd ontwikkeld voor de accreditatie van opleidingen in het hoger onderwijs uiteen. Dit toetsingskader zal zich in de komende jaren vanzelfsprekend verder moeten ontwikkelen. Basis daarvoor zijn de ervaringen bij de uitvoering en de uitwisseling van kennis met andere Europese landen. De commissie is om die reden geneigd om van een groeimodel te spreken.

Hoofdbestanddeel van het ontwikkelde toetsingskader zijn kwaliteitseisen met betrekking tot bachelor- en masteropleidingen in respectievelijk HBO en WO en kwaliteitseisen voor het onderwijsproces en de -resultaten. De commissie heeft afgezien van het opstellen van zogenaamde domeinspecifieke kwaliteitseisen. Daarin wordt gedetailleerd vastgelegd welke inhoudelijke eisen gesteld moeten worden aan de specifieke disciplines of beroepenvelden (geschiedenis, biologie, accountancy, elektrotechniek, enz.). De commissie acht een dergelijke taak voor NAO ongewenst vanwege de negatieve neveneffecten en baseert zich daarbij mede op buitenlandse ervaringen. De commissie adviseert de eis te stellen dat opleidingen zelf zorgen voor een actueel en relevant internationaal referentiekader waaraan zij zich spiegelen. Zij kunnen dit desgewenst gezamenlijk binnen het disciplineoverleg aanpakken. De VVI beoordeelt de relevantie van dit toetsingskader en de vergelijking daarop van de betreffende opleiding.

In het toetsingskader zijn WO- en HBO-bachelor- en -masteropleidingen onderscheiden.

- De *WO-bacheloropleiding* wordt gepositioneerd als de tertiaire stap van algemene vorming. Deze is door haar oriëntatie op het ontwikkelen van een academisch-wetenschappelijke habitus sterk onderscheidend van de HBO-bachelor. Het gaat hier bij de WO-bachelor om de ontwikkeling van academische kernvaardigheden (redeneren, oordeelsvorming en communiceren), het leggen van een eerste disciplinair-wetenschappelijke kennisbasis en een verbreding daarvan via keuzevakken.
- De *WO-masteropleiding* kent twee uitgangen: de professionele onderzoeker en de academische professional (arts, advocaat, ingenieur, docent, e.d.). De kernkwalificaties richten zich op de intellectuele ontwikkeling en verbreding van de bachelor, op het aanleren van een onderzoekende houding en onderzoeksvaardigheden en op een hoogwaardig kennisniveau van een specifieke discipline. Bij de professional richten deze zich ook op een academisch georiënteerd beroepsdomein. Voorts zal de WO-master dienen te beschikken over vakoverstijgende vaardigheden om in een internationale, multiculturele en multidisciplinaire omgeving te kunnen werken.
- De *HBO-bacheloropleiding* is primair beroepsgericht door de oriëntatie op een toekomstige beroepsbeoefening en door de voortdurende confrontatie met situaties uit die beroepspraktijk. Een substantiële praktijkleerperiode dient om die reden in deze bachelor-opleiding te zijn geïntegreerd. De tien door de commissie voorgestelde generieke kernkwalificaties sluiten aan bij het kader dat in de 'Proefaccreditatie HBO' is ontwikkeld. Het gaat dan bijvoorbeeld om eisen met betrekking tot de professionalisering, integratieve vaardigheden

om kennis en onderzoek in uiteenlopende situaties breed toe te passen, het probleemgericht en in complexe situaties kunnen werken en sociaalcommunicatieve vaardigheden.

- Voor de *HBO-masteropleiding* heeft de commissie aansluiting gezocht bij de protocollen die door de Dutch Validation Council zijn ontwikkeld. Evenals in de WO-masterfase, zijn ook in de HBO-masterfase twee typen opleidingen te onderscheiden: de verdiepende studies die voortbouwen op de in de HBO-bachelor verworven vak- of domeinspecifieke competenties en anderzijds de masteropleidingen die juist de verbreding zoeken door een zekere academisering en ontwikkeling van multi-disciplinariteit in denken en doen. De commissie heeft zeven generieke kernkwalificaties benoemd als kwaliteitseisen voor de HBO-master. Het gaat dan onder meer om het zelfstandig verwerven van kennis, om het uitvoeren van en/of leiding geven aan op toepassing gericht onderzoek met behulp van een breed kennispectrum, om onafhankelijke oordeelsvorming en om methodisch verantwoord werken.

Naast de toetsing van het niveau (bachelor of master) en de richting (WO of HBO) zal NAO ook toetsen op de kwaliteit van het onderwijsproces en de onderwijsresultaten. De commissie heeft hiervoor twaalf kwaliteitsrubrieken benoemd met daaronder telkens enkele kwaliteitsthema's die aan de orde dienen te komen in de zelfevaluatie en visitatie. Daarbij gaat het onder meer om de wijze waarop de missie en doelstellingen vorm krijgen, om de kwaliteit van de onderwijsinhoud, om het onderwijsproces en de ondersteuning van het onderwijsleerproces, om de relatie onderwijs-onderzoek, om het gevoerde kwaliteitsbeleid, enz.

De VVI's zullen de opleidingen beoordelen en in hun rapportage aangeven in welke mate deze voldoen aan alle kwaliteitseisen. De commissie adviseert daarbij een uniforme schaal te hanteren om onderlinge vergelijkingen mogelijk te maken. Zij stelt voor hiervoor een ordinale schaal te hanteren met de scores: ++ (uitmuntend), + (goed), 0 (voldoende/naar behoren), - (onvoldoende) en -- (zwaar onvoldoende).

De beoordeling door een VVI loopt uiteindelijk uit in een integraal eindoordeel over de opleiding. NAO verifieert dit oordeel vervolgens en beslist op basis daarvan over een accreditatieverzoek.

TOETS NIEUWE OPLEIDINGEN

De minister heeft de commissie verzocht ook te adviseren over de toetsing van nieuwe opleidingen. Deze kunnen in tegenstelling tot bestaande opleidingen niet beschikken over ex-post informatie met betrekking tot de opleiding en de resultaten. De commissie is van oordeel dat nieuwe opleidingen op gelijkwaardige wijze als bestaande opleidingen getoetst dienen te worden op 'basiskwaliteit'. Student en samenleving moeten er op kunnen vertrouwen dat de nieuwe opleiding kwalitatief aan de maat is en dat betekent dat het toetsingskader voor bestaande opleidingen vrijwel geheel van toepassing verklaard dient te worden op nieuwe opleidingen. Een soort verkorte toets acht de commissie zeer ongewenst. Het zou zelfs een prikkel in het accreditatiestelsel kunnen worden om voortdurend nieuwe opleidingen aan te bieden om zodoende relatief zwaardere toetsen op bestaande opleidingen te ontlopen. Hierbij zij er overigens wel op gewezen dat de toetsing van nieuwe opleidingen methodologische consequenties heeft. Meer dan bij bestaande opleidingen met ex-post gegevens, zal gebruik gemaakt moeten worden van methodieken als consequentie- en argumentatieanalyse. De commissie stelt zich bij de toets nieuwe opleiding voor dat een voorlopige accreditatie

wordt verstrekt indien aan de eisen voor basiskwaliteit wordt voldaan. Deze voorlopige accreditatie kan in een volwaardige worden omgezet zodra een volledige cyclus in het opleidingsproces is doorlopen. De toets van NAO zal zich overigens beperken tot een toets op de kwaliteit van de opleiding. Elke vorm van doelmatigheidstoetsing acht de commissie niet passen bij de taken van NAO.

DE INRICHTING VAN NAO

De commissie heeft zich een beeld gevormd van de werkzaamheden van NAO en daarop voorstellen ontwikkeld voor de inrichting van het orgaan en het ondersteunende bureau. De verwachting is dat jaarlijks zo'n 800 opleidingen geaccrediteerd moeten worden en informatie over de kwaliteit van deze opleidingen toegankelijk wordt gemaakt via een website. Bovendien zullen VVI's geregistreerd moeten worden en zullen vele internationale en nationale contacten moeten worden ontwikkeld en onderhouden. Op basis van een ex-ante analyse van de werkprocessen, komt de commissie tot de conclusie dat het bureau van NAO dient te bestaan uit circa twintig medewerkers. Budgettair is hiervoor een initiële investering nodig van circa 1,5 miljoen gulden en een jaarlijks exploitatiebudget van ruim 7 miljoen gulden.

Om NAO een gezaghebbende en onafhankelijke status te laten verwerven, adviseert de commissie een zelfstandig bestuursorgaan te vormen. Het bestuur van dit orgaan bestaat uit vijf leden. Zij zijn voor enkele dagen per week verbonden aan NAO voor de uiteindelijke besluitvorming over de accreditatieaanvragen, de registratie van VVI's en de internationale afstemming. Dit bestuur kan zich omringen met een kring van adviseurs of bijzondere leden. Deze worden gerekruteerd uit het veld van het hoger onderwijs (studenten, docenten, bestuurders) of het afnemend beroepenveld. Ook kunnen deze worden gevraagd vanwege specifieke kennis, bijvoorbeeld m.b.t. kwaliteitssystemen, onderwijskundige of methodologische expertise. Ook buitenlandse waarnemers kunnen op deze wijze worden betrokken. NAO kiest zelf de vorm waarin het deze aan zich wil binden.

Indien de Staten-Generaal instemmen met de voorstellen tot vorming van NAO, zou dit orgaan zomer 2002 van start kunnen gaan, zo verwacht de commissie. De eerste accreditaties kunnen dan na de zomer van 2003 plaats vinden. De commissie is van mening dat alle bestaande opleidingen in ons land dan voor 1 januari 2008 geaccrediteerd zouden dienen te zijn. Vanaf 1 september 2008 kan de accreditatie dan als voorwaarde gelden voor bekostiging en het verbinden van de civiele effecten aan de opleiding.

H O O F D S T U K 1
H O G E R O N D E R W I J S I N B E W E G I N G

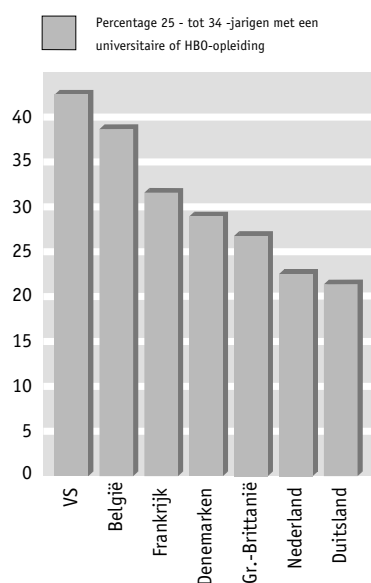
IJken: toetsen aan de gestelde eisen, ze indien nodig en mogelijk daaraan doen beantwoorden, en ten bewijze daarvan er een merkteken opzetten

1 HOGER ONDERWIJS IN BEWEGING

Wij leven in een kennisintensieve samenleving. Een halve eeuw geleden was basisonderwijs met enkele jaren voortgezet (beroeps)onderwijs voor vele jongeren het eindstation. Verder leren gebeurde veel tijdens het werk, in duale trajecten. Thans volgen vrijwel alle jongeren voortgezet- en beroepsonderwijs. Circa 23% heeft een opleiding afgerond in het hoger onderwijs; een percentage dat overigens in Europees perspectief zeker niet duidt op een positie in de kopgroep, zo blijkt uit recent OECD-onderzoek.

Onze kenniseconomie heeft goed en veelal hoogopgeleide mensen nodig. De vraag naar hoger opgeleiden op de arbeidsmarkt neemt toe. Kennis verouderd snel. Leren op alle leeftijden blijkt steeds noodzakelijker. Maatschappelijke vraagstukken op gebieden als milieu, gezondheid, veiligheid en infrastructuur zijn zeer kennisintensief. Productieprocessen en dienstverlening worden voortdurend vernieuwd. Kennisontwikkeling voltrekt zich bovendien in een snel tempo en in een internationale context, waarbij de beleidsconcurrentie tussen landen op de factor kennis heftiger wordt. Nederland kan die concurrentie aan indien het de kwaliteit en het niveau van ons hoger onderwijs verder weet te verhogen. Voor die uitdaging staan wij, want in een bewegende wereld is vasthouden aan wat men heeft niet genoeg om een concurrentiepositie te behouden, laat staan versterken.

Bron: OECD

1.1 GRENZEN VERVAGEN

Globalisering krijgt een steeds sterkere invloed op het hoger onderwijs. Beroepsorganisaties organiseren zich Europees en internationaal, mede vanwege het vrije verkeer van arbeid. Beroepskwalificaties in de verschillende landen groeien naar elkaar toe en worden via onderwijsinstellingen meer gestandaardiseerd en vertaald naar opleidingsprofielen. Een vrijere markt heeft ook gevolgen voor het verkeer van vraag en aanbod binnen de Europese onderwijsruimte. Studenten volgen transnationale leerwegen. Het nationale karakter van het onderwijsaanbod wordt diverser door internationaal opererende aanbieders van onderwijsdiensten. Een en ander wordt zeker gestimuleerd door de toegenomen mobiliteit en de introductie van zogenaamde 'e-learning concepten' en 'web-based education'. Ook de groeiende transparantie van het Europese onderwijsaanbod door nieuwe toepassingen van informatie- en communicatietechnologie draagt aan deze internationalisering bij. Grenzen vervagen en ons nationale onderwijssysteem ondergaat daarvan de invloeden. Ook dient steeds sterker rekening gehouden te worden met de multiculturele dimensies van onze samenleving. Ons hoger onderwijs staat voor de opdracht studenten te leren omgaan met en te werken aan multidisciplinaire problemen in een dynamische, internationale en multiculturele context.

1.2 BOLOGNA EN VERDER

In zijn nota 'Naar een open hoger onderwijs' (TK 2000-2001, 27496) heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (O,CenW) een beeld geschetst van de richting waarin het hoger onderwijs zich dient te ontwikkelen. Daarbij gaat het om een open, internationaal georiënteerd systeem, dat studenten meer keuzemogelijkheden en flexibiliteit biedt en instellingen meer autonomie. Keuzemogelijkheden en flexibiliteit zijn nodig om tegemoet te komen aan de gevarieerde behoefte aan leren op alle leeftijden. Voortbouwend op een brede algemene kennisbasis kan zich dan een ontwikkeling aftekenen naar meer individuele leerwegen. Meer autonomie voor de instellingen is gewenst om de aanbieders van hoger onderwijs adequaat te kunnen laten inspelen op de onderwijsvraag, de competenties en vaardigheden die het beroepenveld eist en de intrinsieke kwaliteitseisen die vanuit de relevante disciplines dienen te worden gesteld.

Onderwijsinstellingen zullen zich steeds meer internationaal gaan positioneren. Hun onderwijs zal moeten aansluiten op een grote verscheidenheid aan (transnationale) leerroutes van studenten. De Bologna-verklaring van 29 Europese ministers van onderwijs in 1999 en de follow-up hiervan tijdens de Praag-conferentie in mei 2001, zijn hiervoor belangrijke markeringspunten. In de betreffende landen zal worden gewerkt aan harmonisering van het hoger onderwijs. Uitgangspunt is de invoering van een hoger onderwijssysteem met twee cycli: de undergraduate (of bachelor) en de graduate (of master). Deze gefaseerde opbouw van opleidingen vergroot de flexibiliteit van leerwegen, biedt nieuwe mogelijkheden voor vernieuwing en verbreding van curricula en voor differentiatie in de masteropleidingen. De landen hebben bovendien aangegeven dat zij tot verdergaande afstemming van de kwalificatiestructuren willen komen. Door betere aansluiting op elkaars onderwijssystemen kan de mobiliteit van studenten verder gestalte krijgen. Om de kwaliteit van het hoger onderwijs te borgen, zal in de verschillende landen bovendien een accreditatiestelsel worden ingevoerd; ook op dit punt is besloten tot verdergaande afstemming en samenwerking.

In Nederland zal het bachelor-mastersysteem binnen afzienbare tijd zijn ingevoerd. Een wetsontwerp daartoe is in juli 2001 door het kabinet ter advisering aan de Raad van State gezonden. Uitgangspunt daarbij is dat de binaire opbouw blijft. Voor de universiteiten is de overgang van ongedeelde opleidingen naar zelfstandige bachelor- en masteropleidingen uitdagend, maar zal zeker veel energie kosten. In het HBO worden de bestaande opleidingen rechtstreeks omgezet in bacheloropleidingen. Tegelijkertijd wordt aan hogescholen het recht verleend om aan afgestudeerden van (postinitiële) masteropleidingen de wettelijk erkende graad van master te verlenen.

1.3 DYNAMIEK OP VELE FRONTEN

Het hoger onderwijs is de komende jaren in ons land en in Europa sterk in beweging. De instellingen moeten inspelen op de internationalisering en mobiliteit, op de liberalisering van de onderwijsmarkt, op de penetratie van ICT-toepassingen, op demografische ontwikkelingen en de zuigkracht van de arbeidsmarkt. Eén voor één belangrijke omgevingsvariabelen die deze beweging noodzakelijk maken.

De invoering van de bachelor-masterstructuur en van een accreditatiestelsel zijn daarmee direct verbonden. Tegelijkertijd tekent zich een herpositionering binnen het hoger onderwijs af.

Nieuwe aanbieders treden toe, waaronder internationaal opererende commerciële partijen, ook met internationale partners. Zowel binnen de eigen sector als tussen hogescholen en universiteiten ontstaan grotere samenwerkingsverbanden. Deze bredere allianties kunnen met meer autonomie en verantwoordelijkheden de dialoog met de omgeving aangaan. Zij staan sterker in de concurrentie binnen de Europese onderwijsruimte.

Een concurrentie die alleen zal slagen met een kwalitatief hoogwaardig onderwijsaanbod.

Binnen dit dynamische ontwikkelingsperspectief blijft ons hoger onderwijs natuurlijk gericht op zijn kerntaken. Dan gaat het om kenniscreatie, kennisoverdracht en de toepassing van ontwikkelde kennis en vaardigheden. Het gaat ook om de individuele ontwikkeling van studenten en hun maatschappelijke vorming, alsmede om de voorbereiding op hun participatie op de arbeidsmarkt of op het ondernemerschap.

1.4 ROL VAN DE MINISTER

De publieke verantwoordelijkheid van de minister richt zich in de komende jaren vooral op het onderwijsbestel zelf en op de kwaliteit van het onderwijsaanbod in een internationale omgeving. Het bestel zelf dient voldoende open en toegankelijk te blijven om een ieder die hiertoe de capaciteiten bezit, maximale kansen te geven een opleiding in het hoger onderwijs te volgen. Zo'n open systeem moet divers en pluriform zijn. Enerzijds om recht te doen aan de specifieke omstandigheden en behoeften van studenten. Anderzijds om snel en slagvaardig in te kunnen spelen op de diversiteit en het ontwikkelingstempo van de arbeidsmarkt. In ons land staat de publieke bekostiging van het hoger onderwijs niet ter discussie. Naast het publiek gefinancierde bestel is er ruimte voor private aanbieders. Ook meer hybride marktpartijen in het hoger onderwijs treden naar voren. Men kan hierbij denken aan onderwijs dat door private partijen wordt verzorgd, maar zich voor de kwaliteitszorg onderwerpt aan publieke inspectie, officiële diploma's uitreikt en studenten inschrijft die aanspraken maken

op studiefinanciering.

De minister blijft naar het oordeel van de Commissie Kwartiermakers aanspreekbaar op de doelmatigheid van het bekostigde deel van het hoger onderwijs. Het is daarnaast de grondwettelijke taak van de minister zorg te blijven dragen voor de kwaliteit van dat hoger onderwijs. Die verantwoordelijkheid zal in de komende jaren verder worden geïnstrumenteerd met de invoering van een accreditatiestelsel. Over de inrichting van dit accreditatiestelsel gaat het vervolg van dit advies.

1.5 SAMENVATTING

Het functioneren in een samenleving als de onze vraagt om steeds meer kennis. Deze kennis moet regelmatig worden vernieuwd, want de ontwikkelingen gaan razendsnel. Wie niet bijblijft, staat stil en raakt uiteindelijk achterop. Een kennisintensieve samenleving kan zich dat niet permitteren. Flexibel en accuraat inspelen op die ontwikkelingen vraagt om meer autonomie voor de aanbieders van onderwijs. Meer autonomie vraagt om heldere verantwoording over de kwaliteit van het aangeboden onderwijs door hogescholen en universiteiten.

Intussen neemt de diversiteit in het hoger onderwijs toe. De toegenomen mobiliteit en het vrije verkeer van (onderwijs)diensten scheppen een Europese onderwijsruimte. Dankzij de toepassing van ICT-technologie wordt het onderwijsaanbod meer transparant en nemen de mogelijkheden voor studenten toe om individuele leerwegen te volgen. In Bologna (1999) en Praag (2001) hebben de Europese onderwijsministers daarom afgesproken de verschillende nationale stelsels van hoger onderwijs te harmoniseren. Een eerste stap daartoe is de invoering van een bachelor-masterstructuur. Een tweede stap is gericht op het vergroten van de transparantie van het onderwijsaanbod en de kwaliteitsborging daarvan via een accreditatiestelsel. De Commissie Kwartiermakers Accreditatie Hoger Onderwijs heeft van de minister de opdracht gekregen de invoering van dit accreditatiestelsel voor te bereiden.

H O O F D S T U K 2
ACCREDITATIE: UITGANGSPUNTEN EN
HOOFDLIJNEN

Toetsen: (met betrekking tot een abstracte zaak) onderzoeken om zich een oordeel te kunnen vormen over waarde, juistheid, omvang enzovoort

2 ACCREDITATIE: UITGANGSPUNTEN EN HOOFDLIJNEN

2.1 KWALITEIT EN ACCREDITATIE: BEGRIPSOMSCHRIJVINGEN

Studenten en samenleving hechten grote waarde aan een eenduidig en betrouwbaar kwaliteitssysteem dat toetst of opleidingen in het hoger onderwijs aan de maat zijn en dat de diversiteit en kwaliteitsverschillen tussen aanbieders zichtbaar maakt. Ook aanbieders zelf hebben hierbij belang. Kwaliteitsvergelijking maakt immers de positie ten opzichte van 'concurrenten' zichtbaar en daagt uit die positie voortdurend te verbeteren. Dat neemt overigens niet weg dat er ook binnen het hoger onderwijs soms zeer kritisch gesproken wordt over kwaliteitsmetingen. Die kritiek richt zich vooral op de gebruikte methodologie en werkwijzen om kwaliteitsverschillen zichtbaar te maken. Met name de poging om kwaliteitsverschillen uit te drukken in bijvoorbeeld een rapportcijfer stuit op verzet, zo blijkt uit het VSNU onderzoek *'Omdat elke situatie anders is ...'* (Utrecht, 1997).

Kwaliteit van het hoger onderwijs is geen makkelijk te definiëren en te operationaliseren begrip. De Delftse rector magnificus Wakker omschrijft het in ISO-9000-termen als de mate waarin een opleidingsprogramma tegemoet komt aan vooraf gedefinieerde relevante leerdoelen en studenten ondersteunt om deze ook daadwerkelijk te bereiken (Delft, 1999). Bij kwaliteitszorg gaat het dan om een beleid waarin alle geplande en systematische acties worden benoemd die noodzakelijk zijn om voldoende vertrouwen te kunnen hebben dat een product of dienst beantwoordt aan de gedefinieerde kwaliteitseisen. In zijn diërede *'Meten met Mate(n)'* gaat ook professor Bemelmans (Breda, 1998) uitvoerig in op de noodzaak kwaliteitsbeleid in het hoger onderwijs verder te versterken. In aansluiting op het veel geciteerde artikel van Garvin, *"What does 'product quality' really mean"* (1984) komt hij tot de conclusie dat kwaliteit zowel een gevoelswaarde uitdrukt als een beoordeling omvat in termen van toetsbare, formele criteria. Kwaliteit dient daarbij gemeten te worden vanuit zowel het perspectief van de aanbieders (brancheorganisaties, instellingen, docenten) als vanuit dat van de vragers (studenten, afgestudeerden, werkgevers), de overheid (inspectie, ministerie) en de maatschappij als geheel.

Kwaliteitszorg richt zich op verschillende dimensies, zoals de verleende diensten (onderwijs of het curriculum), de wijze waarop de dienst tot stand komt (het onderwijsproces), de middelen waarmee gewerkt wordt (de faciliteiten en infrastructuur), de organisatie (beleid, management en leiderschap) en de bereikte resultaten. Voortdurend monitoren, reflecteren en verhogen van de kwaliteit van de beleidsvoering zal vooral gedijen wanneer het diep verankerd zit in de cultuur van de instelling. Zolang dat niet zo is, zo constateert professor Bemelmans, blijft aandacht voor kwaliteit oppervlakkige cosmetica, die soms meer schaadt dan baat!

Aan de kwaliteit van ons hoger onderwijs wordt al vele jaren systematisch gewerkt door zelf-evaluaties en visitaties met een beoordeling door externe 'peers'.

De betekenis van de accreditatie die daarop zal gaan aansluiten, is dat een onafhankelijk en gezaghebbend extern orgaan een gelegitimeerd integraal oordeel velt over de vraag of een specifieke opleiding aan vooraf gedefinieerde kwaliteitseisen voldoet. Het gevolg hiervan is dat er transparantie over het grote aanbod van opleidingen binnen de onderwijsruimte

ontstaat voor studenten, arbeidsmarkt en samenleving. Een accreditatieorgaan geeft een keurmerk aan een opleiding: dat wil zeggen een formele erkenning van de basiskwaliteit van de betreffende opleiding door een onafhankelijke, competente autoriteit. Dit keurmerk garandeert dat studenten er op mogen vertrouwen dat een geaccrediteerde opleiding hen daadwerkelijk toerust met de competenties en kwalificaties die aan een internationaal erkende bachelor- of mastergraad verbonden zijn. Ook voor werkgevers is dit keurmerk een waarborg dat de betreffende bachelor of master een opleiding heeft genoten die 'aan de maat' is.

2.2 DE OPDRACHT EN WERKWIJZE VAN DE COMMISSIE KWARTIERMAKERS

In de nota 'Keur aan Kwaliteit' (TK 1999-2000, 26807, nr.19) van zomer 2000 heeft de minister van O,CenW zijn doelstellingen met accreditatie uiteengezet. Kort samengevat draagt accreditatie bij aan:

- *versterking van de internationale 'benchmarking'* in de kwaliteitszorg door de internationale erkenning die instellingen in het hoger onderwijs kunnen verwerven indien zij beschikken over een formeel en herkenbaar keurmerk;
- *transparantie van de kwaliteit* van het onderwijs door introductie van een expliciet en openbaar totaaloordeel over de kwaliteit van een opleiding;
- *een onafhankelijke positionering* van de kwaliteitszorg t.o.v. zowel de brancheorganisaties als de overheid, waardoor een breed en sterker draagvlak wordt verworven;
- *helderheid omtrent de consequenties*: bij het ontbreken van een accreditatie worden rechten (zoals bekostiging of aanwijzing, het verstrekken van officiële diploma's en graden of het recht voor studenten om aanspraak op studiefinanciering te maken bij het volgen van de opleiding) ontnomen aan de opleiding;
- het zichtbaar maken van de *pluriformiteit* en de eigenheid van verschillende opleidingen.

Binnen de Europese onderwijsruimte zijn mobiliteit, transnationale leerwegen en wederzijdse erkenning van diploma's slechts mogelijk indien het aanbod van de verschillende bachelor- en masteropleidingen in de diverse landen aan uniforme standaarden wordt gemeten. In de Bologna-verklaring hebben de ministers van onderwijs daarom aangegeven te willen streven naar: '*Promotion of European co-operation in quality assurance with a view to develop comparable criteria and methodologies*'. Tijdens de ministersconferentie in Praag in mei 2001 is verder gesproken over een bredere invoering van accreditatie als kwaliteitssystematiek in het hoger onderwijs. Ook hebben minister Hermans en zijn Vlaamse collega Vanderpoorten initiatieven aangekondigd met betrekking tot communautaire afstemming van de te ontwikkelen toetsingskaders en de wederzijdse erkenning en samenwerking van nationale accreditatieorganen.

De minister van O,CenW heeft de invoering van de bachelor-masterstructuur en van accreditatie expliciet aan elkaar gekoppeld. Immers, zonder een garantie voor kwaliteit en zonder transparantie, zal de herkenbaarheid en internationale inbedding van de nieuwe structuur niet worden gerealiseerd. De aanbidding van de wetswijzigingen voor de invoering van de bachelor-masterstructuur en voor de invoering van accreditatie vinden dan ook ongeveer gelijktijdig plaats.

Om de invoering van die accreditatie goed voor te bereiden, heeft de minister, mede namens de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, in november 2000 de Commissie Kwartiermakers Accreditatie Hoger Onderwijs ingesteld (zie bijlage I voor de instellingsbeschikking en de samenstelling van de commissie). Onder voorzitterschap van de heer J. Franssen, Commissaris van de Koningin in Zuid-Holland, en ondersteund door Van de Bunt, adviseurs voor organisatie en beleid in Amsterdam, heeft zij de voorbereidingen ter hand genomen van:

- de invoering van accreditatie in het hoger onderwijs;
- de toetsingskaders en procedures voor de kwaliteitsbeoordeling van de opleidingen; en
- de totstandkoming van een uitvoeringsorganisatie voor het in te stellen accreditatieorgaan.

De Commissie Kwartiermakers heeft zich allereerst georiënteerd op de vigerende kwaliteitszorg in het Nederlandse hoger onderwijs en op buitenlandse accreditatiesystemen. Naast de eigen ervaring en de kennis van de commissieleden kon hierbij dankbaar gebruik gemaakt worden van de expertise bij de Inspectie voor het Hoger Onderwijs en van documentatie- en onderzoeksmateriaal van het Center for Higher Education Policy Studies (CHEPS).

Op basis van deze verkenningen heeft de commissie een eerste raamwerk voor een nationaal accreditatiestelsel opgesteld. Over dit eerste raamwerk is het hoger onderwijsveld breed geïnformeerd via een nieuwsbrief en een in februari 2001 gepubliceerde hoofdlijnennotitie. Aansluitend zijn verschillende gesprekken gevoerd en bijeenkomsten belegd met vertegenwoordigers van de brancheorganisaties VSNU, HBO-raad en Paepon, met de studentenorganisaties ISO en LSVb, met instanties betrokken bij accreditaties als de Dutch Validation Council, CERTIKED en het Comité voor de Proefaccreditatie in het HBO, met de KNAW en met de rectoren van de universiteiten. Tijdens een themasessie georganiseerd door de vereniging voor bestuur en management (VUBM) in het hoger onderwijs is discussie gevoerd over hoofdlijnen van een in te voeren accreditatiestelsel. Ook zijn vertegenwoordigers uit het beroepenveld geconsulteerd door gesprekken met afvaardigingen van VNO-NCW, MKB-Nederland en met de Bèta Federatie. Door middel van bilaterale gesprekken en een drietal werkconferenties is voorts met verschillende bestuurders uit het hoger onderwijs, decanen, kwaliteitsmanagers, opleidingsdirecteuren, docenten, visitatoren, studenten, afnemend bedrijfsleven en beleidsmedewerkers van departementen en brancheorganisaties van gedachten gewisseld over de alternatieven voor een toetsingskader en de inrichting van het Nationaal Accreditatieorgaan (NAO).

De commissie is zeer erkentelijk voor de vele bijdragen die zij gedurende dit interactieve proces heeft ontvangen. In bijlage VI is een overzicht opgenomen van de personen en instanties met wie de commissie contacten heeft kunnen onderhouden bij de voorbereiding van haar advies.

2.3 HOOFDLIJNEN EN REACTIES UIT HET VELD

De commissie heeft moeten constateren dat de visies bij de diverse actoren in het hoger onderwijs op de hoofdlijnen voor een accreditatiestelsel niet op alle onderdelen overeenstemden. In de interactie met het hoger onderwijsveld bleek op vele elementen convergentie mogelijk. Op enkele aspecten heeft de commissie een eigen lijn getrokken vanwege haar verantwoordelijkheid een consistent en gezaghebbend accreditatiestelsel te ontwikkelen.

Op een aantal uitgangspunten en hoofdlijnen van de commissie werd in de interactie met het veld instemmend gereageerd.

- Breed draagvlak blijkt er te zijn om de *binariteit* in het hoger onderwijs als uitgangspunt te nemen. Zowel studenten, bedrijfsleven als aanbieders van hoger onderwijs wijzen op de betekenis van het onderscheid tussen beroepsgerichte en wetenschappelijke opleidingen. De onderscheiden richtingen sluiten aan bij verschillende uitgangssituaties, mogelijkheden en ambities van studenten en bereiden ook voor op verschillende rollen en functies in een beroepspraktijk of een onderzoeksomgeving. Het voorstel om in het accreditatiestelsel de binariteit te koppelen aan de opleiding en deze los te maken van de instelling, de zogenaamde *de-institutionalisering*, wordt door betrokkenen onderschreven. Tegelijkertijd roept het ook reacties op dat dit bij consequente toepassing door NAO niet zonder gevolgen zal blijven voor sommige opleidingen in het wetenschappelijk onderwijs, die te weinig academisch van karakter zouden zijn en voor te ver doorschietende academisering in het hoger beroepsonderwijs. De commissie stelt zich op het standpunt dat niet de institutionele inbedding, maar de aard van de opleiding bepaalt of van een academische of van een hoger beroepsopleiding sprake is. Te accrediteren opleidingen zullen zich dan ook vooraf goed rekenschap moeten geven van het profiel dat men ambieert. Binnen dat zelfgekozen HBO- of WO-profiel zal de accreditatie vervolgens plaatsvinden.

- Vrijwel unaniem is er consensus over het uitgangspunt om de *opleiding als accreditatie-eenheid* te definiëren. Niet de instelling, de faculteit, de docent of de opleidingsmodule, maar alle opleidingen in het hoger onderwijs die volgens Nederlands recht diploma's of graden willen verstrekken, zullen in de toekomst geaccrediteerd moeten zijn. Het begrip opleiding wordt daarbij omschreven als een samenhangend geheel van onderwijseenheden, gericht op de verwezenlijking van welomschreven doelstellingen op het gebied van kennis, inzicht en vaardigheden, waarover degene die de opleiding voltooit, dient te beschikken (conform artikel 7.3 WHW). Aan zo'n opleiding is een examen verbonden. De opleiding wordt voor het bekostigde en aangewezen onderwijs geregistreerd in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO).

Bij deze omschrijving van de opleiding kan het zowel gaan om smalle, discipline gerichte bachelor- en masteropleidingen als om de meer brede 'liberal arts & sciences'-opleidingen die een veelheid aan studiewegen bundelen. Deze meer brede (bachelor)opleidingen worden bijvoorbeeld door het University College in Utrecht, in Maastricht en in Twente aangeboden. Zij zullen naar verwachting ook aan de overige instellingen verder gegeven gaan worden.

Omdat de opleiding in de accreditatie centraal komt te staan, kan het systeem ook open zijn voor postinitiële masters, masteropleidingen in het internationaal onderwijs en masteropleidingen aan private instellingen waarop de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW) niet van toepassing is.

De commissie adviseert dat alle aanbieders van hoger onderwijs hun opleidingen dus kunnen laten accrediteren door NAO binnen het door NAO gehanteerde toetsingskader.

Bij de keuze voor de opleiding als accreditatie-eenheid is in het overleg met de actoren in het hoger onderwijs overigens uitdrukkelijk aangegeven dat de institutionele inbedding of contextgebonden kwaliteitsaspecten rond de opleiding (bijvoorbeeld personeelsbeleid of kwaliteitszorg van de instelling) wel in de accreditatietoets betrokken dienen te worden. De commissie heeft een en ander verwerkt in het ontwikkelde toetsingskader (zie hoofdstuk 3).

- *Nationaal beginnen en Europees uitbouwen* spreekt ook het veld aan. Brede instemming was er voor de aanpak om eerst nationaal een goed accreditatieselsel op te zetten en dit vervolgens via internationale samenwerking verder te standaardiseren en uit te bouwen. Daarbij werd gewezen op de risico's van niveauverlaging, vertragingen en politieke compromissen indien thans zou worden overgegaan op de ontwikkeling van een uniform Europees accreditatiekader.

De commissie adviseert wel om in de komende jaren serieus en systematisch aan de internationalisering van het accreditatiesysteem te werken en denkt daarbij aan mogelijkheden als:

- het bevorderen van de inzet van internationale Visiterende en Validerende Instanties (VVI's) voor visitaties;
- bilaterale of multilaterale afstemming van het toetsingskader van NAO met buitenlandse accreditatieorganisaties;
- opname van buitenlandse waarnemers in NAO, regelmatige uitwisseling van ervaringen tussen nationale accreditatieorganen en periodieke visitaties en/of kwaliteitsaudits van de nationale accreditatieorganen bij elkaar;
- het stimuleren van de totstandkoming van domeinspecifieke kwaliteitseisen in een internationaal forum van vakgenoten of disciplines;
- opname van internationale 'peers' in de visitatiecommissies;
- de verplichting op te nemen dat te accrediteren opleidingen in de zelfevaluatie in principe een internationale 'benchmark' uitvoeren en dat deze door de VVI wordt gevalideerd.

De commissie heeft een aantal van deze suggesties reeds verwerkt in de registratieregeling voor VVI's, in het ontwikkelde toetsingskader en in de opzet en inrichting van NAO.

- De commissie stelt voor om naast basiskwaliteit ook ruimte te geven aan het valideren en herkenbaar maken van specifieke, *bijzondere kwaliteitskenmerken* van een opleiding. Voor een geaccrediteerde opleiding is basiskwaliteit een voorwaarde.

Aanvullend daarop zou alléén op verzoek van de te accrediteren opleidingen zelf, ook naar specifieke eigen profileringspunten van instellingen gekeken kunnen worden. In de zelfevaluatie en de rapportage van de VVI zou de kwaliteit daarvan dan aangetoond en gevalideerd moeten zijn. NAO zou in die gevallen na verificatie een bijzondere aantekening hiervan op de accreditatie kunnen verstrekken. De commissie denkt dan bijvoorbeeld aan aantekeningen die te maken hebben met:

- de missie van de instelling die qua doelstellingen en gerealiseerde prestaties leidt tot bijvoorbeeld een zeer sterk regionaal of internationaal karakter of een profiel dat zich zeer sterk richt op speciale doelgroepen;
- een uitzonderlijk kwaliteitsniveau op specifieke criteria, zoals onderwijskundig klimaat, een zeer hoogwaardig curriculum of een zeer effectieve aansluiting tussen beroepsprofielen en opleidingsprogramma.

- Uit de reacties is voorts gebleken dat de lijn van de commissie om *geen conditionele of tijdelijke accreditaties* aan lopende opleidingen te verstrekken, op een breed draagvlak binnen het hoger onderwijs mag rekenen. Slechts enkelen hebben in overweging gegeven zo'n conditionele of tijdelijke accreditatie te geven indien een opleiding niet geheel aan de gestelde kwaliteitscriteria voldoet en een adequaat herstelplan beschikbaar is. Deze suggestie werd doorgaans ingegeven door de aanzienlijke rechtsgevolgen die het verlies van het

accreditatiekeurmerk met zich meebrengt. De commissie stelt zich echter op het standpunt dat aan 'basiskwaliteit' geen concessies gedaan kunnen worden en NAO consistent en streng moet zijn in zijn oordeel op dit punt. Indien de minister vanuit overwegingen van algemeen belang een niet-geaccrediteerde opleiding toch open zou willen houden, kan hij eventuele bekostiging en/of andere rechten desgewenst tijdelijk en onder strikte condities aan de opleiding verstrekken. NAO dient echter niet in zulke politieke afwegingen betrokken te worden. Het is ook om die reden dat de commissie adviseert een *duidelijke cesuur aan te brengen tussen het accreditatieoordeel van NAO en eventuele bekostigingsbesluiten door de minister*. De benadering om in principe geen bekostiging en andere rechten te geven zonder accreditatie, wordt door het veld zeer ondersteund, met die kanttekening dat alleen de minister daarvan om redenen van algemeen belang moet kunnen afwijken. Dan is echter geen accreditatie gegeven en blijft het 'keurmerk' zuiver.

- Instemming was er ook met de inzet om het *aanbod van VVI's te vergroten en ook buitenlandse VVI's toe te laten*. Aandacht is daarbij wel gevraagd voor de positie van internationaal opererende accrediterende instanties. Voor verschillende opleidingen is de internationale accreditatie al in gebruik (bijvoorbeeld diergeneeskunde, MBA-studies) of wil men hiervan gebruik gaan maken (bijvoorbeeld de technische universiteiten) om de opleiding in een breder internationaal speelveld te kunnen positioneren. De betreffende internationale accrediterende instanties zullen zich echter niet willen binden aan uiteenlopende nationale accreditatie-eisen.

De commissie adviseert daarom dat de betreffende opleidingen bij de start van de werkzaamheden door de internationale VVI afspraken met NAO maken over de aansluiting op het nationale toetsingskader.

Daarbij kan afgesproken worden dat:

- de accreditatie- of visitatieprotocollen van de internationale VVI voor de betreffende opleiding worden aanvaard door NAO als toetsingskader voor een nationaal keurmerk. Dit zal doorgaans het geval kunnen zijn indien de betreffende internationale beoordelingskaders omvangrijker en strenger zijn dan de nationale kaders;
- de internationale accreditatierapportage voor de betreffende opleiding wordt aangevuld met een addendum, waarin op nog ontbrekende onderdelen voor de nationale accreditatie wordt ingegaan.

- Ten slotte mag geconstateerd worden dat het principe van *openbaarheid van de informatie* die in de accreditatieprocedure wordt gebruikt en van het accreditatieoordeel zelf, niet wordt betwist. De commissie dringt er dan ook op aan dat NAO alle informatie over de geaccrediteerde opleidingen openbaar maakt en op transparante wijze toegankelijk maakt. Een zekere standaardisatie in de rapportage en de beoordeling is daarbij gewenst, om onderlinge vergelijkingen van soortgelijke opleidingen mogelijk te maken. De commissie adviseert de betreffende rapportage via een website beschikbaar te stellen en deze zo mogelijk te koppelen aan de op te zetten bredere databank met informatie over instellingen in het hoger onderwijs, opleidingen, faciliteiten, enz. (www.student.nl). Over een dergelijke website wordt thans overleg gevoerd met studentenorganisaties, consumentenbond, brancheorganisaties in het hoger onderwijs, uitgevers en de Stichting Kennisnet.

In het overleg met de partijen in en rond het hoger onderwijs heeft de commissie ook kritische kanttekeningen gehoord. Zo zou zij onvoldoende willen aansluiten bij het visitatiestelsel en te veel eigen beoordelingsruimte aan het onafhankelijke, externe accreditatieorgaan geven. Ook een eventuele introductie van kwaliteits-differentiatie via 'sterren' in het accreditatiesysteem werd ongewenst geacht. De accreditatie zou thans niet verder moeten gaan dan het toetsen van 'basiskwaliteit'. Afwijzend werd voorts gereageerd op de gedachte dat het accreditatieorgaan in zijn toetsingskader via een zogenaamde 'vrije ruimte' op flexibele wijze in zou kunnen spelen op maatschappelijke ontwikkelingen of politiek gelegitimeerde beleidskaders. Ten slotte werden ook praktische bezwaren ingebracht tegen het voorstel om een internationale 'benchmark' verplicht te stellen en tegen de gedachte dat in een overgangperiode van invoering van NAO aan opleidingen in het hoger onderwijs een accreditatie van rechtswege gegeven zou kunnen worden.

De commissie heeft terdege kennis genomen van deze kritische reacties en zoveel mogelijk recht proberen te doen aan de inhoud hiervan.

- Voor haar staat voorop dat de accreditatie moet leiden *tot betrouwbare en gezaghebbende kwaliteitsoordelen door een extern, onafhankelijk orgaan*. NAO moet de visitatie natuurlijk niet overdoen, maar komt op basis van de kwaliteitsbeoordeling van de 'peers' die de visitatie uitvoeren, tot een zelfstandig eindoordeel.

In de afgelopen vijftien jaar heeft de visitatie zich ontwikkeld tot een zeer belangrijke pijler in het kwaliteitszorgsysteem van het hoger onderwijs. Vooral aan de verbeterfunctie levert ze een grote bijdrage. De commissie heeft daarom nog eens goed gekeken hoe de controle- en legitimatiefunctie van NAO zo goed mogelijk kan aansluiten op de visitatie. Uitgangspunt daarbij blijft dat de onafhankelijke positie van NAO niet ter discussie staat. De commissie is tot de conclusie gekomen dat het visitatiestelsel optimaal benut kan worden en administratieve overlast wordt voorkomen door een helder toetsingskader en door procedurele eisen die NAO aan de visitatie stelt. Met een verificatiebevoegdheid beschikt NAO over een instrument om de inhoudelijke en procedurele aspecten te kunnen toetsen. In het vervolg van dit advies is om die reden veel aandacht besteed aan de relatie tussen NAO en de VVI's die straks de visitaties zullen organiseren en faciliteren. Enerzijds door een uitgewerkt toetsingskader. Anderzijds door een voorstel voor een registratieregeling voor VVI's.

- Op basis van de kritische reacties heeft de commissie *afgezien van de introductie van een 'sterrenstelsel' met 'rankings'* van opleidingen. Hoewel sommige actoren duidelijk hebben aangegeven dat echte topkwaliteit meer zichtbaar gemaakt zou moeten worden, was de overheersende reactie toch dat dit geen taak van NAO zou moeten zijn en zeker niet bij de start van de invoering van de accreditatie. Velen kunnen zich wel voorstellen dat het accreditatiestelsel hiertoe op den duur verder uitgroeit. De commissie is tot de conclusie gekomen dat introductie van een 'sterrenstelsel' op dit moment veel weerstand oproept, met ongewenste risico's voor de invoering van de accreditatie. Bovendien meent zij dat zulke 'rankings' door studenten en andere geïnteresseerden uiteindelijk zelf gemaakt kunnen worden, vanwege de transparantie en openbaarheid van alle informatie.

- De commissie heeft de gedachte over een zogenaamde *vrije ruimte in de beoordeling* laten vallen. Hiermee beoogde zij dat NAO snel en flexibel zou kunnen inspelen op eisen die bijvoorbeeld door de samenleving aan het hoger onderwijs worden gesteld. Dergelijke speerpunten of beleidsmatige prioriteiten dienen dan wel democratisch te zijn gelegitimeerd via bijvoorbeeld het Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan (HOOP) dat vierjaarlijks als planningsdocument door de minister na overleg met het HO-veld en het parlement wordt vastgesteld. De commissie is gevoelig voor de kritiek dat hierdoor wellicht te veel opportuniteit in de beoordelingscriteria zou kunnen sluipen en opleidingen ex-ante onvoldoende zekerheid hebben over het toetsingskader waaraan zij moeten voldoen voor erkenning van hun basiskwaliteit. Om die reden ziet de commissie af van een vrije ruimte in de toetsingskaders. Wel adviseert zij deze kaders periodiek te actualiseren op basis van leerervaringen en nieuwe inzichten die kunnen voortkomen uit de eigen uitvoeringspraktijk, internationale kennisuitwisseling of ontwikkelingen in het hoger onderwijs zelf. Door het accreditatiestelsel via een groeimodel verder tot ontwikkeling te brengen, zal voor reflectie op een aanpassing van het stelsel nadrukkelijk ruimte moeten worden gecreëerd.
De commissie acht hiervoor het jaarverslag van NAO en periodieke beleidsmatige rapportages over de kwaliteit in het hoger onderwijs goede instrumenten. Ook een meer omvattende evaluatie na het derde uitvoeringsjaar kan hieraan een bijdrage leveren.
- Op het punt van de *'internationale benchmark'* zijn de reacties vooral ingegeven door praktische bezwaren. Een ieder erkent dat de context waarbinnen het hoger onderwijs opereert en de arbeidsmarkt waarop de student wordt voorbereid, steeds internationaler wordt. Tegelijkertijd zijn er verschillende voorbeelden gegeven van opleidingen waarvoor een internationale benchmark minder relevant zou zijn door bijvoorbeeld de typisch regionale oriëntatie van de aanbieders of vanwege ontbrekende internationale platforms of vergelijkende studies. De commissie is er door deze reacties niet van overtuigd geraakt dat de internationale benchmark niet gewenst zou zijn. Zij ziet in het beginsel deze als verplicht onderdeel in de visitatie en accreditatie zichtbaar te maken juist een stimulans om tot verdere internationalisering en kwaliteitsvergelijking te komen. Zij adviseert dan ook het principe van de internationale benchmark te handhaven en bij instellingen zelf de bewijslast te leggen waarom hieraan in de situatie van dat moment (nog) niet voldaan kan worden.
- *Overgangperiode: geen accreditatie van rechtswege, wel een duidelijk eindpunt.* In de consultatie met het hoger onderwijs heeft de commissie zich ook geïnformeerd over de opvattingen met betrekking tot een eventuele accreditatie van rechtswege tijdens een overgangperiode. Aan alle CROHO-geregistreerde opleidingen zou daarbij vanaf een bepaald moment een accreditatie van rechtswege worden verstrekt zonder zelfevaluatie, visitatie en toetsing door NAO. Daarbij zou dan tevens worden aangegeven voor welk tijdstip deze in een echte accreditatie omgezet zou moeten zijn.
De commissie heeft veel bijval gekregen voor haar opvatting dat zo'n accreditatie van rechtswege niet moet worden verstrekt en dat elke accreditatie verdiend moet worden. Een accreditatie van rechtswege zou het gezag van NAO en het keurmerk vanaf het begin belasten met (ook internationale) kritiek dat dit keurmerk wel vrij gemakkelijk is verkregen. De commissie adviseert daarom dat wordt vastgesteld dat *alle opleidingen vóór 1 januari 2008 de accreditatieprocedure doorlopen*. Naar verwachting zullen de eerste accreditaties na

1 september 2003 kunnen plaatsvinden indien de Staten-Generaal instemt met de noodzakelijke wetwijzigingen. Medio 2002 dient NAO dan operationeel te zijn en moeten afspraken met de VVI's over protocollen voor zelfevaluatie en visitatie zijn gemaakt. Ruim één jaar daarna zullen de eerste accreditaties kunnen volgen, dus na de zomer van 2003. Met de brancheorganisaties dienen afspraken te worden gemaakt over een accreditatieschema dat qua werklust voor zowel instellingen als NAO uitvoerbaar is en aansluit bij bestaande visitatiecycli en op de invoering van de bachelor-masterstructuur. Opleidingen die op 1 september 2008 niet beschikken over een accreditatie verliezen op dat tijdstip van rechtswege de rechten die aan dit keurmerk verbonden zijn (eventuele bekostiging, erkende diploma's en titels, studiefinanciering).

Met een dergelijk tijdschema wordt naar het oordeel van de commissie voldoende recht gedaan aan de overgang naar een bachelor-masterstructuur en het opnieuw inrichten van de zelfevaluaties en visitaties vanuit het toetsingskader dat NAO hanteert. Vanzelfsprekend staat het instellingen vrij om ver vóór de genoemde datum van 1 januari 2008 een accreditatieprocedure te starten.

2.4 OVERIGE AANDACHTSPUNTEN

In het overleg met het hoger onderwijs zijn voorts diverse vraagpunten aan de orde geweest die van grote betekenis zijn bij de invoering van het accreditatiestelsel, maar die niet direct tot de opdracht van de Commissie Kwartiermakers gerekend kunnen worden. De commissie neemt de vrijheid enkele onder de aandacht van de minister te brengen.

Allereerst gaat het dan om de gevolgen die verbonden zijn aan het verlies van de geaccrediteerde status van een opleiding. Studenten kunnen hiervan de dupe worden indien zij hun studie niet naar behoren kunnen afronden. De commissie wijst er op, dat op de opleidingen en de instellingen daarachter een zware verantwoordelijkheid drukt om in dat geval alternatieve leerwegen aan te bieden. Bovendien dienen de instellingen daarvoor financiële voorzieningen te reserveren. De commissie kan zich voorstellen dat de minister daarover verdergaande afspraken maakt met de branche- en studentenorganisaties.

Voorts is het aspect bekostiging aan de orde gesteld. Voor de commissie is de bekostiging van de masteropleidingen –en in het bijzonder het onderscheid daarbij tussen WO en HBO– een gegeven. De commissie is echter wel geconfronteerd met enkele dilemma's die zij wil signaleren, omdat veel betrokkenen daarmee in de loop van de tijd geconfronteerd zullen worden. In de eerste plaats gaat het dan om de uiteenlopende duur van vooropleidingen van de HBO-bachelor die via havo, vwo en mbo instromen. Bij een verdergaande individualisering van leerwegen, is het denkbaar dat deze ontwikkeling tot differentiatie in de duur van HBO-bacheloropleidingen gaat leiden. Op termijn zou dit de vraag kunnen oproepen hoe accreditatie, waarbij de opleidingsduur onderdeel uitmaakt van het kwaliteitsoordeel, gekoppeld zal zijn aan de bekostigingsduur. Het zelfde geldt mutatis mutandis voor de duur van de periode waarop een student recht heeft op studiefinanciering.

Een tweede dilemma vloeit voort uit de keuze die politiek gemaakt is om een onderscheid aan te brengen in de bekostiging van de HBO-master en de WO-master. Dit onderscheid maakt het voor de HBO-bachelor wellicht onaantrekkelijk om een vervolgmaster in het HBO te kiezen. Er gaat een zekere prikkel van uit om voor de 'goedkopere' WO-master te kiezen. Dit kan ongewenste effecten hebben op zowel de arbeidsmarkt als op de institutionele verhoudingen

tussen en de concurrentiepositie van hogescholen en universiteiten.

Hoewel de Commissie Kwartiermakers niet gevraagd is over deze problematiek te adviseren, legt zij deze dilemma's wel neer, omdat deze consequenties kunnen hebben voor de stelselwijzigingen die nu worden voorbereid.

Naar aanleiding van vragen van instellingen heeft de commissie ook gesproken over de toezichtsrol van de Inspectie voor het Hoger Onderwijs.

In het huidige stelsel van kwaliteitsverantwoording is het de inspectie die vaststelt of de visitaties op verantwoorde en zorgvuldige wijze zijn uitgevoerd (de zogenaamde meta-evaluatie). NAO zal deze taak in de toekomst overnemen en verder vormgeven. De inspectie zal daarom ten aanzien van afzonderlijke opleidingen geen rol meer hebben, behalve in uitzonderlijke situaties. Zo'n situatie zou zich voor kunnen doen indien de minister, ondanks het ontbreken van een accreditatie van NAO, een opleiding om redenen van bestuurlijke aard toch (tijdelijk) als bekostigde opleiding wil handhaven. De commissie kan zich voorstellen dat de Inspectie voor het Hoger Onderwijs dan toezicht zou kunnen houden op de noodzakelijke kwaliteitsverbetering, de voortgang en de borging daarvan.

Ten slotte wijst de commissie nog op de ultieme verantwoordelijkheid van de minister voor de kwaliteit en de doelmatigheid van het hoger onderwijsbestel. De commissie is ervan overtuigd dat met de huidige voorstellen voor accreditatie en de instelling van NAO een betekenisvolle kwaliteitsimpuls aan het hoger onderwijs gegeven kan worden. Zij wijst er echter op dat de verantwoordelijkheid voor doelmatigheid in en van het publieke deel van het bestel uiteindelijk een politieke blijft. Om die reden adviseert zij de minister in overleg met het hoger onderwijs de beleidskaders in het Hoger Onderwijs en Onderzoekplan (HOOP) te expliciteren en de ontwikkelingen in het hoger onderwijs daarop te toetsen. Een separaat besluit van de minister tot bekostiging van geaccrediteerde opleidingen is naar de mening van de commissie daarvan uiteindelijk het sluitstuk.

2.5 SAMENVATTING

Onder accreditatie verstaat de commissie een systematische kwaliteitsbeoordeling van een opleiding in het hoger onderwijs op vooraf gedefinieerde kwaliteitseisen, uitgevoerd door een onafhankelijke autoriteit en resulterend in een integraal oordeel over de basiskwaliteit van die opleiding. De Commissie Kwartiermakers heeft in nauwe interactie met betrokkenen in het hoger onderwijs de uitgangspunten voor die accreditatie benoemd.

Belangrijke uitgangspunten zijn onder meer:

- *de opleiding vormt de te accrediteren eenheid*; daarbij kan het zowel gaan om smalle, discipline gerichte bachelor- en masteropleidingen als om bredere opleidingen, waarbinnen studiewegen of afstudeerrichtingen zijn gebundeld;
- binnen het *binair stelsel* worden opleidingen onderscheiden met een beroepsgerichte en met een wetenschappelijke oriëntatie; daarbij doet het er niet toe wie de aanbieder van de opleiding is (zogenaamde *de-institutionalisering*);
- een *beoordeling op basiskwaliteit* vormt de kern van het accreditatiestelsel; op verzoek van een opleiding zelf bestaat er *ruimte voor bijzondere aantekeningen* indien deze voldoende empirisch zijn onderbouwd en gevalideerd;
- er worden *geen tijdelijke of geconditioneerde accreditaties* verstrekt aan lopende opleidingen;

- accreditatie dient zich *exclusief te richten op het verlenen van een kwaliteitskeurmerk*; een duidelijke cesuur tussen accreditatie door NAO en een bekostigingsbesluit door de minister is daarom geboden;
- *informatie over opleidingen die geaccrediteerd zijn door NAO is openbaar* en wordt toegankelijk gemaakt via een website en
- het accreditatieproces dient zoveel mogelijk *aan te sluiten op het vigerende systeem van visitaties, waarbij de internationale blik verder wordt verruimd* door internationale 'benchmarking', inschakeling van buitenlandse 'peers' in de visitaties en ruimte voor inschakeling van buitenlandse accreditatieorganisaties.

H O O F D S T U K 3
HET NATIONAAL ACCREDITATIEORGAAN

Keuren: in verband met gestelde eisen de hoedanigheid of deugdelijkheid onderzoeken

3 HET NATIONAAL ACCREDITATIEORGAAN

Bij kwaliteitszorg in het hoger onderwijs gaat het om de mate waarin een opleiding vooraf omschreven, relevante leerdoelen weet te realiseren en studenten faciliteert om deze ook te bereiken. Daarbij gaat het om meer dan goede curricula of cursussen. Het impliceert ook een beoordeling van de leeromgeving, de onderwijscultuur waarbinnen studenten aan hun ontwikkeling werken en de organisatorische context waarbinnen de opleiding is ingebed. Accreditatie is een instrument waarmee door een onafhankelijk, gezaghebbend extern orgaan wordt beoordeeld of de betreffende opleiding ook daadwerkelijk voldoet aan de vereiste basiskwaliteit van het onderwijsproces en de resultaten enerzijds en anderzijds aan de (internationaal) erkende eisen met betrekking tot het niveau, de richting en de discipline en/of het beroepenveld.

In dit deel van het advies geeft de Commissie Kwartiermakers aan op welke wijze zij de accreditatie positioneert in het meer omvattende proces van kwaliteitszorg, welk toetsingskader gehanteerd zou kunnen worden in de accreditatie en wat dit betekent voor een toetsing van de kwaliteit van nieuwe opleidingen.

3.1 POSITIONERING NAO

In de afgelopen vijftien jaar is binnen het hoger onderwijs een goed functionerend systeem van zelfevaluaties en visitaties ontwikkeld. Dit systeem is vooral intern gericht op de verbeterfunctie van kwaliteitszorg. Het stimuleert de kritische reflectie op het eigen functioneren en haalt 'peers' naar binnen om als inhoudsdeskundigen mee te kijken naar en te oordelen over de kwaliteit van het onderwijs. Tot nu toe ontbreekt een afgerond en extern gelegitimeerd totaaloordeel over de opleiding en de vraag of deze voldoet aan de basiskwaliteit. Accreditatie voegt dit totaaloordeel in de kwaliteitscirkel toe en is daarmee een instrument dat bijdraagt aan transparantie, objectieve oordeelsvorming over en onderlinge vergelijkbaarheid van opleidingen. Accreditatie dient vooral de externe verantwoording en legitimatie. Uiteindelijk is accreditatie het 'keurmerk' op basis waarvan studenten en samenleving erop vertrouwen dat de kwaliteit van de opleiding van niveau is.

Tussen de interne kwaliteitszorg van de instelling zelf en de externe legitimatie en verantwoording via NAO, staat de VVI. Enerzijds spiegelt de instelling de eigen bevindingen aan de kritische beoordeling door de visitatiecommissie en wordt het interne verbeterproces aldus ondersteund. Anderzijds geven de visitatoren in hun eindrapport een openbaar oordeel over de kwaliteit van het betreffende onderwijs. Omdat de VVI deze beide taken vervult, spreekt de commissie niet alleen over visiteren, maar ook over valideren. Een VVI organiseert en faciliteert dus het reflecteren op, het controleren van en het oordelen over de kwaliteit van specifieke opleidingen. De Commissie Kwartiermakers adviseert om in de accreditatieprocedure zoveel mogelijk aan te sluiten op dit visitatiesysteem.

Vanwege de aanwezigheid van een beproefd en goed functionerend visitatiestelsel zou NAO zich naar het oordeel van de commissie moeten baseren op de rapportage uit de visitatie. Indien deze rapportage als basis voor de beoordeling van een accreditatieverzoek kan functioneren, zal veel dubbel werk en administratieve overlast worden voorkomen.

De commissie realiseert zich daarbij wel, dat de implementatie van deze aanbeveling afhankelijk is van enkele belangrijke randvoorwaarden:

- het toetsingskader van NAO dient ex-ante bekend te zijn;
- de VVI dient onafhankelijk van belangen in het hoger onderwijsveld te opereren;
- het toetsingskader van NAO dient door de VVI's in protocollen voor zelfevaluatie en visitatie te zijn geoperationaliseerd;
- de onafhankelijke oordeelsvorming van visitatiecommissies dient te zijn gewaarborgd;
- in het visitatierapport wordt expliciet en verifieerbaar gerapporteerd over de kwaliteitseisen uit het toetsingskader van NAO.

Om bovenstaande condities te kunnen waarborgen, adviseert de commissie een registratieregeling voor de VVI's te hanteren en in beginsel alleen met geregistreerde VVI's te werken in de visitatie. De registratieregeling, die als bijlage II bij dit advies is opgenomen, omschrijft meer gedetailleerd de rollen en verantwoordelijkheden tussen NAO, de VVI en de te accrediteren opleiding. Daarbij gaat het om afspraken met betrekking tot de volgende vijf P's.

- *Positionering*. De commissie acht een onafhankelijke positionering van de VVI's ten opzichte van de brancheorganisaties nodig. Deze dient zoveel mogelijk tot uitdrukking te komen in een zelfstandige rechtspositie, een eigen bestuur en een autonome bedrijfsvoering. De commissie meent dat elke schijn van beïnvloeding vanuit de belangenbehartigende koepels dient te worden voorkomen. Een objectieve beoordeling wordt hierdoor optimaler. Tevens wordt door vergaande objectivering en onafhankelijkheid in het voortraject de verificatie in de eigenlijke accreditatie door NAO zo licht mogelijk gehouden.
- *Protocollen*. De te hanteren protocollen voor de zelfevaluatie, visitatie en validatie zullen ten minste de uitwerking en operationalisatie van het NAO-toetsingskader dienen te omvatten.
- *Procedures*. De te volgen procedures in het verkeer tussen opleiding en VVI zijn transparant.
- *Panels*. De samenstelling en werkwijze van de panels waarborgen onafhankelijke en deskundige visitatie en validatie.
- *Prestaties*. Over de prestaties van de VVI wordt in het openbaar gerapporteerd.

De registratieregeling staat open voor bestaande en nieuwe VVI's en is door de Nationale Mededingingsautoriteit (NMA) inmiddels getoetst op mededingingsaspecten. Daarbij is de NMA tot de conclusie gekomen dat de regeling voldoende open is en geen toetredingsbarrières opwerpt voor nieuwkomers. Ook buitenlandse VVI's kunnen zich laten registreren bij NAO en aldus het visitatie- en validatietraject faciliteren dat voorafgaat aan de accreditatie.

De commissie gaat ervan uit dat er tussen geregistreerde VVI's en NAO een goed contact wordt onderhouden over de wijze waarop de VVI's uitwerking geven aan het toetsingskader. NAO kan dan vooraf aangeven of de aanpak van een VVI aansluit bij de eisen die NAO stelt (de vijf P's). Omdat NAO de werkwijze van een geregistreerde VVI ex-ante heeft getoetst, is het risico voor een opleiding vrijwel nihil, dat NAO het accreditatieverzoek niet-ontvankelijk verklaard vanwege een onvolledig toetsingskader of een niet-adequaat visitatieproces. Bovendien kan NAO zich bij de verificatie richten op de rapportage en het toetsen van het daarin door de visitatiecommissie geformuleerde oordeel over een opleiding. Die toets zal zich dan vooral richten op de zorgvuldigheid en objectiviteit van de methode, waaraan eisen van volledigheid, juistheid, nauwkeurigheid en controleerbaarheid worden gekoppeld. Uiteindelijk gaat het er om of het oordeel van de visitatiecommissie voldoende gemotiveerd is en gedragen wordt door

houdbare, empirische gegevens op de afzonderlijke onderdelen in het toetsingskader. De centrale vraag daarbij is telkens weer of de visitatiecommissie in redelijkheid en billijkheid tot haar oordeel is gekomen.

Werken met geregistreerde VVI's kan de doorlooptijd bij NAO gunstig beïnvloeden, de administratieve lasten voor de aanvragers reduceren en de risico's verkleinen dat een aanvraag niet-ontvankelijk wordt verklaard. Voor NAO heeft het werken met geregistreerde VVI's het voordeel dat de toetsing relatief (d.w.z. ten opzichte van het werken met niet-geregistreerde VVI's) sneller kan verlopen en minder werklast met zich meebrengt.

3.2 TOETSINGSKADER NAO

Een van de belangrijke opdrachten van de Commissie Kwartiermakers is een uitgewerkte set van kwaliteitseisen te formuleren, die als toetsingskader gehanteerd kan worden door NAO voor het beoordelen van de basiskwaliteit van bachelor- en masteropleidingen. Dit toetsingskader dient voorts als referentie voor de zelfevaluatie. Het wordt door de VVI's verder uitgewerkt en geoperationaliseerd ten behoeve van de visitatie en de beoordeling in haar rapportage.

De commissie heeft getracht om bij de opstelling van het voorliggende NAO-toetsingskader goede aansluiting te vinden bij bestaande methoden in het hoger onderwijs en de daar vigerende ideeën over kwaliteitssystemen. Daartoe zijn een drietal werkconferenties belegd met vertegenwoordigers uit het HO-veld. Ook is nauwkeurig gekeken naar reeds gehanteerde visitatieprotocollen als die van Paepon, de Inspectie voor het Hoger Onderwijs, de proefaccreditatie van de HBO-raad, de Dutch Validation Council, de VSNU en kwaliteitssystemen als het INK-model. Voorts zijn internationale verkenningen uitgevoerd naar o.a. de ervaringen met de Engelse Quality Assurance Agency (QAA) en de Duitse Akkreditierungsrat en internationaal opererende accreditatieorganen als ABET, EQUIS/EMFD, e.d.

Over een ontwerp van het toetsingskader heeft de commissie eind juni 2001 overleg gevoerd met de branche- en studentenorganisaties. De suggesties uit dit overleg zijn zo goed mogelijk verwerkt in het voorliggende voorstel.

De commissie signaleert dat de ontwikkeling van accreditatieprotocollen in het hoger onderwijs in Europa en in Nederland voor wat betreft de niveau- (bachelor-master) en richtingseisen (HBO-WO) op dit moment nog in de kinderschoenen staat.

Wel opereren voor bepaalde disciplines (bijvoorbeeld in de technische wetenschappen, diergeneeskunde, bedrijfskunde, e.d.) reeds internationale accreditatie-instellingen die disciplinegericht hun masterniveau hebben gedefinieerd. Voor de volle breedte van de bachelor- en masteropleidingen ontbreken echter nog generieke (communautaire) toetsingskaders, waarbij aansluiting gezocht kan worden. Mede om die reden heeft de commissie zich in haar opdracht dan ook vooral gericht op een eerste proeve van een toetsingskader voor ons nationale hoger onderwijs. Deze eerste proeve zal zich in de loop der tijd verder moeten ontwikkelen. De commissie zou daarom van een groeimodel willen spreken. Een groeimodel dat op basis van ervaringsleren en internationale uitwisseling en standaardisatie in de komende jaren regelmatig aanpassing behoeft.

Het toetsingskader is in hoofdlijnen opgebouwd uit drie typen kwaliteitseisen:

- *Eisen die te maken hebben met het niveau en de richting van de opleiding:* criteria met behulp waarvan vastgesteld kan worden of een opleiding als bachelor, respectievelijk master gekwalificeerd dient te worden en welke oriëntatie daarbij dominant is: de meer beroepsmatige oriëntatie in een HBO-context of de meer wetenschappelijke vorming via een WO-traject.
- *Domeinspecifieke eisen*, waarin is vastgelegd welke inhoudelijke kennisniveaus en competenties binnen een specifieke opleiding gesteld moeten worden.
- Eisen met betrekking tot *het onderwijsproces en het onderwijsresultaat*.

Het toetsingskader dat NAO straks kan gaan hanteren, wordt weergegeven in de vorm van kwaliteitseisen. De gedachte daarbij is dat de aangegeven kwaliteitseisen door een VVI worden uitgewerkt in een protocol, dat wil zeggen een nauwkeurige handleiding met procedurele aanwijzingen en inhoudelijke uitwerking van het NAO-toetsingskader in vragenlijsten en aanwijzingen voor de beoordeling van de verschillende kwaliteitsthema's. Zowel opleidingen als VVI's kunnen het NAO-toetsingskader desgewenst verder verbreden en verdiepen door meer thema's in de kwaliteitsbeoordeling te betrekken of op specifieke onderdelen een groter aantal subthema's of indicatoren te benoemen. Het protocol van de VVI zal in de praktijk de basis gaan vormen voor de zelfevaluatie van opleidingen en de visitatie door een onafhankelijk extern panel. Het NAO-toetsingskader heeft echter de functie van een referentiekader voor de beoordeling van de basiskwaliteit. Om voor accreditatie in aanmerking te komen, dienen opleidingen ten minste binnen dit toetsingskader te worden beoordeeld. De VVI's kunnen de verschillende onderdelen van het hierna volgende toetsingskader beoordelen via een transparante en openbaar toegankelijke methodiek. Daarbij dient een schaal gebruikt te worden die differentiatie in kwaliteitsniveaus mogelijk maakt. De commissie adviseert hierbij een uniforme, ordinale schaal te hanteren, waarbij onderlinge vergelijking van opleidingen in elk geval niet wordt bemoeilijkt door het gebruik van verschillende schalen door de VVI's. Naar het oordeel van de commissie kan een ordinale schaal ook voldoende differentiatie aanbrengen in de beoordeling op de verschillende items door te onderscheiden in: ++ (uitmuntend), + (goed), 0 (voldoende/naar behoren), - (onvoldoende) en -- (zwaar onvoldoende).

Hoofdbestanddelen van het door de commissie ontwikkelde NAO-toetsingskader zijn de kwaliteitseisen ten aanzien van bachelor- en masteropleidingen in respectievelijk HBO en WO (§ 3.3 hierna) en de kwaliteitseisen met betrekking tot het onderwijsproces en de resultaten (§ 3.4 hierna).

Ten aanzien van de specificatie van domeineisen adviseert de commissie dat NAO zelf geen inhoudelijke ambities formuleert of vastlegt in meer of minder gedetailleerde protocollen over geschiedenis, bestuurlijke informatiekunde, elektrotechniek, accountancy, fysiotherapie, enz. De commissie heeft kennisgenomen van de wijze waarop de Quality Assurance Agency (QAA) in Engeland zulke zeer specifieke domeineisen opstelt en hanteert en de reacties die daarop zijn gevolgd. Mede op basis van die ervaringen, is de commissie van mening dat een dergelijke taak zeer omvangrijk zou worden en dat zo'n aanpak het accreditatiestelsel statisch en inflexibel zou kunnen maken. Bovendien is de kennis met betrekking tot domeinspecifieke kwaliteitseisen bij uitstek aanwezig binnen de professionele en wetenschappelijke

fora. De commissie adviseert daarom ten aanzien van de domeinspecifieke kwaliteitstoetsing de accreditatievoorwaarden te beperken tot de eis dat de opleiding in de zelfevaluatie een zoveel mogelijk internationaal referentiekader hanteert voor dit onderdeel van haar assessment. De domeinspecifieke toetsingskaders zullen, zoals dat nu al veelal gebruik is binnen WO en HBO, door discipline- of opleidingscommissies voorafgaande aan de zelfevaluatie opgesteld dienen te zijn. De VVI zal vervolgens dit kader en de positionering daarop van de te accrediteren opleiding, betrekken in haar visitatie en validatie, en daarover vervolgens rapporteren in het visitatierapport.

3.3 KWALITEITSEISEN VOOR BEPALING VAN NIVEAU EN RICHTING VAN DE OPLEIDINGEN

NAO dient straks een accreditatie te geven voor een bachelor- of masterniveau. De Commissie Kwartiermakers heeft de opdracht meegekregen dat zij bij de ontwikkeling van het NAO-toetsingskader zowel een meer beroepsgericht als een meer wetenschappelijk profiel dient te onderscheiden. Deze profielen mochten overigens los worden gezien van de institutionele inbedding in een HBO- of WO-instelling en worden gebaseerd op de intrinsieke kenmerken van de te accrediteren opleiding. De binariteit in het hoger onderwijs wordt qua opleidingstype niet ter discussie gesteld, maar er kan wel sprake zijn van zogenaamde de-institutionalisering. Dit impliceert dat NAO straks moet kunnen beoordelen welke accreditatie gegeven kan worden. Daarvoor zijn specificaties van het bachelor- en het masterniveau gewenst. Voorts dient voorzien te worden in onderscheidende karakterisering van een HBO- en een WO-profiel. In de volgende paragrafen doet de commissie een voorstel voor de betreffende kwaliteitseisen: in paragraaf 3.3.1 voor het WO-deel en in paragraaf 3.3.2 voor het HBO-deel.

Voor een deel zijn de opgestelde kwaliteitseisen voor de bachelor- en masteropleidingen van formele aard, namelijk daar waar ze de criteria betreffen voor in- en uitstroomniveau en voor de wettelijk voorgeschreven duur van de opleidingen. De commissie zou deze formele criteria als volgt willen samenvatten voor de bachelor en master in HBO en WO.

Overzicht 1: formele criteria bachelor- en masterniveau naar HBO- en WO-richting

<p>Bachelor WO-opleiding</p> <p>Instream: op basis van VWO, HBO of Colloquium Doctum.</p> <p>Duur: minimaal 126 studiepunten.</p> <p>Uitstroomniveau: de WO-bachelor kan toegang verwerven tot ten minste één verdere studie op masterniveau, dan wel de keuze maken om toe te treden tot de arbeidsmarkt en daarbij zijn studie al dan niet voort te zetten via bijvoorbeeld een duaal traject. De WO-bachelor beschikt over algemene competenties, maar is in tegenstelling tot de HBO-bachelor niet opgeleid voor een specifiek beroep of samenhangend spectrum van beroepen.</p> <p>Belangrijkste bron/oriëntatie van de opleiding: primaire bron van kennis zijn de wetenschappelijke discipline, de (internationale) wetenschapsbeoefening en vereisten binnen een toekomstig beroepenveld. Eerste ervaring wordt opgedaan met vernieuwing en ontwikkeling van nieuwe kennis.</p>	<p>Bachelor HBO-opleiding</p> <p>Instream: op basis van HAVO, VWO, MBO, of Colloquium Doctum.</p> <p>Duur: minimaal 168 studiepunten.</p> <p>Uitstroomniveau: de HBO-bachelor heeft de competenties voor het niveau van beginnend beroepsbeoefenaar in een specifiek beroep of samenhangend spectrum van beroepen.</p> <p>Belangrijkste bron/oriëntatie van de opleiding: primaire bron van kennis is het bestaande kennisreservoir en de praktijk in een beroepsomgeving. Inzet is voortdurende aansluiting te vinden/te behouden bij de ontwikkeling van nieuwe kennisstromen.</p>
<p>Master WO-opleiding</p> <p>Instream: op basis van bachelor en eventuele (inhoudelijke) selectie.</p> <p>Duur: minimaal 42 studiepunten voor alfa- en gamma- studies, 84 studiepunten voor bèta en techniek, en 126 studiepunten voor de medische opleidingen¹.</p> <p>Uitstroomniveau: de WO-master heeft de kwaliteit om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek te verrichten dan wel het vermogen multi- en interdisciplinaire vraagstukken op te lossen in een beroepspraktijk. Daarnaast is de WO-master gericht op het verwerven van een toegang tot de promotie².</p> <p>Belangrijkste bron/oriëntatie van de opleiding: primaire bron van kennis is de wetenschappelijke discipline, de internationale wetenschapsbeoefening en domeinspecifieke kennis en vaardigheden binnen een toekomstig beroepenveld.</p>	<p>Master HBO-opleiding</p> <p>Instream: op basis van bachelor en eventuele (inhoudelijke) selectie.</p> <p>Duur: minimaal 42 studiepunten.</p> <p>Uitstroomniveau: de HBO-master richt zich op verdieping van vakkennis of domeinspecifieke kennis en vaardigheden voor het niveau van zelfstandig en/of leidinggevend beroepsbeoefenaar in een specifiek beroep of spectrum van beroepen, dan wel op verbreding in het functioneren binnen een meer multidisciplinaire omgeving.</p> <p>Belangrijkste bron/oriëntatie van de opleiding: de inhoudelijke verdieping of verbreding van de bachelorfase die in nauwe interactie met de beroepspraktijk en via (toegepast) onderzoek binnen het beschikbare relevante kennisreservoir wordt verkregen.</p>

¹ De commissie spreekt geen inhoudelijk oordeel uit over deze differentiatie in studieduur, maar sluit slechts aan bij bestaande afspraken ter zake.

² De commissie spreekt hiermede niet uit dat de toegang tot de promotie voorbehouden is aan de WO-master maar dat een WO-master in de eindtermen ook gericht is op het verwerven van die toegang. Uiteindelijk beslist het College voor de Promotie telkens weer over die toegang en kan zij ook promovendi met een HBO-master toegang tot de promotie verstrekken.

Naast de formele criteria heeft de commissie ook aandacht besteed aan het omschrijven van algemene kenmerken van afgestudeerden. Wat dient uiteindelijk de kwaliteit van de afgestudeerde te zijn en hoe kan deze zoveel mogelijk in de vorm van verworven competenties worden gedefinieerd? Een belangrijke conclusie uit het overleg over dit thema was, dat het zowel in de HBO- als in de WO-opleidingen gaat om algemene vaardigheden die verbonden worden met een opleiding in het hoger onderwijs. Vaardigheden die vanzelfsprekend in aard en/of gradatie verschillen voor de beide opleidingstypen en voor het bachelor- en master-niveau. Gedacht wordt dan aan competenties als:

- het doorlopen van een brede (inter)culturele en maatschappelijke vorming;
- het bereiken van intellectuele basisvaardigheden als analytisch vermogen, abstractievermogen, een kritisch vragende houding, onderzoeksvaardigheden en communicatieve vaardigheden;
- het verwerven van ruim voldoende disciplinaire kennis op een bepaald vakgebied;
- inzicht in andere vakgebieden om de relatieve bijdrage van afzonderlijke disciplines te leren kennen en ervaren;
- brede sociale vorming en arbeidsvorming: flexibiliteit, interdisciplinariteit, interculturaliteit, leervermogen, vaardigheid in teams te werken, communicatieve vaardigheden;
- specifieke beroepsvaardigheidstraining: basiskennis en -vaardigheden nodig voor een bepaalde beroepsuitoefening.

In het toetsingskader voor HBO- en WO-opleidingen zullen deze meer algemene karakteristieken verder inkleuring krijgen op de onderscheiden bachelor- en masterniveaus.

3.3.1 Toetsingskader WO

Vanouds liggen er drie doelstellingen ten grondslag aan het wetenschappelijk onderwijs: de academische vorming, de opleiding tot professioneel onderzoeker/ docent en de opleiding tot academisch professional (arts, advocaat, dominee, ingenieur, bestuurs- en bedrijfskundige, enz.). De belangrijkste consequentie van de Bologna-verklaring voor ons nationale WO betreft wellicht de beoogde fasering van die doelstellingen gedurende de WO-studie. In de huidige structuur zijn deze drie doelstellingen alle in één doctoraalprogramma ondergebracht. Onder invloed van 'Bologna' kunnen deze drie apart worden geïnstitutionaliseerd. Daarbij ligt het in de rede dat de WO-bachelor zich in hoofdzaak concentreert op academische vorming, vanzelfsprekend met het oog op een mogelijk vervolg in de beide andere richtingen. De WO-master zal zich dan concentreren op de professionele opleidingen in hetzij de research, hetzij de maatschappelijke professies (waarbij de beide laatste soms in elkaar overlopen).

De commissie heeft gepoogd vanuit de intenties van 'Bologna' te komen tot een zelfstandige profilering van de WO-bachelor en de WO-master. Een alternatief zou het formuleren van een eindniveau van een WO-master zijn geweest, om vervolgens van daaruit de kwalificaties voor een WO-bachelor af te leiden. Naar het oordeel van de commissie bleek daarbij de profilering van een WO-bachelor ten opzichte van de WO-master en de HBO-bachelor onvoldoende uit de verf te komen.

Met een zelfstandige profilering van de WO-bachelor kan naar het oordeel van de commissie bovendien zowel een niveau worden gedefinieerd waarop in de WO-master kan worden voortgebouwd, als een niveau dat ook zonder vervolgopleiding 'arbeidsmarktrelevant' is, maar zich dan onderscheidt van een HBO-bachelor. Die arbeidsmarktrelevantie van een WO-bachelor dient volgens de afspraken van de Europese onderwijsministers in Bologna niet uit het oog te worden verloren.

3.3.1.1 WO-bachelor

De WO-bacheloropleiding is in het Nederlandse onderwijsstelsel de tertiaire trap van algemene vorming, doorgaans aangeduid als 'academische vorming'. Deze volgt op de tweede of secundaire trap van algemene vorming die door het VWO (en via doorstroomregelingen ook door het HAVO) wordt geboden. Die tweede trap is weer een vervolg op het primaire of basisonderwijs.

De betekenis van de WO-bachelor als voorbereiding op de twee professionele uitgangen van het WO is die van het academisch-wetenschappelijk platform waarop de desbetreffende WO-beroepsopleiding (bijvoorbeeld: bestuurskunde, bedrijfskunde, medicijnen, farmacie, civiele techniek, advocatuur, psychotherapie, enz.) kan voortbouwen. Zo zal de opleiding van WO-bachelor er voor moeten zorgen dat er verschil bestaat tussen een medische professional met een WO-oriëntatie en één met een HBO-oriëntatie. Datzelfde moet gelden voor de juridische professionals of de accountancy. Ook kan men zo'n zelfde onderscheid maken tussen de academische onderzoeker en de onderzoeker met een HBO-profiel. Steeds ligt de kern van dat verschil in de inbreng van de WO-bacheloropleiding.

Het onderscheid met de HBO-bacheloropleiding is daarmee gegeven. De laatste biedt een beroepsoriëntatie binnen het kader van de eerste fase van het tertiaire onderwijs. Dat daarbij in toenemende mate aansluiting moet worden gezocht bij elementen die ook in de WO-bachelor centraal staan, laat zich raden. De ontwikkeling van hogere functies in een kennisintensieve samenleving is zodanig, dat zelfstandig oordeelsvermogen, initiatief en bekendheid met de resultaten van wetenschappelijk onderzoek van steeds grotere betekenis worden. Niettemin blijft er sprake van onderscheid: in de HBO-bachelor wordt aangestuurd op toepassingsgerichte kennis op een (overigens steeds ruimer omschreven) domein, terwijl de WO-bachelor zich in eerste instantie richt op de academisch-wetenschappelijke habitus die sterker aan één of meerdere disciplines is gebonden en waarbij de vertaalslag naar de concrete maatschappelijke praktijk niet onmiddellijk voorop staat. De academische habitus van de WO-bachelor concentreert zich op het vermogen de wereld anders te zien dan zij zich aan ons voordoet; de HBO-habitus op het vermogen om bestaande wetenschappelijke kennis in praktijk te brengen. In die zin is het verschil tussen de beide bacheloropleidingen te kenschetsen als een praktijk - theorie verschil. Niet een verschil in creativiteit, maar een verschil in soorten van creativiteit, namelijk een overwegend praktische en een overwegend conceptuele creativiteit.

DE GENERIEKE KERNKWALIFICATIES

Tot welke generieke kwalificaties leiden deze overwegingen nu voor een WO-bachelor?

Naar de mening van de Commissie Kwartiermakers vallen deze uiteen in:

- de generieke kernkwalificaties of academische kernvaardigheden;

- die van de disciplinair-wetenschappelijke kennis;
- die van de academisch relevante keuzevakken.

Gedrieën maken deze in onderlinge samenhang deel uit van de WO-bacheloropleiding van de student. Academische vaardigheden zullen in hoge mate verworven dienen te worden in relatie tot disciplinair-wetenschappelijk onderwijs.

DE GENERIEKE KERNKWALIFICATIES

De academische kernvaardigheden (de 'academic core') omvatten in principe een drietal elementen die het voor de student mogelijk moeten maken om 'de wereld anders te zien dan die zich op het eerste zicht voordoet'. Het gaat dan om redeneren, oordeelsvorming en communiceren. Tezamen dient het onderwijs in deze academische kernvaardigheden een omvangrijk deel van de totale studielast te bedragen. Ook dient in het curriculum duidelijk te worden gemaakt dat de hier bedoelde academische vaardigheden een belangrijke rol spelen in het overige onderwijs.

- Ter zake van *het vermogen tot redeneren* moet in de opzet van het curriculum voor de WO-bachelor een zwaar accent liggen op:
 - het logisch kunnen redeneren, het opbouwen van een argumentatie (bijvoorbeeld via apart onderwijs in argumentatieleer);
 - het analyseren van redeneringen en argumentaties;
 - het gebruik maken van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens bij de opbouw en analyse van redeneringen en argumentaties (bijvoorbeeld via apart onderwijs in methoden en technieken van onderzoek en statistiek);
 - het vermogen om dergelijke gegevens te genereren c.q. te weten waar die vandaan moeten worden gehaald (bijvoorbeeld methoden en technieken van onderzoek, kennis en gebruik van databronnen, bibliotheekgebruik, computergebruik);
 - de mogelijkheid om de inhoud van cursussen op deze gebieden te verbinden met het door de student gekozen hoofdvak of 'major'.
- Ter zake van *het vermogen tot oordeelsvorming* dient in de opzet van het curriculum voor de WO-bachelor een accent te worden gegeven aan:
 - de positionering van wetenschap en met name de wetenschap van de gekozen major in de maatschappelijke werkelijkheid (bij voorkeur in de desbetreffende inhoudelijke, disciplinaire cursussen);
 - de positionering van het gekozen major in het geheel van de wetenschappen (bij voorkeur in de desbetreffende inhoudelijke, disciplinaire cursussen);
 - het vermogen om de relevante data te vergaren die de oordeelsvorming over maatschappelijke, wetenschappelijke of ethische vraagstukken kunnen sturen;
 - het vermogen tot academische integriteit en reflectie.
- Ter zake van *het vermogen tot communiceren* dient in de opzet van het curriculum voor de WO-bachelor een accent te worden gegeven aan:
 - verbale en schriftelijke overdracht in het algemeen, maar zeker ook met het oog op de gebruikelijke wetenschappelijke communicatie (bijvoorbeeld 'writing & composition', English for academic purposes, verbale presentatietechniek, bij voorkeur als apart onderwijs,

- maar nadrukkelijk ook in samenhang met de inhoudelijk-disciplinaire cursussen);
- taalverwerving in één of meerdere grote Europese talen (Engels en een andere taal);
 - het gebruik van moderne communicatie-instrumenten zoals internet.

Wetenschappelijk-disciplinaire accent

Het wetenschappelijk-disciplinaire accent van de WO-bachelor valt uiteen in de kennis op het gebied van het hoofdvak en de kennis van aan het hoofdvak gelieerde disciplines. Tezamen vormen zij de major en omvatten zij in ieder geval een zeer substantieel deel van de studielast. Op basis van de rondgang in het veld blijkt het de commissie dat deze omvang bij voorkeur niet minder dan de helft van de studielast zou moeten zijn, waarbij ook aan de omvang van het gekozen hoofdvak duidelijke eisen worden gesteld. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat majors door de student worden samengesteld uit het cursusaanbod van de desbetreffende instelling. Het laat zich aanzien dat in de komende jaren nog niet alle universiteiten of opleidingen de draai van een aanbodgeoriënteerd naar een vraaggeoriënteerd curriculum zullen maken. Het in te richten NAO is derhalve gebaat bij een regeling die de volle breedte van de programma's kan accommoderen. Een regeling die daartoe de gelegenheid biedt is de zogenaamde 4 x 1/4 regeling, dat wil zeggen:

- 1/4 van de studielast in het hoofdvak;
- 1/4 in de aan het hoofdvak gelieerde disciplines;
- 1/4 in 'academic core';
- 1/4 in de rubriek keuzevakken.

Omdat de keuzevakken in een aanbodgeoriënteerd programma bij het hoofdvak of bij de major in ruimere zin kunnen worden gevoegd, zijn ook de meest specialitische invullingen van de bachelorfase nog altijd binnen dit stramien.

Majors kunnen worden samengesteld in erkende wetenschappelijke disciplines (bijvoorbeeld political science & international relations, economie & management, natuur- en sterrenkunde, filosofie, geschiedenis) of combinaties van zulke disciplines (bijvoorbeeld life sciences, sociale wetenschappen, taal- en cultuurwetenschap). De major dient ertoe te leiden dat de student in staat is de grondslagen en geschiedenis van het vakgebied te begrijpen, in staat is de structuur van het vakgebied en de samenhang met andere vakgebieden te begrijpen, kennis heeft van de belangrijkste elementen van theorievorming binnen het vakgebied en in staat is creatief met het vakgebied om te gaan.

Keuzevakken

Ten slotte dient een substantieel deel van de studielast gereserveerd te blijven voor keuze-cursussen of 'electives'. Zij kunnen uit de beide voornoemde categorieën (academische kernvaardigheden en wetenschappelijk-disciplinaire kennis) naar believen worden geput.

Ook bestaat hier de mogelijkheid om domeinspecifieke c.q. op toepassing gerichte cursussen (bijvoorbeeld management, pedagogiek, bestuurskunde, technische natuurkunde, enz.) te volgen. Het is verder te overwegen om in het domein van de keuzevakken ook de mogelijkheid te openen voor cursussen in de 'performing arts', zoals muziek, theater en beeldende kunst. Tevens zouden instellingen in dit verband studenten de gelegenheid kunnen bieden om specifieke beroepsgeoriënteerde cursussen uit het HBO-aanbod in hun curriculum op te nemen.

BEOORDELINGSVRAGEN

In de accreditatieprocedure leidt bovenstaande typering van de WO-bacheloropleiding tot een beoordelingskader waarin de volgende vragen centraal komen te staan:

- Is voldaan aan de eisen met betrekking tot de academische kernvaardigheden en zijn de cursussen die ter zake worden aangeboden van het vereiste niveau en de vereiste omvang?
- Is voldaan aan de eisen met betrekking tot de te verwerven wetenschappelijk-disciplinaire kennis?
 - Biedt de keuze voor een bepaalde major (in strikte en in ruime zin) voldoende mogelijkheid voor een cumulatieve opbouw, voor een passend eindniveau, voor een passend vervolg en voor individuele keuze?
 - Is het onderwijsaanbod waaruit een major kan worden samengesteld aan de (disciplinaire) maat?
 - Zijn de in dat kader aangeboden cursussen van het veronderstelde niveau en de veronderstelde omvang?
 - Biedt het wetenschappelijk-disciplinaire onderwijs voldoende ruimte voor het praktiseren van de academische kernvaardigheden?
- Is uit het totale cursusaanbod van de WO-bacheloropleiding een voldoende interessant keuzepakket te destilleren, hetzij ter aanvulling op de gekozen major, hetzij anderszins?
- Is voorzien in aansluiting op ten minste één masterstudie in het wetenschappelijk onderwijs?

De commissie adviseert als *beslisregel* voor NAO om bij de toekenning van het keurmerk te eisen dat een WO-bacheloropleiding die ter accreditatie wordt aangeboden op de bovengenoemde vier beoordelvragen voldoende scoort en op elk van de drie genoemde generieke kernkwalificaties ten minste een voldoende behaalt.

3.3.1.2 *WO-master*

Bij de beschrijving van de generieke kwalificaties voor de WO-masteropleiding heeft de commissie overwogen om vooral de verdiepende fase van de master op de voorafgaande bachelor te beschrijven. Uiteindelijk heeft de commissie voor de descriptors van de WO-master zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de gedachtevorming ter zake binnen de academische gemeenschap.

Kern van de WO-master is dat deze opleidt tot een gekwalificeerde onderzoekscompetentie dan wel tot die van de academische professional.

Bij de eerste categorie ligt het accent in de opleiding op verdieping van kennis en onderzoek met betrekking tot een specifiek disciplinair vakgebied voor bijvoorbeeld onderzoekers en ontwerpers. Bij de tweede categorie gaat het vooral om verdieping met betrekking tot een specifiek domein van academische beroepsuitoefening als artsen, notariaat, ingenieurs en dergelijke.

DE GENERIEKE KERNKwalificaties

Voortbouwend op de aanzet die eerder door professor Schuyt werd gegeven, heeft de kwaliteitscommissie van de VSNU op uitnodiging van de commissie een viertal generieke kwalificaties voor de WO-master gedefinieerd. De Commissie Kwartiermakers sluit hierbij aan en stelt voor dat NAO voor de WO-master het volgende toetsingskader gaat hanteren:

- *Intellectuele ontwikkeling en verbreding*: de in de bachelorfase opgebouwde competenties worden verder verdiept en verbreed zodat de afgestudeerde WO-master op wetenschappelijke wijze kan denken en daarover met vakgenoten en niet-vakgenoten effectief kan communiceren. Dit omvat de volgende competenties:
 - logisch kunnen redeneren en de mogelijkheden en beperkingen van verschillende vormen van logica kunnen herkennen en toepassen;
 - paradigma's (redeneerwijzen) in het vakgebied kunnen toepassen en in twijfel trekken;
 - een standpunt kunnen betrekken ten aanzien van een wetenschappelijk betoog in het vakgebied en dit kritisch op waarde weten in te schatten;
 - kunnen reflecteren op het eigen denken en werken, dit daarmee bijsturen en de leertrajecten daarbij vertalen naar de ontwikkeling van meer generieke kennis en methoden;
 - ethische, normatieve en expressieve denkwijzen in het wetenschappelijk denken kunnen integreren;
 - in staat zijn onderzoek en probleemoplossingen te communiceren met vakgenoten en niet-vakgenoten en uit de interactie leerprocessen te genereren;
 - in staat zijn met complexe situaties om te gaan en een beredeneerd oordeel te vormen bij afwezigheid van complete data;
 - kunnen debatteren over de nieuwste ontwikkelingen binnen het vakgebied en de consequenties daarvan voor de maatschappij.

- *Onderzoekende houding*: de wil om dingen uit te zoeken, zelf op onderzoek uit te gaan en met (altijd nader te toetsen) oplossingsrichtingen te komen.
 Dit impliceert de volgende attitude:
 - opmerkzaam zijn; dat wil zeggen het vermogen bezitten om in ogenschijnlijk triviale aangelegenheden bepaalde verbanden en nieuwe gezichtspunten te ontdekken;
 - blijk geven van originaliteit en een voortdurend kritisch bewustzijn;
 - zelfstandigheid bezitten in het bepalen van een richting bij het vermeerderen van kennis, het doen van onderzoek, de beroepsuitoefening, het kiezen van een plaats in de samenleving;
 - een houding van willen leren, van levenslang leren, van persoonlijke en collectieve kennisvermeerdering als doel in zichzelf.

- *Disciplinaire kennis*: de discipline, het gekozen kennisdomein, vormt de primaire kennisbron; daarnaast zijn er de eisen die voortkomen uit specifieke academisch georiënteerde beroepsdomeinen.
 De discipline heeft betrekking op een internationaal herkenbaar en erkend gebied van wetenschappelijke kennis en onderzoek. Voor elk vakgebied leidt dat tot de volgende competenties in een WO-master:
 - beschikken over de nieuwste kennis van het vakgebied rakend aan het voorfront van de kennisontwikkelingen (nieuwste methoden, technieken, theorieën);
 - in staat zijn de structuur van het vakgebied en de samenhang tussen deelgebieden en verwante disciplines te begrijpen;
 - in staat zijn om de wijze waarop waarheidsvinding en theorievorming in beweging is te volgen en te interpreteren;
 - vaardigheid in het toepassen van verschillende methoden en technieken in zelfstandig

- onderzoek en begrip hebben voor het gebruiken van de uitkomsten voor het ontwikkelen van meer geavanceerde ideeën of praktijktoepassingen;
 - in staat zijn op ten minste een of enkele deelgebieden van de discipline een originele bijdrage aan de kennis te leveren, in het algemeen getoetst door het afleggen van een meesterproef;
 - aantoonbaar blij kunnen geven van originaliteit en creativiteit in de behandeling van het vakgebied;
 - specifieke, bij het vakgebied behorende vaardigheden bezitten, zoals ontwerpen, onderzoeken, analyseren, diagnosticeren, enz.
- *Vakoverstijgende vaardigheden*: van de WO-master wordt een zekere vakoverstijgende breedte in de opleiding geëist, mede om de grenzen van de (eigen) wetenschappelijke discipline te onderkennen. De WO-master dient daartoe in staat te zijn:
 - bepaalde vakgebieden te kunnen begrijpen en interpreteren;
 - eigen onderzoek in een multidisciplinair kader te plaatsen;
 - in een internationaal, multicultureel en multidisciplinair team te werken.

BEOORDELINGSVRAGEN

Voor NAO leidt bovenstaande typering van de WO-master tot een beoordelingskader waarin de volgende vragen centraal komen te staan:

- Is in de gehanteerde eindtermen voldaan aan de eisen met betrekking tot de vier generieke kernkwalificaties en zijn de cursussen die ter zake worden aangeboden van het vereiste niveau en de vereiste omvang?
 - Is voldoende vermogen ontwikkeld om op een of enkele deelgebieden van het vakgebied of domein originele bijdragen te leveren en is het gewenste niveau ten minste in de vorm van een masterthesis getoetst?
 - Is voor de WO-master die zich vooral richt op onderwijs/onderzoek voldoende verdiepte kennis met betrekking tot een specifiek disciplinair vakgebied ontwikkeld, met name ten aanzien van:
 - de grondslagen en geschiedenis van het vakgebied;
 - de structuur van het vakgebied en de samenhang tussen deelgebieden;
 - specifieke bij het vakgebied behorende vaardigheden zoals ontwerpen, onderzoeken, analyseren, diagnosticeren enz.;
 - de ethiek van onderwijs en onderzoek op het betreffende vakgebied.
- En is deze WO-master ook voldoende in staat om vanuit het eigen specialisme relaties te leggen met andere vakgebieden?
- Is voor de WO-master die zich vooral richt op een *academisch-professionele oriëntatie* voldoende verdiepte kennis aanwezig met betrekking tot een specifiek domein van academische beroepsuitoefening, met name ten aanzien van:
 - de positionering van dat domein in het geheel van academische disciplines;
 - de positionering van dat domein in het geheel van maatschappelijke ontwikkelingen;
 - specifieke bij de uitoefening van de professie behorende vaardigheden;
 - de ethische aspecten van beroepsuitoefening binnen het betreffende domein.

De commissie adviseert als *beslisregel* voor NAO om bij de toekenning van het keurmerk te eisen dat een WO-masteropleiding die ter accreditatie wordt aangeboden op alle bovengenoemde beoordelingsvragen voldoende scoort, waarbij bij de eerste beoordelingsvraag elk van de genoemde vier generieke kernkwalificaties voldoende dient te zijn. Een en ander mede beoordeeld binnen de specifieke context van de onderzoeksoriëntatie c.q. academisch-professionele oriëntatie van de opleiding.

3.3.2 Toetsingskader HBO

De Commissie Kwartiermakers heeft voor het toetsingskader HBO zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij het uitgebreide voorwerk dat in het HBO-veld inmiddels is verzet in het project 'Proefaccreditatie' van de HBO-raad (voor de bachelor) en de uitgebreide protocollen van de Dutch Validation Council (voor de master).

3.3.2.1 HBO-bachelor

Het HBO-curriculum is primair *beroepsgericht*, dat wil zeggen dat (a) in het kader van de beroeporiëntatie een realistisch en representatief beeld van de toekomstige beroepsuitoefening wordt geschetst en (b) de inhoud van elk programmaonderdeel vanaf het begin van de studie wordt gerelateerd aan realistische situaties uit de beroepspraktijk.

De inhoudelijke eisen die aan de HBO-bacheloropleiding worden gesteld zijn door de commissie samengevat in *tien generieke inhoudelijke kernkwalificaties* die in de eindtermen van de opleiding uitgewerkt dienen te zijn en waarvan het niveau voldoende moet worden aangetoond. In de Proefaccreditatie worden deze kwalificaties thans nog beproefd.

De Commissie Kwartiermakers heeft de eerste ervaringen met de Proefaccreditatie nog kunnen betrekken bij haar eindadvies over een toetsingskader HBO. Een meer uitgebreide evaluatie is thans nog niet beschikbaar.

Om recht te doen aan de leertrajecten die met deze Proefaccreditatie zijn geïnitieerd, adviseert de commissie dat NAO in overleg met het comité, dat onder leiding van de heer drs. W.J. Deetman de bestuurlijke verantwoordelijkheid draagt voor de Proefaccreditatie, in 2002 beziet of eventuele aanpassingen van het toetsingskader gewenst zijn.

DE GENERIEKE KERNKWALIFICATIES

De tien generieke kwalificaties die commissie als beoordelingskader voor de HBO-bachelor voorstelt, zijn als volgt samen te vatten:

- *Brede professionalisering*: wil zeggen dat de student aantoonbaar wordt toegerust met actuele kennis die aansluit bij recente (wetenschappelijke) kennis, inzichten, concepten en onderzoeksresultaten, alsmede aan de in het beroepsprofiel geschetste (internationale) ontwikkelingen in het beroepenveld, teneinde zich te kwalificeren voor:
 - het zelfstandig kunnen uitvoeren van de taken van een beginnend beroepsbeoefenaar;
 - het functioneren binnen een arbeidsorganisatie;
 - de verdere professionalisering van de eigen beroepsuitoefening c.q. het beroep.
- *Multidisciplinaire integratie*: de integratie van kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden (van verschillende vakinhoudelijke disciplines), vanuit het perspectief van het beroepsmatig handelen.

- *(Wetenschappelijke) toepassing*: de toepassing van beschikbare relevante (wetenschappelijke) inzichten, theorieën, concepten en onderzoeksresultaten bij vraagstukken waar afgestudeerden in hun beroepsuitoefening mee geconfronteerd worden.
- *Transfer en brede inzetbaarheid*: de toepassing van kennis, inzichten en vaardigheden in uiteenlopende beroepssituaties.
- *Creativiteit en complexiteit in handelen*: vraagstukken in de beroepspraktijk, waarvan het probleem op voorhand niet duidelijk is omschreven en waarop de standaardprocedures niet van toepassing zijn.
- *Probleemgericht werken*: het zelfstandig definiëren en analyseren van complexe probleemsituaties in de beroepspraktijk op basis van relevante kennis en (theoretische) inzichten, het ontwikkelen en toepassen van zinvolle (nieuwe) oplossingsstrategieën en het beoordelen van de effectiviteit hiervan.
- *Methodisch en reflectief denken en handelen*: het stellen van realistische doelen, het plannen c.q. planmatig aanpakken van werkzaamheden en het reflecteren op het (beroepsmatig) handelen, op basis van het verzamelen en analyseren van relevante informatie.
- *Sociaalcommunicatieve bekwaamheid*: het communiceren en samenwerken met anderen in een multiculturele, internationale en/of multidisciplinaire omgeving en het voldoen aan de eisen die het participeren in een arbeidsorganisatie stelt.
- *Basiskwalificering voor managementfuncties*: het uitvoeren van eenvoudige leidinggevende en managementtaken.
- *Besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid*: begrip en betrokkenheid zijn ontwikkeld met betrekking tot ethische, normatieve en maatschappelijke vragen samenhangend met de toepassing van kennis en de (toekomstige) beroepspraktijk.

De commissie signaleert dat de kennisontwikkeling en overdracht in de HBO-bachelor in nauwe interactie met de beroepspraktijk plaatsvindt. Een *substantiële praktijkleerperiode* dient daarom in elke bachelor te zijn geïntegreerd; de commissie denkt daarbij ten minste aan een omvang van 10 tot 15% van de totale studieduur.

Keuzemogelijkheden

In het HBO is sprake van een modelverdeling waarbij 70% van de studietijd wordt besteed aan de kernvakken en 30% aan keuzevakken. Deze keuzevakken zijn thans overigens vaak verwant met de kernvakken. Met het oog op de maatschappelijke eisen die worden gesteld aan de HBO-bachelor dient er naar de mening van de commissie ook in de bacheloropleiding ruimte te blijven voor keuzevakken waarmee de student individuele leerwegen kan invullen. Deze keuzevakken kunnen worden geput uit de programmaonderdelen gericht op de kernkwalificaties of het beroepenveld. In dat geval zal het vooral gaan om verdere verdieping binnen de studie. Ook verbreding dient mogelijk te zijn door bijvoorbeeld opleidingsvreemde keuzevakken buiten

het specifieke beroepenveld te kiezen, zoals bestuurskunde voor technici, zorg voor economiestudenten, beeldende kunst voor fysiotherapeuten en dergelijke. De commissie geeft in overweging de mogelijkheden te scheppen dat de helft van de vrije ruimte voor keuzevakken beschikbaar is voor dergelijke op verbreding gerichte keuzevakken.

BEOORDELINGSVRAGEN

Voor NAO dient via de visitatie en de rapportage daarover door de VVI aangetoond te worden, dat aan bovenstaande niveaueisen voor de HBO-bachelor is voldaan³. Daarbij worden de volgende vragen gesteld:

- Is het curriculum voldoende beroepsgericht in termen als hierboven beschreven?
- Wordt met de gehanteerde eindtermen voldaan aan de tien generieke kernkwalificaties en zijn de cursussen die ter zake worden aangeboden van het vereiste niveau en omvang?
- Zijn de doelen en de inhoud van de programmaonderdelen zinvol voor het verwerven van de eindtermen en de specifieke opleidingskwalificaties?
- Is de praktijkproef voldoende naar omvang in studieduur en niveau?
- Is uit het totale cursusaanbod een voldoende interessant keuzepakket te destilleren om recht te doen aan het invullen van individuele leerwegen?

De commissie adviseert als beslisregel voor NAO, om bij de toekenning van het keurmerk te eisen dat een HBO-bacheloropleiding die ter accreditatie wordt aangeboden, op alle bovengenoemde beoordelingsvragen voldoende dient te scoren, waarbij ten minste negen van de tien generieke kernkwalificaties voldoende dienen te zijn (één kwalificatie kan dus onvoldoende scoren of niet aanwezig zijn).

3.3.2.2 HBO-master

De Dutch Validation Council (DVC) heeft recent de competenties die een HBO-master zou dienen te bezitten omschreven en uitgewerkt in een protocol. De DVC is een samenwerkingsverband waarin de HBO-raad, universiteiten, FION, NUFFIC, VNO-NCW en MKB-Nederland participeren.

De Commissie Kwartiermakers heeft haar voorstel voor een beoordelingskader voor de veelal postinitiële masteropleidingen in het HBO zoveel mogelijk geënt op de generieke competenties zoals die door de DVC zijn ontwikkeld. Daarbij is het van belang zich te realiseren dat een HBO-master deze competenties doorgaans verwerft in een leeromgeving die in directe relatie staat met de werksituatie van de cursisten. Evenals in de WO-masterfase onderscheidt de commissie ook in de HBO-masterfase twee typen opleidingen: de typisch *verdiepende studies*, die voortbouwen op de in de HBO-bachelor verworven vak- of domeinspecifieke onderwerpen binnen het betreffende beroepenveld, teneinde daarin meer leidinggevende taken te vervullen en de opleidingen die juist de *verbreding* zoeken door een zekere academisering en ontwikkeling van multi-disciplinariteit in denken en doen.

³ In de consultatie met het HBO-veld is er op gewezen dat de genoemde tien kernkwalificaties voor het kunstonderwijs wellicht enige aanpassing behoeven vanwege het bijzondere karakter van dit type opleiding.

DE GENERIEKE KWALIFICATIES

De commissie adviseert de volgende zeven generieke kwalificaties als uitgangspunt te nemen voor de toetsing van de basiskwaliteit van de HBO-masteropleidingen.

- *Uitvoeren van op toepassing van kennis gericht onderzoek, waarin complexe problemen worden geanalyseerd, mede met behulp van kennis voortkomend uit fundamenteel onderzoek:*
 - De resultaten daarvan dienen te kunnen worden vertaald in praktische toepassingen en op het hoogste niveau te kunnen worden omgezet in succesvolle innovaties, nieuwe producten, productiemiddelen en -wijzen en beroepsontwikkeling.
 - Ontwikkeling van vaardigheden om complexe problemen te kunnen analyseren en doorgronden.
 - Uit theorieën die aspecten kunnen halen die van pas komen zonder conflicterende informatie te negeren.

- *Zelfstandig kennis verwerven en daarover kunnen communiceren met anderen:*
 - Aansluiting zoeken bij de nieuwste ontwikkelingen binnen het vak, het beroepenveld en de onderliggende disciplines.
 - Het kunnen functioneren in multiculturele en in internationale werksituaties en beroepspraktijk.

- *Onafhankelijke oordeelsvorming met betrekking tot gewenste ontwikkelingen, gebaseerd op kennis van hoog niveau:*
 - Zelfreflectie met betrekking tot eigen sterke en zwakke kanten.
 - Logische keuzes kunnen maken op basis van valide argumenten en daarover theoretisch en methodisch verantwoording kunnen afleggen.
 - Interesse hebben in het uitwisselen van ervaringen en het willen zoeken naar oorzaken van problemen ter ondersteuning van mogelijke oplossingen.
 - Kennis vanuit verschillende disciplines kunnen integreren en problemen vanuit diverse invalshoeken weten te benaderen.
 - Kritisch zijn ten aanzien van geboekte resultaten en gebruikte oplossingsmethoden.

- *Methodisch verantwoord en gedisciplineerd werken:*
 - Gebruiken van theoretische noties en theorievorming, het kunnen beoordelen van de relevantie daarvan in het uitvoeren van werkzaamheden en het initiëren van praktijkgericht onderzoek.
 - Problemen integraal kunnen aanpakken vanuit een interdisciplinaire benadering.

- *Leiding geven aan gecompliceerde projecten waarin complexe problemen worden opgelost, of innovaties worden voorbereid of worden geïmplementeerd:*
 - Open staan voor nieuwe invalshoeken, stimuleren en genereren van nieuwe inzichten en daarbij de kennis en capaciteiten van anderen aanspreken en hen uitdagen daaraan bijdragen te leveren.
 - Op het uitvoeren van zaken kunnen reflecteren, 'waaromvragen' daarbij stellen en van het concrete niveau kunnen abstraheren om beleidsconclusies en meer algemene lessen te trekken.
 - Het kunnen integreren van multidisciplinaire kennis en visies van verschillende experts rond een praktijkprobleem.

- *Besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid:*

- Het reflecteren op en kunnen omgaan met ethische en normatieve vraagstukken en maatschappelijke verantwoordelijkheden met betrekking tot de toepassing van kennis in het beroepenveld.

- *Didactisch concept:*

- De theorie in de HBO-masteropleiding ondersteunt het analyseren van praktijkproblemen.
- In de contactbijeenkomsten wordt informatie uitgewisseld die het toepassen van kennis in de praktijk van de beroepsuitoefening bevordert.
- De interdisciplinaire aanpak van problemen, individueel en in groepsverband, wordt in de contactbijeenkomsten opgebouwd en verbreed.
- Er wordt actief gewerkt aan praktische problemen en taken, ondersteund door integrale toepassing van kennis. In het curriculum wordt dit getoetst aan de hand van schriftelijke en mondelinge toetsen, papers, presentaties en een hoogwaardige meesterproef als afsluiting.

BEOORDELINGSVRAGEN

Voor NAO leidt bovenstaande typering van de HBO-masteropleiding tot een beoordelingskader waarin de volgende vragen centraal komen te staan:

- Is in de gehanteerde eindtermen voldaan aan de eisen met betrekking tot de zeven generieke kernkwalificaties en zijn de cursussen die ter zake worden aangeboden van het vereiste niveau en de vereiste omvang?
- Is de inhoud (eindtermen, competenties), de opbouw en structuur van het curriculum gebaseerd op een duidelijke en adequate visie op beroep en beroepenveld en is bij het opstellen daarvan het beroepenveld ook betrokken?
- Is er sprake van voldoende samenhang en integratie in het curriculum?
- Is het vermogen ontwikkeld om op een of enkele deelgebieden van het vakgebied complexe problemen, gerelateerd aan concrete praktijksituaties binnen het beroepenveld, op originele wijze op te lossen en is daarbij in een meesterproef als afstudeerproject voorzien?

De commissie adviseert als *beslisregel* voor NAO om bij de toekenning van het keurmerk te eisen dat een HBO-masteropleiding die ter accreditatie wordt aangeboden voldoende scoort op de bovengenoemde beoordelingsvragen, waarbij op ten minste zes van de zeven bovengenoemde generieke kernkwalificaties een voldoende wordt gehaald. Een en ander mede beoordeeld binnen de specifieke context van de verdiepings- of de verbredingsdoelstelling van de opleiding.

3.4 KWALITEITSEISEN MET BETREKKING TOT HET ONDERWIJSPROCES EN DE RESULTATEN

Naast de beoordeling of een opleiding als bachelor of master kan worden gekwalificeerd met hetzij een primaire HBO- dan wel een WO-oriëntatie, dient NAO zijn beslissing om al dan niet een keurmerk te verstrekken te baseren op de kwaliteit en de prestaties van de betreffende opleiding en de omgeving waarbinnen deze is ingebed.

De Commissie Kwartiermakers heeft ook bij het opstellen van een dergelijke lijst met

kwaliteitscriteria zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de jarenlange ervaring die ter zake is opgebouwd binnen het hoger onderwijs. Mede op basis van een vergelijking van de verschillende protocollen die thans in omloop zijn en het intensieve overleg met het HO-veld is de volgende lijst met onderwerpen opgesteld waarop een accreditatieoordeel door NAO kan worden gebaseerd. De VVI's kunnen deze lijst zelf verder verbreden of verdiepen en uitwerken in operationele indicatoren waarmee de kwaliteitsaspecten worden gemeten.

HOOFDGROEPERING

In eerste instantie gaat het bij de door de commissie onderscheiden kwaliteitsrubrieken om twee hoofdgroepen: de gerealiseerde kwaliteit en de conditionele kwaliteit.

Een aantal rubrieken heeft expliciet betrekking op de door een opleiding gerealiseerde onderwijskwaliteit.

De onderwijskwaliteit verwijst niet alleen naar de resultaten die een opleiding realiseert, maar heeft ook betrekking op opleidingsaspecten die direct van invloed zijn op het wel of niet bereiken van deze resultaten, zoals de kwaliteit van de missie en doelstellingen of de kwaliteit van de onderwijsinhoud.

Naast de onderwijskwaliteit weerspiegelen de kwaliteitsrubrieken nog een tweede 'type' kwaliteit: de conditionele kwaliteit. Dit betreft opleidingsaspecten die vooral liggen in de randvoorwaardelijke sfeer; variabelen die via een meer indirecte manier invloed uitoefenen op de mate waarin de opleiding in staat is de onderwijskwaliteit te realiseren. Dit zijn vooral opleidingsaspecten die een indicatie zijn van het beleidsvoerend vermogen van de opleiding. Voorbeelden hiervan zijn de kwaliteit van het onderwijzend personeel of het kwaliteitsmanagement.

SECUNDAIRE GROEPERING

Bij de kwaliteitsbeoordeling van het onderwijsproces en het resultaat gaat het in feite om opvattingen die nauw aansluiten bij de maatschappelijke discussie over kwaliteit en bij de visies die aan de huidige (internationale) kwaliteitszorgsystemen ten grondslag liggen. In grote lijnen gaat het om de volgende vier (gedeeltelijk samenhangende) kwaliteitsperspectieven:

- *het effectiviteitsperspectief*: de opleiding realiseert de missie en (internationale) doelstellingen op het vereiste niveau en onder de daartoe noodzakelijke programmatische en onderwijskundige voorwaarden;
- *het studeerbaarheidsperspectief*: de opleiding treft de noodzakelijke maatregelen ter beperking van de voor de studie belemmerende factoren⁴ en realiseert de beoogde resultaten;
- *het kwaliteitsborgingsperspectief*: de opleiding realiseert een doelgericht, relevant en samenhangend kwaliteitsbeleid, opdat de kwaliteit ook in de toekomst gewaarborgd blijft;
- *het bedrijfsvoeringsperspectief*: de opleiding schept adequate personele, relationele, organisatorische en randvoorwaardelijke voorzieningen voor het zo efficiënt mogelijk realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.

⁴ Zie 'Te doen of niet te doen. Advies over de Studeerbaarheid van onderwijsprogramma's in het hoger onderwijs'; Prof. W.H.F.W. Wijnen (vz) e.a.; november 1992, pagina 13.

TERTIAIRE ORDENING

Op basis van de genoemde twee hoofdgroepen en de vier kwaliteitsperspectieven zijn vervolgens twaalf kwaliteitsrubrieken benoemd die NAO straks kan hanteren als beoordelingskader voor het onderwijsproces en de onderwijsresultaten (zie overzicht 2).

Overzicht 2: hoofdstructuur toetsingskader onderwijsproces en resultaat

GEREALISEERDE ONDERWIJSKWALITEIT	<i>Effectiviteitsperspectief</i>	<ol style="list-style-type: none">1. Missie en doelstellingen2. Kwaliteit van de inhoud3. Kwaliteit van het onderwijsproces4. Relatie onderwijs - onderzoek5. Resultaten
	<i>Studeerbaarheidsperspectief</i>	<ol style="list-style-type: none">6. Kwaliteit van de ondersteuning van het onderwijsleerproces
CONDITIONELE ONDERWIJSKWALITEIT	<i>Kwaliteitsborgings-perspectief</i>	<ol style="list-style-type: none">7. Kwaliteitsmanagement en kwaliteitsbeleid
	<i>Bedrijfsvoeringsperspectief</i>	<ol style="list-style-type: none">8. Kwaliteitsborging en vitaliteit van het onderwijspersoneel9. Organisatie en leiderschap10. Betrokkenheid van studenten bij kwaliteitsontwikkeling11. Internationale inbedding van de opleiding12. Randvoorwaarden

Elk van de *twaalf kwaliteitsrubrieken* is hierna beschreven en een niveau lager uitgewerkt in *kwaliteitsthema's* die door de VVI in de visitatie zullen worden betrokken en door NAO als toetsingskader zullen worden aangelegd.

De commissie hecht er aan te stellen dat daar waar het gaat om de kwaliteitseisen voor het bekostigde en het aangewezen onderwijs, vanzelfsprekend sprake dient te zijn van gelijkwaardige eisen voor alle aanbieders en van openbaarheid van alle informatie in de accreditatieprocedure. Ten aanzien van de eisen met betrekking tot de conditionele onderwijskwaliteit kan de commissie zich echter voorstellen dat openbare beoordeling van sommige kwaliteitsthema's op gespannen voet kan komen te staan met de concurrentieomgeving waarin de aanbieders in het aangewezen onderwijs dienen te opereren. Dat zou het geval kunnen zijn met eisen betreffende de organisatie en het leiderschap, de kwaliteitszorg of met sommige aspecten in de randvoorwaardelijke sfeer als de financiering van de opleiding.

Indien de bedrijfsvoering van deze instellingen in het aangewezen onderwijs significant zou worden geschaad doordat in de NAO-procedure concurrentiegevoelige informatie openbaar wordt gemaakt, acht de commissie het te overwegen dat NAO in die uitzonderlijke gevallen op basis van een gemotiveerd en voldoende onderbouwd verzoek ontheffing kan toestaan van de openbaarmaking van deze specifieke punten. De betreffende onderdelen worden in de visitatie vanzelfsprekend wel getoetst. Die toetsing zou indirect kunnen plaatsvinden via reeds bestaande ISO-certificatie of accountantsverklaringen dan wel meer direct op basis van eigen onderzoek van de visitatiecommissie.

GEREALISEERDE ONDERWIJSKWALITEIT

Effectiviteit: de opleiding realiseert de missie en (internationale) doelstellingen op het vereiste niveau en op de daartoe noodzakelijke programmatische en onderwijskundige voorwaarden.

1 KWALITEIT VAN DE MISSIE EN DE EINDTERMEN

- 1.1 De inhoudelijke relevantie van de eindtermen in het licht van de criteria voor het bachelor- c.q. masterniveau en de mate van wetenschappelijkheid, respectievelijk beroepsgerichtheid.
- 1.2 De inbedding van de doelstellingen in de missie van de instelling/faculteit.
- 1.3 Informatiegehalte: helderheid in de beschrijving en operationalisatie van de kwalificaties die bij studenten wordt nagestreefd.

2 KWALITEIT VAN DE ONDERWIJSINHOUD

- 2.1 Relatie doelstellingen en inhoud: inhoudelijke vertaling van eindtermen in fase-doelen en concrete leerdoelen voor de afzonderlijke binnenschoolse en buitenschoolse programma-onderdelen/cursussen.
- 2.2 Relevantie en actualiteit:
 - a. inhoudelijke afstemming binnenschools- en buitenschoolsprogramma op missie, doelstellingen en eindtermen;
 - b. inhoudelijke afstemming binnenschools- en buitenschoolsprogramma op het beroeps werkveld, respectievelijk wetenschappelijke werkveld, mede gelet op de internationale context, actuele ontwikkelingen en op vervolgstudie;
 - c. inhoudelijke afstemming op samenlevingsdoelen (bijvoorbeeld multiculturaliteit, levenslang leren).
- 2.3 Aansluiting op vooropleiding en andere relevante studentkenmerken (leerstijlen, studiestrategieën)
- 2.4 Samenhang en afstemming binnen de opleiding:
 - a. beargumenteerde opbouw programma en/of beredeneerde verhouding breedte en diepte /specialisatie;
 - b. inhoudelijke afstemming binnenschools- en buitenschoolsprogramma en/of verhouding theorie en praktijk;
 - c. verticale en horizontale afstemming van programma-onderdelen/cursussen.
- 2.5 Consistente toepassing van relevante en beargumenteerde selectie- en verwijzingscriteria.
- 2.6 Interactie met en benutting van het relatie/kennisnetwerk van de opleiding (regionaal, nationaal en internationaal).

3 KWALITEIT VAN HET ONDERWIJSPROCÉS

- 3.1 Doelgerichtheid van het selectiebeleid, de aanwezigheid van adequate assessment-procedures voor het bepalen van de aanvangskwalificaties van studenten, de mate waarin rekening wordt gehouden met eerder verworvencompetenties (EVC). de onderbouwing van het selectiebeleid.

- 3.2 Doeltreffendheid van het didactisch concept, de beredeneerdheid en geschiktheid van het didactisch concept, van de werkvormen en van de studieactiviteiten, gegeven de missie en de eindtermen.
- 3.3 Relevantie van het didactisch handelen van docenten, de overeenstemming met het didactisch concept en de gerichtheid op de ondersteuning van het leerproces van de studenten.
- 3.4 Afstemming van de vormgeving en inrichting van het onderwijs op relevante student kenmerken (individuele leerwegen/flexibilisering).
- 3.5 Beargumenteed en relevant toetsings- en beoordelingsbeleid.
- 3.6 Overeenstemming tussen de werkelijke studiebelasting van studenten en de wettelijke eisen.

4 RELATIE ONDERWIJS EN ONDERZOEK (VOOR ZOVER VAN TOEPASSING)

- 4.1 Adequate doorwerking van onderzoek in het onderwijs en het verrichten van onderzoek tijdens de opleiding.
- 4.2 Oriëntatie van het onderzoek voor wat betreft de aansluiting bij onderwijs doelen.

5 RESULTATEN

- 5.1 De relevantie van de bereikte eindkwalificaties in het licht van de eisen voor het bachelor- en voor het masterniveau.
- 5.2 De acceptatie van de afgestudeerden op de (inter)nationale arbeidsmarkt.
- 5.3 De beoordeling van de gerealiseerde output.
- 5.4 De verhouding tussen de rendementen en de beargumenteerde streefcijfers.

Studeerbaarheid: de opleiding treft de noodzakelijke maatregelen ter beperking van de voor de studie belemmerende factoren en realiseert de beoogde resultaten.

6 KWALITEIT VAN DE ONDERSTEUNING VAN HET ONDERWIJSLEERPROCES

- 6.1 Adequate planning, organisatie en informatievoorziening over het onder leerproces.
- 6.2 Realistische en relevante voorlichting naar aankomende studenten.
- 6.3 Doelgerichte studiebegeleiding in het onderwijsleerproces.

CONDITIONELE ONDERWIJSKWALITEIT

Kwaliteitsborging: de opleiding realiseert een doelgericht, relevant en samenhangend kwaliteitsbeleid, opdat de kwaliteit ook in de toekomst gewaarborgd is.

7 KWALITEITSMANAGEMENT EN KWALITEITSBELEID

- 7.1 Helderheid en explicietheid van de eigen kwaliteitscriteria.
- 7.2 Cyclisch en systematisch uitgevoerde evaluaties op basis van vastgestelde procedures.
- 7.3 Bespreking van de (analyse van de) uitkomsten met interne en externe betrokkenen.
- 7.4 Inbedding van evaluaties in verbeterbeleid en verbeterplannen (mede) gebaseerd op uitkomsten evaluatie.

Adequate bedrijfsvoering: de opleiding schept relevante personele, relationele, organisatorische en randvoorwaardelijke voorzieningen voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.

8 KWALITEITSBORGING VAN HET ONDERWIJSPERONEEL

- 8.1 Personeelsbeleid dat bijdraagt aan voortdurende vitalisering en innovatie van het onderwijsaanbod, het onderwijsproces en aan verhoging van de onderwijsprestaties.
- 8.2 Didactische en onderwijskundige kwaliteit van de individuele docenten en op team-niveau (inclusief doceren, het hanteren van studentgerichte werkvormen, curriculum-ontwerp, ICT-gebruik, begeleiding van studenten, advisering en toetsontwikkeling).
- 8.3 (Wetenschappelijke) deskundigheid ten aanzien van het werkveld/beroepenveld waarvoor wordt opgeleid.
- 8.4 Relevantie van het professionaliseringsbeleid, de mate en zinvolheid van de na- en bijscholing van het onderwijsgevend personeel in het licht van het onderwijsbeleid en de invloed daarvan op het onderwijs.

9 ORGANISATIE EN LEIDERSCHAP⁵

- 9.1 Samenhang tussen beleidsactiviteiten en de effectiviteit (realisatie) van beleidsplannen.
- 9.2 Stimulerend leiderschap: inhoudelijke aansturing van het opleidingsmanagement en de sturing op innovatieve cultuur en draagvlak voor verbetering/ innovatie.
- 9.3 Organisatie: helderheid van taken en verantwoordelijkheden, doelmatige en doelgerichte besluitvormingsprocedures en samenwerkingsverbanden.

10 BETROKKENHEID VAN STUDENTEN BIJ ONDERWIJS EN KWALITEITSZORG

- 10.1 Inspraak van studenten bij de ontwikkeling van onderwijsbeleid.
- 10.2 Betrokkenheid van studenten bij onderwijsevaluaties en kwaliteitszorg.

11 INTERNATIONALE INBEDDING (VOOR ZOVER VAN TOEPASSING)

- 11.1 Internationale oriëntatie/ervaring van studenten en staf.
- 11.2 Internationale dimensie van het curriculum.
- 11.3 Internationale samenwerking.

⁵ Bij de oriëntatie van de commissie op kwaliteitsmodellen is gebleken dat de kwaliteit van een organisatie in belangrijke mate verband houdt met de aard van het management. Om die reden is in de laatste versie van het INK-model bijvoorbeeld nadrukkelijker gefocust op 'leiderschap' via één van de negen kwaliteitsvelden. De commissie concludeert dat dit aspect ook in de accreditatie en de daaraan voorafgaande zelfevaluatie en visitatie, expliciet aan de orde dient te komen. Vanzelfsprekend niet in de vorm van persoonlijke functionerings- of beoordelingsgesprekken met het management, maar bijvoorbeeld op de wijze waarop dit via het INK-model ter sprake wordt gebracht in de zin van het richten en inrichten van de organisatie en het verrichten van de daaruit voortvloeiende activiteiten.

12 RANDVOORWAARDEN

- 12.1** Personele bezetting van de opleiding is in goede verhouding met het opleidingsaanbod, zowel naar niveau als richting.
- 12.2** Feitelijke beschikbaarheid van het onderwijsgevend personeel voor het onderwijs, inclusief student-stafratio.
- 12.3** Materiële voorwaarden, faciliteiten en infrastructuur ondersteunen opleidingsaanbod optimaal.
- 12.4** Een adequate financiële basis voor de opleiding die de continuïteit waarborgt.

BEOORDELINGSVRAGEN

Voor een accreditatiebesluit zal NAO zich mede baseren op het hierboven aangegeven toetsingskader voor het onderwijsproces en -resultaat. Hiertoe geeft het visitatierapport inzicht in de *beoordeling per kwaliteitsrubriek*. Daarbij wordt een ordinale schaal gebruikt voor een eindscore op de betreffende kwaliteitsrubriek (++ = uitmuntend, + = goed, 0 = voldoende/naar behoren, - = onvoldoende, -- = zwaar onvoldoende).

Voor een positief accreditatiebesluit stelt NAO op het onderdeel onderwijsproces en resultaat de volgende beslisregel voor als minimumeis voor basiskwaliteit:

- de rubrieken 1, 2, 3, 5, 6 en 7 dienen elk afzonderlijk ten minste voldoende te scoren (conditio sine qua non voor keurmerk);
- voor de WO-opleidingen dienen ook rubrieken 4 en 11 ten minste voldoende te scoren;
- over de rubrieken 8, 9, 10 en 12 (en voor HBO ook 4 en 11 voor zover van toepassing) dient het gemiddelde ten minste voldoende te scoren.

3.5 HET EINDOORDEEL

NAO zal straks als onafhankelijke, externe instantie, een eindoordeel geven over de kwaliteit van opleidingen in het hoger onderwijs.

Zijn oordeel zal gebaseerd worden op de rapportages van de VVI's en eigen verificatie onderzoek. NAO zal een keurmerk verlenen indien aan de basiskwaliteit wordt voldaan. Het toetsingskader voor die basiskwaliteit is hierboven omschreven en wordt door de VVI's verder uitgewerkt en geoperationaliseerd.

Op basis van voortschrijdend inzicht zal het toetsingskader periodiek worden aangepast. Vanzelfsprekend wordt daarover gecommuniceerd met de betrokkenen in het HO-veld. Voor de vaststelling van het definitieve toetsingskader is ook de instemming van de minister nodig. Om een opleiding te accrediteren, adviseert de Commissie Kwartiermakers de volgende procedure te hanteren:

- VVI werkt het voorliggende toetsingskader uit in protocollen voor zelfevalutie en visitatie en maakt de gehanteerde beoordelingssystematiek expliciet en openbaar. Een en ander wordt desgewenst afgestemd met NAO in het kader van de registratieregeling.
- VVI gaat na of er voor de te accrediteren opleiding een adequaat domeinspecifiek referentiekader wordt gehanteerd.
- VVI geeft aan welk oordeel zij heeft over de beoordelingsvragen en kernkwalificaties bij de niveau- en richtingseisen en hoe zij tot dit oordeel is gekomen.
- VVI geeft aan welke score per rubriek op het onderdeel onderwijsproces en -resultaat is verkregen en op basis waarvan deze score is gegeven en laat een en ander resulteren in een

eindoordeel over de 12 rubrieken.

- VVI geeft een integraal oordeel over de opleiding, gebaseerd op de aanwezigheid van een relevant domeinspecifiek referentiekader en op de beoordeling van de niveau- en richtings-eisen enerzijds en de kwaliteit van het onderwijsproces en -resultaat anderzijds.
- NAO concludeert op basis van de rapportage van de VVI en verificatieonderzoek tot een positief accreditatiebesluit indien de beoordelingsvragen en generieke kernkwalificaties voldoende zijn, gewerkt is met een adequaat domeinspecifiek referentiekader en er (overall) voldoende gescoord is op de relevante rubrieken voor onderwijsproces en -resultaat.

3.6 TOETS NIEUWE OPLEIDINGEN

De minister heeft de Commissie Kwartiermakers Accreditatie Hoger Onderwijs gevraagd ook een voorstel te ontwikkelen voor het toetsen van de kwaliteit van nieuwe opleidingen. In tegenstelling tot bestaande opleidingen beschikken deze opleidingen niet over data met betrekking tot bewezen resultaten. Er kan er dus alleen ex-ante worden geoordeeld over de kwaliteit.

Instellingen hebben een recht om zelf nieuwe opleidingen te initiëren. Zij zijn verantwoordelijk voor de inrichting en aanpassing van het eigen onderwijsaanbod.

De overheid staat daarbij een grote mate van programmeervrijheid voor. Op een tweetal punten heeft de overheid echter een publieke zorg op zich genomen:

- Voor zowel het aangewezen als het bekostigde HO moet studenten zekerheid geboden kunnen worden dat zij kiezen voor een opleiding van *voldoende kwaliteit*.
- Voor het bekostigde HO dient *het geheel van voorzieningen vanuit een macroperspectief doelmatig te zijn*. Instellingen zelf, de Adviescommissie Onderwijsaanbod (ACO) en de minister hebben hier thans verantwoordelijkheden die zijn genoemd in de WHW (artikel 6).

In het HOOP 2000 heeft de minister aangegeven de autonomie en programmeervrijheid van instellingen in het bekostigde deel van het hoger onderwijs te willen vergroten en aangekondigd dat de ACO zou kunnen worden opgeheven (artikel 6.3 WHW) indien instellingen in het hoger onderwijs zelf en collectief op brancheniveau de macrodoelmatigheid via zelfregulering oppakken. Inmiddels is zo'n zelfregulering met afstemmingsoverleg en arbitrage in het HBO ingevoerd. Binnenkort zal een evaluatie hiervan worden afgerond. Een verdergaande maatregel is het voornemen om ook artikel 6.4 WHW te schrappen waarin de bevoegdheid van de minister zelf geregeld is om vanuit een macrodoelmatigheid of algemeen belang de inschrijving van een nieuwe opleiding tegen te houden of niet te bekostigen. De minister stelt zich op het standpunt dat een politieke verantwoordelijkheid via een ex-ante beoordeling van de macrodoelmatigheid niet nodig is omdat die doelmatigheid voldoende gewaarborgd zou zijn door zelfregulering en een kwaliteitsoordeel van NAO. Om die zelfregulering en kwaliteits-toetsing mogelijk te maken, stelt de minister voor dat de instelling de nieuwe opleiding omschrijft en motiveert in een 'businessplan'. NAO zou in dat geval de zogenaamde 4-M's dienen te toetsen:

- *Mensen*: de beschrijving van het benodigde personeel voor de nieuwe opleiding naar omvang en kwalificatie.
- *Middelen*: een financieel overzicht waarin inzicht wordt verschaft in de uitgaven, de inkomsten en de benodigde investeringen.

- *Methodes*: het opleidingsprogramma en het didactisch concept.

Voor bekostigde instellingen wordt daaraan nog toegevoegd:

- *Markt*: een analyse van de vraagzijde met een onderbouwde prognose van het aantal studenten dat bij de opleiding zal worden ingeschreven en (hoewel dat niet expliciet wordt vermeld) mogelijk ook een analyse van de aanbodzijde waarbij de instelling in 'het geheel van voorzieningen' wordt geplaatst (marktaandeel) en de consequenties van de start van de betreffende nieuwe opleiding voor reeds bestaande opleidingen wordt geschetst.

Voor de Commissie Kwartiermakers is de wens van de minister om meer autonomie en programmeervrijheid voor de instellingen in het hoger onderwijs te scheppen uitgangspunt. Zij onderschrijft de noodzaak om in dat geval te zorgen voor een goede kwaliteitstoets van de nieuw aan te bieden opleidingen. Student en samenleving moeten er op kunnen vertrouwen dat het nieuwe aanbod kwalitatief aan de maat is. Zo'n kwaliteitskeurmerk dient naar het oordeel van de commissie evenals bij bestaande opleidingen ook door NAO te worden verstrekt. De commissie kan zich evenwel niet verenigen met de gedachte dat op directe of indirecte wijze NAO ook (marginale) oordelen over de macrodoelmatigheid van opleidingen zou uitspreken. NAO is het nationale orgaan dat de kwaliteit van het hoger onderwijs bewaakt. Die functie verdraagt zich niet met doelmatigheidsoordelen en de daaraan gekoppelde bekostigingsbeslissingen.

De commissie raadt daarom sterk af NAO te belasten met de inhoudelijke toetsing van de vierde M of de beoordeling van de zorgvuldigheid waarmee de marktanalyse is uitgevoerd. Een doelmatigheidsoordeel en het daaraan gekoppelde bekostigingsbesluit kan naar het oordeel van de commissie bij niemand anders berusten dan bij de minister.

Bij bestaande opleidingen heeft de Commissie Kwartiermakers voor een duidelijke cesuur tussen accreditatie en bekostiging gepleit. Zij doet dit opnieuw bij de toets voor nieuwe opleidingen. Natuurlijk kan de minister als voorwaarde voor die bekostiging een accreditatie verlangen. De minister weet dan dat de kwaliteit van de betreffende opleiding in orde is. De vraag of er binnen het publieke bestel plaats is voor een additionele, nieuwe opleiding is en blijft naar het oordeel van de commissie echter een vraag voor de minister. Deze kan daarbij kiezen voor de werking van de markt of voor enige vorm van ministeriële betrokkenheid vanuit een verantwoordelijkheid voor macrodoelmatigheid. Dat laatste perspectief kan natuurlijk worden begrensd en expliciet gemaakt in beleidskaders zoals die bijvoorbeeld via het HOOP periodiek worden vastgelegd. Ook kan de minister met de brancheorganisaties afspraken maken over de criteria die hij aanlegt voor die toetsing. Via een systeem van zelfregulering kan dan binnen de sector afstemming tussen instellingen en eventuele arbitrage of mediation plaats vinden voorafgaand aan de ministeriële besluitvorming over bekostiging.

Vanuit bovenstaande overwegingen adviseert de commissie de toets van een nieuwe opleiding door NAO te beperken tot een oordeel over de basiskwaliteit. Daarmee is in essentie de hoofdlijn voor zo'n toetsingskader bepaald, want die wijkt op de inhoud niet af van die voor bestaande opleidingen. De Commissie Kwartiermakers raadt zeer af om op de inhoudelijke kwaliteitseisen onderscheid te gaan maken tussen nieuwe en bestaande opleidingen. Nieuwe opleidingen accrediteren via een relatief lichte procedure met een 'businessplan' zou zelfs een ongewenst neveneffect kunnen hebben. Veel nieuwe opleidingen zouden kunnen worden

gestart om zodoende een zwaardere kwaliteitstoets met zelfevaluatie, visitatie en NAO-toets voor bestaande opleidingen te ontlopen. De commissie adviseert daarom de procedure voor nieuwe opleidingen op te zetten naar analogie van de kwaliteitstoetsing voor bestaande opleidingen. NAO zal dan een accreditatie verlenen, indien de voorgestelde nieuwe opleiding voldoet aan het toetsingskader zoals dat ook voor bestaande opleidingen geldt. Een en ander met die aanpassing dat daar waar in het toetsingskader gerefereerd wordt aan de meting van resultaten ex-post, voor nieuwe opleidingen een betrouwbaar en voldoende onderbouwd beeld geschetst dient te zijn van de verwachtingen en prognoses.

De commissie signaleert hierbij dat het ex-ante toetsen op de kwaliteit van de voorgelegde plannen voor nieuwe opleidingen specifieke deskundigheden en methodologische eisen stelt aan zowel de panels als NAO. In de evaluatieliteratuur staat een en ander bekend als 'ex-ante impact assessment of consequentieanalyse'. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om methoden en technieken als:

- Een toets op de evalueerbaarheid ('evaluability') van het materiaal dat aangeleverd is door de opleiding.
Concreter gaat het dan om vragen als: Zijn de missie/doelstellingen van de opleidingen helder, precies en informatief? Is toetsbaar waarom welk personeel wordt ingezet? Is toetsbaar hoe de examinering plaatsvindt?
- Een toets op de onderbouwing van de argumentaties die aan de voorgestelde/voorgenomen keuzen van de opleidingen ten grondslag liggen.
Hierbij wordt, in evaluatieland, aangesloten bij technieken uit de argumentatieanalyse (zoals 'assumptional analysis' en 'elicitation methodology'). Deze technieken zijn vooral tot stand gebracht in onderzoek naar de validiteit en het empirisch gehalte van 'programma- en beleidstheorieën' (het geheel van assumpties dat aan een beleid ten grondslag ligt). Met relatief weinig moeite zijn deze inzichten te gebruiken bij ex-ante accrediteringsonderzoek.
- Een toets op de onderbouwing van de haalbaarheid van het voorgestelde, wanneer uitgegaan wordt van randvoorwaarden zoals aanwezigheid van docenten, gebouwen, geld, elektronische leeromgevingen enz. Hiermee wordt de praktische levensvatbaarheid getoetst.

De commissie kan zich voorstellen dat de hierboven geschetste benaderingswijze kan worden uitgewerkt in de volgende stappen voor een toets nieuwe opleidingen:

- De minister geeft in een beleidskader aan welke voorwaarden en criteria hij verbindt aan de start van nieuwe opleidingen. Daarbij zal het dan exclusief gaan om:
 - aspecten m.b.t. de maatschappelijke behoefte aan afgestudeerden in verschillende richtingen van het hoger onderwijs (bijvoorbeeld een arbeidsmarktfixus);
 - een ongewenste en evidente aantasting van de doelmatigheid van reeds bestaande opleidingen die verder gaat dan gezonde onderlinge concurrentie binnen de sector;
 - ruimte voor verdere profilering en/of pluriformiteit in het aanbod (bijvoorbeeld denominatieve richting).
- VVI's werken het toetsingskader van NAO om naar een protocol voor het opstellen van een 'businessplan' voor nieuwe opleidingen. Desgewenst kunnen zij dit protocol ex-ante door NAO laten toetsen op volledigheid en aansluiting op het toetsingskader.
- Instellingen stellen voor hun nieuwe opleiding een plan op, waarin ten minste de

verschillende kwaliteitseisen uit het toetsingskader van NAO aan de orde komen. Richtinggevend daarbij kan het protocol van een VVI zijn. College van Bestuur en Raden van Toezicht zijn op instellingsniveau verantwoordelijk voor de microdoelmatigheid en de marktanalyses rond nieuwe opleidingen.

- Instellingen leggen het 'businessplan' voor aan een VVI. De VVI organiseert een panel van deskundigen (vergelijkbaar met een visitatiecommissie) dat beoordeelt of aan de kwaliteitseisen van het toetsingskader is voldaan en vervolgens een integraal oordeel uitspreekt en motiveert in een rapportage.
- NAO verifieert de VVI-rapportage en het daarin uitgesproken integrale oordeel en komt op basis van het eigen toetsingskader tot een eindoordeel over de basiskwaliteit. Indien de nieuwe opleiding voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit krijgt het een 'voorlopige accreditatie' voor de duur van een volledige cyclus van de opleiding waarbinnen de eerste studenten de opleiding afronden, plus een jaar.
- De 'voorlopige accreditatie' vervalt indien de nieuwe opleiding niet binnen een jaar na verlening van dit keurmerk is gestart.
- De omstandigheid dat in de accreditatie het nieuwe opleidingsaanbod openbaar wordt gemaakt, maakt het wellicht in meer algemene zin ook gewenst een beschermingsconstructie op de innovatie te creëren om zodoende al te snelle imitatie te voorkomen. Het ware bijvoorbeeld te overwegen om aan een geaccrediteerde nieuwe opleiding die ook als nieuw is te kwalificeren binnen het bestel (zogenaamde 'nieuw-nieuw opleidingen') voor een periode van drie jaar exclusieve rechten te verlenen om deze aan te bieden. Dit kan hetzij via een exclusief eigen aanbod dan wel in licentie via derden. Hier zullen regelingen naar analogie van het octrooirecht toepassing moeten vinden.
- Met een 'voorlopige accreditatie' kan een opleiding starten en is deze formeel erkend.
- Om aanspraken te maken op overheidsbekostiging dient een procedure van zelfregulering en toetsing op macrodoelmatigheid te worden doorlopen.
- Voor het bekostigd onderwijs kan via een stelsel van zelfregulering binnen de branche onderlinge afstemming tussen instellingen plaatsvinden. Dit stelsel bestaat uit:
 - een meldingspunt met openbaarmaking om transparantie in de markt te bevorderen;
 - een vrijwillig afstemmingsoverleg tussen aanbieders waarvan de resultaten openbaar worden om doelmatigheid in het aanbod te verhogen en markt-verdeling te voorkomen;
 - faciliteiten voor concurrerende aanbieders om wederzijdse conflicten hetzij via mediation, hetzij via arbitrage te beslechten.
- Voor een bekostigingsbesluit kan de commissie zich voorstellen dat de minister toetst of:
 - een voorlopige accreditatie via NAO is verkregen;
 - serieus afstemmingsoverleg heeft plaatsgevonden;
 - het opleidingsaanbod niet in strijd is met de beleidskaders zoals vastgelegd in het HOOP. De minister zou zich over het bekostigingsbesluit kunnen laten adviseren door de Inspectie voor het Hoger Onderwijs.

Bij het bovenstaande voorstel tekenen de kwartiermakers aan, dat zij voorzien dat de invoering van de bachelor-masterstructuur en de toenemende behoefte van studenten om individuele leerwegen te volgen op middellange termijn ongetwijfeld zal leiden tot verbreding van het opleidingsbegrip. In het WO wordt inmiddels door verschillende instellingen zogenaamde brede bacheloropleidingen ingevoerd. Ook de discussie in het HBO rond de 33

onderscheiden domeinen geeft aan dat de vrij smalle CROHO-licentie z'n langste tijd heeft gehad. Voor de accreditatie betekent dit op termijn dat ook grotere en bredere bachelor- en masteropleidingen zullen worden geaccrediteerd. Binnen deze brede opleidingen zijn vervolgens vele specialisaties of afstudeerrichtingen mogelijk die nu nog afzonderlijk CROHO-gelicenseerd zijn. Door binnen deze bredere opleidingen de huidige verhouding tussen hoofden bij/keuzevakken te verruimen, kan naar verwachting van de commissie, ook de flexibiliteit rond de start van nieuwe opleidingen c.q. afstudeerrichtingen verder worden gefaciliteerd.

3.7 SAMENVATTING

Accreditatie omvat een integraal oordeel over de kwaliteit van een opleiding. NAO, dat het kwaliteitskeurmerk verleent, baseert zich daarbij voornamelijk op een rapportage van de VVI's. In het contact tussen de opleidingen en de VVI's staat de verbeterfunctie centraal. VVI's bouwen immers een geweldige kennis op over kwaliteitszorg in het hoger onderwijs. In het contact tussen VVI's en NAO staat de verantwoordings- en legitimatiefunctie centraal. VVI's rapporteren op controleerbare wijze over de aangetroffen kwaliteit. De criteria hiervoor zijn expliciet geformuleerd in het toetsingskader van NAO. Om NAO klein en gezaghebbend te kunnen laten opereren stelt de commissie voor in beginsel alleen te werken met geregistreerde VVI's. De commissie heeft hiervoor een registratieregeling ontwikkeld en deze laten toetsen door de Nederlandse Mededingingsautoriteit. De commissie adviseert de VVI's zodanig te positioneren dat deze onafhankelijk opereren van de branche-organisaties en belangen in het veld. Een van de kerntaken van de commissie betrof het ontwikkelen van een toetsingskader voor de accreditatie van opleidingen. De commissie onderscheidt hierbij kwaliteitseisen die te maken hebben met het niveau (bachelor-master), met de richting (HBO-WO), met domeinspecifieke criteria (bijvoorbeeld biologie of fysiotherapie) en met het onderwijsproces en onderwijsresultaat. Op de verschillende onderdelen zijn kernkwalificaties, beoordelvragen en kwaliteitsrubrieken gedefinieerd. De VVI's beoordelen de diverse kwaliteitseisen van de te accrediteren opleidingen op een ordinale schaal (++ , + , 0 , - en --) en onderbouwen hun eindoordeel via beslisregels die door NAO zijn gedefinieerd. NAO verifieert dit oordeel en verleent bij gebleken kwaliteit het keurmerk.

Op verzoek van de minister heeft de commissie ook gekeken hoe de toelating van nieuwe opleidingen in dit accreditatiesysteem past. De commissie adviseert om deze nieuwe opleidingen aan vrijwel dezelfde kwaliteitscriteria te toetsen als bestaande opleidingen. Daarbij dienen methodologische verschillen in de toetsingsprocedure goed onderkend te worden. Op basis van een businessplan, een beoordeling door een VVI en een verificatie door NAO kan een voorlopige accreditatie worden verstrekt. De accreditatieprocedure dient zich exclusief op de toetsing van de basiskwaliteit te richten. Elke vraag met betrekking tot bekostiging dient naar het oordeel van de commissie door de minister beantwoord te worden. In een relevant beleidskader (bijvoorbeeld het vierjaarlijkse HOOP) kan deze de randvoorwaarden hiervoor definiëren.

H O O F D S T U K 4

**DE INRICHTING VAN HET NATIONAAL
ACCREDITATIEORGAAN**

Vergelijken: naast elkaar stellen, in verband van elkaar beschouwen om overeenkomsten of verschillen vast te stellen tussen de betrokken personen, zaken, toestanden, grootheden enzovoort

4 DE INRICHTING VAN HET NATIONAAL ACCREDITATIEORGAAN

De Commissie Kwartiermakers Accreditatie Hoger Onderwijs heeft onder andere de vraag gekregen het takenpakket van NAO in kaart te brengen, voorstellen te doen met betrekking tot de samenstelling van het bestuurlijk deel (het orgaan) van NAO en de inrichting van het ondersteunende bureau. Aanvullend daarop zijn procedures ontwikkeld voor de behandeling van klachten (bijlage IV) en bezwaar- en beroepszaken (bijlage V).

4.1 ZELFSTANDIG BESTUURSORGAAN

Bij de behandeling van deze onderwerpen is het niet onbelangrijk eerst meer helderheid te scheppen over de beoogde onafhankelijkheid van NAO ten opzicht van de minister. De minister behoudt in de optiek van de commissie een wettelijke en politieke verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het onderwijs en dient daarop aanspreekbaar te zijn. De beoordeling van die kwaliteit zelve dient daarentegen op enige afstand van de minister plaats te vinden. Enerzijds vanwege de gewenste onafhankelijkheid in de oordeelsvorming, anderzijds vanwege de benodigde specifieke expertise die voor de toetsing van een omvangrijk en zeer divers aanbod van opleidingen dient te worden ingezet. De beslissingen die NAO neemt moeten gezaghebbend en bindend zijn. De formele beslissingen zijn in administratiefrechtelijke zin te beschouwen als 'beschikkingen'. Aan de accreditatie worden immers rechten verbonden met betrekking tot het verlenen van getuigschriften en voor studenten het recht op studiefinanciering en het voeren van titulatuur. Bovendien is de accreditatie in beginsel een *conditio sine qua non* voor een positief bekostigingsbesluit van de minister. De Commissie Kwartiermakers meent dat vanuit deze overwegingen NAO het best is te positioneren als een Zelfstandig Bestuursorgaan (ZBO).

4.2 TAKEN VAN NAO

Wat zijn nu precies de taken van NAO?

Waarvoor draagt het orgaan straks verantwoordelijkheden, wat stuurt het aan en waarover wordt expliciet beraadslaagd en besloten?

Bij de inrichting van een organisatie dient eerst een goed beeld te bestaan van de taken en de daaruit voortvloeiende werkzaamheden, alvorens men de rollen, verantwoordelijkheden en werkprocessen definieert. Op basis van de centrale opdracht van NAO om de kwaliteit van opleidingen in het hoger onderwijs te toetsen via een accreditatieproces en de uitwerking die daaraan in de vorige hoofdstukken van dit advies door de commissie is gegeven, kunnen de hoofdactiviteiten van NAO als volgt worden samengevat:

- Het één keer in de vijf jaar accrediteren van bestaande opleidingen in het hoger onderwijs; jaarlijks gaat het daarbij naar verwachting om een aantal dat tussen de 600 en 1000 zal variëren (zie bijlage III-1 voor de verschillende varianten).
- NAO toetst nieuwe opleidingen in het hoger onderwijs die voor een 'voorlopige accreditatie' aangemeld worden. Op basis van de initiatieven hiertoe in de afgelopen twee jaar, zou het aantal nieuw te toetsen opleidingen circa 100 per jaar kunnen bedragen.
- NAO onderhoudt regelmatige contacten met VVI's die de visitatie- en validatierapporten uitbrengen, voert overleg met hen over de inhoudelijke en procedurele uitwerking van het NAO-toetsingskader en registreert de VVI's die ex-ante afspraken maken met NAO over hun werkwijze.

- NAO, dat wil zeggen het bestuur van het orgaan, baseert zijn accreditatiebesluiten op de rapportage van de VVI's, eventueel verificatieonderzoek en een pré-advies van het bureau.
- In bezwaar- en beroepszaken over de door NAO afgegeven beschikkingen m.b.t. de te accrediteren opleidingen, zal NAO zich moeten verantwoorden over individuele beslissingen.
- Over de kwaliteit van het opleidingsaanbod geeft NAO permanent actuele voorlichting. De informatie uit de accreditatiedossiers wordt daarbij op gestandaardiseerde wijze via een website openbaar gemaakt. Deze website kan desgewenst worden gekoppeld aan relevante informatiebanken zoals de voorgenomen studenteninformatie-site 'www.student.nl' die thans door een consortium van studenten- en consumentenorganisaties, uitgevers, het ministerie van O,CenW en Kennisnet wordt voorbereid.
- NAO onderhoudt regelmatige contacten met studenten- en brancheorganisaties, ministeries, instellingen in het hoger onderwijs en Europese en internationale organisaties die betrokken zijn bij het kwaliteitsbeleid in het hoger onderwijs.
- NAO draagt bij aan de verdere ontwikkeling van kwaliteitszorg in het hoger onderwijs. In een periodiek te publiceren rapportage vindt systematische terugkoppeling plaats over de kwaliteitsontwikkelingen in het hoger onderwijs en wordt een en ander vertaald naar verbeterpunten of beleidsadviezen. De rapportage kan dan door de minister betrokken worden bij het opstellen van zijn beleidskaders voor het hoger onderwijs (cf. vierjaarlijks HOOP).

4.3 PROFIELEISEN NAO

Het zwaartepunt in de taken van het orgaan zelf zal komen te liggen op de algehele verantwoordelijkheid voor het reilen en zeilen van NAO. Voorts zullen bestuurlijke en internationale contacten worden onderhouden. Kernactiviteit van het orgaan is vanzelfsprekend het nemen van beslissingen over individuele accreditatieverzoeken.

Gelet op het belang dat aan een accreditatie wordt gehecht door de instellingen zelf, door de studenten en binnen de Europese en internationale onderwijsruimte, dient het gezag van NAO groot te zijn en zal strengheid nodig zijn in de beoordeling. Concessies doen aan de kwaliteitseisen in individuele gevallen, zal onmiddellijk negatieve neveneffecten hebben op de acceptatie en het kwaliteitsimago van het gehele nationale hoger onderwijs.

Bij de samenstelling van NAO denkt de commissie aan de volgende overwegingen met betrekking tot het profiel van het orgaan:

- *Representatie vanuit zowel de aanbodzijde als vanuit de vraagzijde.* In de Europese benadering van accreditatie wordt zeer sterk benadrukt dat dit systeem, in verhouding tot de huidige kwaliteitssystemen in het hoger onderwijs, een meer vraaggericht karakter dient te krijgen. Daarbij gaat het niet om institutionele vertegenwoordiging, maar eerder om onafhankelijke personen die met deskundigheid en gezag kunnen opereren. Om de onafhankelijke oordeelsvorming door NAO te kunnen waarborgen, dient elke schijn van directe belangenverstrengeling of persoonlijke betrokkenheid bij accreditaties te worden voorkomen. Rekrutering van (nog) actieve instellingsbestuurders wordt daarom door de commissie afgeraden.
- De leden van het orgaan beschikken over *grote bestuurlijke ervaring*. Zij hebben affiniteit met het hoger onderwijs en de maatschappelijke betekenis daarvan en zijn vooral genera-

listisch in oriëntaties. Specifieke disciplinaire achtergronden zijn niet maatgevend, wel een zekere spreiding over de disciplines en/of beroepsvelden. Gelet op de functies van het orgaan, adviseert de commissie bij de samenstelling rekening te houden met de volgende ervaringen, achtergronden en deskundigheden:

- *politiek-bestuurlijk*: om de interactie met het krachtenveld en de grote variëteit aan publiekprivate stakeholders te verzorgen;
- *juridisch*: vanuit de zorg voor juridisch houdbare en consistente beoordelingen;
- *onderzoek en methodologie*: om de betrouwbaarheid van evaluaties en de hardheid van de toetsingsprocedures en de daarmee verbonden uitspraken te waarborgen;
- *onderwijskundig*: met het oog op het specifieke domein en de te toetsen kwaliteit van het onderwijs;
- *kwaliteitsmethodieken*: kennis van en ervaring met de toepassing van kwaliteitssystemen en de internationale ontwikkelingen daarvan;
- *internationale waarnemers*: om de nationale blik voortdurend te verbreden, de kwaliteit van 'benchmarks' in het oog te houden en de verdere internationale samenwerking en standaardisatie van toetsingskaders te bevorderen.

- Bij de *voorzitter van het orgaan* lijkt het de commissie van belang dat het gaat om een persoon met een stevige achtergrond in het hoger onderwijs, een zware politiek-bestuurlijke functie en/of een managementbestuursfunctie in een internationale bedrijfsomgeving. In alle gevallen betreft het personen met een onafhankelijke en gezaghebbende statuur, met goed zicht op relevante maatschappelijke en economische ontwikkelingen, met een internationale oriëntatie en met grote bestuurlijke ervaring.

4.4 DE OPBOUW EN OMVANG VAN NAO

De Commissie Kwartiermakers heeft kennisgenomen van het voorstel dat uit het bestuurlijk overleg van de minister met de branche- en studentenorganisaties is gekomen om een orgaan te creëren van veertien leden, verdeeld over twee afzonderlijke kamers voor respectievelijk HBO en WO. Natuurlijk is het denkbaar zo'n omvangrijk orgaan op te bouwen, maar dat draagt naar de mening van de kwartiermakers een gevaar in zich van bureaucrativering. Bovendien rijst de vraag of met zo'n breed orgaan het commitment van de leden wel langdurig vast te houden is en of dit dan de continuïteit en consistentie in de besluitvorming niet aantast. Vanuit de taken van het orgaan is het overigens ook niet direct nodig om zo'n omvangrijk orgaan te vormen.

De commissie adviseert daarom een ander concept te overwegen, dat naar haar inzichten het gezag en de status die dit orgaan nodig heeft, beter zou kunnen dienen. Zij denkt daarbij aan een orgaan van vijf leden die bij voorkeur hun hoofdfunctie vervullen bij NAO en in elk geval voor enkele dagen per week aan het orgaan zijn verbonden. De leden kunnen hun (voorbereidende) werkzaamheden via portefeuilles verdelen en zich voor de accreditatie-aanvragen richten op hetzij de WO-aanvragen, hetzij HBO-aanvragen. In een wekelijkse gezamenlijke vergadering kan dan als collectief de besluitvorming over de getoetste accreditatie-aanvragen plaatsvinden. Voordeel van dit model zou kunnen zijn dat de druk op de persoon van de voorzitter in deze variant gedeeld wordt met de overige vier leden van het orgaan.

Om zich te vergewissen van draagvlak in het veld en zich te laten voeden met ideeën en suggesties voor voortdurende kwaliteitsverhoging rond accreditatie, kan NAO desgewenst een kring van adviseurs aantrekken. NAO kan daarin zelf voorzien en hiervoor een bestuurlijke vorm kiezen (bijvoorbeeld een Raad van Advies of benoeming van buitengewone leden). Bij de werving kan rekening gehouden worden met versterking van bepaalde deskundigheden (zie bovengenoemde profieleisen). Ook kan vanuit draagvlakoverwegingen geselecteerd worden uit vertegenwoordigers afkomstig uit het hoger onderwijs (instellingen, studenten), beroepenveld, VVI's en buitenlandse adviseurs. Uit deze kring van adviseurs kan NAO desgewenst ook kennis mobiliseren om te assisteren in de beoordeling van moeilijke of arbitraire accreditatieaanvragen ('second opinions'). De minister dient de budgettaire voorzieningen te treffen om deze kring van hoogwaardige adviseurs beschikbaar te stellen voor NAO.

4.5 DE AMBTELIJKE ONDERSTEUNING VAN NAO: HET BUREAU

Ter ondersteuning van de werkzaamheden van NAO dient een secretariaat of bureau te worden ingericht. De commissie heeft hierbij als uitgangspunt gehanteerd dat dit een klein, professioneel bureau dient te worden. De omvang van de werkzaamheden van dit bureau is in belangrijke mate afhankelijk van het aantal accreditatieverzoeken en de werklust per aanvraag.

Met het uitgangspunt dat de opleiding fungeert als accreditatie-eenheid, heeft de commissie het aantal accreditatieaanvragen dat jaarlijks door NAO in behandeling genomen moet worden, geschat op 600 tot 1000. Dit hoge aantal wordt vooral bepaald door het huidige aantal CROHO-geregistreerde opleidingen in het HBO, die naar een bachelor worden omgezet en door de splitsing van de huidige ongedeelde doctoraalopleidingen in afzonderlijke bachelors en masters. De aangegeven bandbreedte heeft te maken met de vraag of opleidingen die voltijds, deeltijds en duaal worden aangeboden gelijktijdig (600) of afzonderlijk (1000) geaccrediteerd zullen worden. Bijlage III-1 geeft een gedetailleerd overzicht van de schattingen en de varianten die de commissie heeft bekeken. Het zou overigens best kunnen dat nogal wat opleidingen die wel CROHO-gelicentieerd zijn maar een slapend bestaan leiden, niet voor accreditatie aangemeld zullen worden. Instellingen zullen wat dit betreft natuurlijk ook een kosten-batenanalyse maken.

Op basis van een ex-ante analyse van de werkprocessen (zie bijlage III-2) dient er vanuit gegaan te worden dat het bureau van NAO uit circa 20 medewerkers zal moeten bestaan (zie bijlage III-3 voor een beschrijving van de functies en competenties van de medewerkers).

4.6 BEGROTING NAO

De initiële investeringskosten worden door de commissie geschat op circa 1,5 miljoen gulden; de lopende begroting van NAO bedraagt ruim 7 miljoen gulden op jaarbasis. De investeringskosten hebben te maken met de invoering van de administratieve en financiële organisatie, de opzet van een geautomatiseerd systeem, de ontwikkeling en bouw van een website en de werving en toerusting van personeel. De jaarlijkse begroting wordt in belangrijke mate bepaald door de kosten voor de vijf leden van het orgaan, het bureaupersoneel, de leasekosten van ICT-infrastructuur en de huisvestingskosten. De bijlagen III-4 en III-5 geven een meer gedetailleerde raming van de kosten van NAO.

De Commissie Kwartiermakers is van mening dat de kosten voor de accreditatie van ons nationale hoger onderwijs gedragen dienen te worden door de minister van O,CenW. Het gaat hier om een kwaliteitsimpuls die ook uit maatschappelijk oogpunt als zeer belangwekkend

moet worden beschouwd. Bovendien dragen de instellingen zelf reeds alle kosten van de stappen in het proces die aan de accreditatie voorafgaan, te weten de zelfevaluatie en de inschakeling van de VVI's.

Het laten neerslaan van de kosten van NAO bij de aanvragers van een accreditatie via bijvoorbeeld een 'legesstelsel', acht de commissie niet nodig en ook niet gewenst.

4.7 SAMENVATTING

Gelet op de noodzaak van onafhankelijke oordeelsvorming, de expertise die nodig is voor de toetsing van de kwaliteit van opleidingen en het formele karakter van de NAO-beslissingen, adviseert de Commissie Kwartiermakers om NAO als ZBO in te richten.

Kern van de activiteiten van NAO vormt de behandeling van de circa 600 tot 1000 accreditatie-aanvragen die jaarlijks worden ingediend. Daarnaast dient de voorlichtingsfunctie gestalte te krijgen door openbaarmaking van de visitatierapporten via een website. Bovendien levert NAO een belangrijke bijdrage aan de systematische verbetering van de kwaliteitszorg in het hoger onderwijs en de internationale samenwerking en standaardisatie rond accreditatie.

NAO dient naar het oordeel van de Commissie Kwartiermakers te bestaan uit een orgaan van vijf leden en een ondersteunend bureau met circa twintig medewerkers. De geraamde kosten voor dit orgaan bedragen ruim 7 miljoen gulden op jaarbasis.

BIJLAGEN

Meten: bepalen hoeveel malen een zekere grootheid in iets begrepen is, iets naar zijn grootheid bepalen

Bijlage I

INSTELLINGSBESCHIKKING COMMISSIE KWARTIERMAKERS ACCREDITATIE HOGER ONDERWIJS

Regeling van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, nr. WO/B/2000/39880, d.d. 6 november 2000, tot instellen van een Commissie Kwartiermakers Accreditatie in het Hoger Onderwijs.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, mede namens de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij,

Besluit:

Artikel 1

Er is een Commissie Kwartiermakers Accreditatie Hoger Onderwijs, hierna te noemen: de commissie.

Artikel 2

De commissie heeft de volgende taken.

- Het voorbereiden van invoering van accreditatie in het hoger onderwijs.
- Het voorbereiden van de totstandkoming van een uitvoeringsorganisatie voor het in te stellen accreditatieorgaan.
- Het zorgen voor voldoende verspreiding van de rapportages.

Op basis van overleg met de Tweede kamer over de notitie Keur aan Kwaliteit of het voorziene wetgevingstraject kan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, nadere aanwijzingen geven aan de commissie.

Artikel 3

De commissie biedt de rapportage van de bevindingen voor 1 september 2001 aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen aan, die deze zo spoedig mogelijk aan het accreditatieorgaan zal overdragen, met uitzondering van privacy-gevoelige gegevens.

Artikel 4

- 1 De commissie bestaat uit 11 leden.
- 2 Tot leden van de commissie worden benoemd:
 - J. Franssen, commissaris van de koningin in Zuid-Holland, tevens voorzitter
 - dr. C. Datema, oud voorzitter Open Universiteit
 - mr. P. Th. Verburgt, oud secretaris HBO-raad, algemeen directeur Content b.v.
 - prof. Dr C.M. Karssen, oud rector magnificus Wageningen Universiteit
 - Mw drs. M.F. van den Bergh, oud hoofdinspecteur hoger onderwijs, vice-voorzitter UvA
 - dr. A. Peters, voorzitter Hogeschool Enschede
 - mr. M.J. Kuipers, directeur LOI Hogeschool
 - prof. dr. H.P.M. Adriaansens, decaan University College van de UU
 - ir. J.J. Slechte, voorzitter raad van toezicht TUD
 - S. Knoop, studentlid Interstedelijk Studenten Overleg
 - F. Tabarki, studentlid Landelijke Studenten Vakbond

- 3 Tot waarnemers vanuit de inspectie van het onderwijs, het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en kabinet van de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming worden benoemd:
- prof. dr. F.L. Leeuw, hoofdinspecteur hoger onderwijs
 - dr. L.J. Roborgh, plv. directeur Wetenschappelijk Onderwijs, vanaf 6 april door R. Minneé, hoofd beleid en onderzoek Wetenschappelijk Onderwijs
 - prof. dr. M. Flamée, raadgever minister van Onderwijs en Vorming
- 4 Het secretariaat wordt gevoerd door Van de Bunt, adviseurs voor organisatie en beleid, met als projectleider dr. J.W.A. van Dijk.

Artikel 5

- 1 De kosten van de commissie komen, voor zover goedgekeurd, voor rekening van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. De commissie biedt zo spoedig mogelijk na zijn instelling een begroting aan de minister aan.
- 2 Onder de in het eerste lid bedoelde kosten worden in ieder geval verstaan:
 - De kosten voor vergaderingen, materiële en secretariële ondersteuning
 - Een vergoeding voor door de leden van de commissie te maken reis- en verblijfkosten.
 - De kosten voor het inschakelen van externe deskundigheid en het laten verrichten van onderzoek; en
 - De kosten voor publicatie van rapportages.
- 3 Op de leden van de commissie is het Reisbesluit 1971 (stb 1970, 602) en het Vacatiegeldenbesluit 1988 van toepassing, tenzij anders overeengekomen.

Artikel 6

De commissie kan zich laten bijstaan door deskundigen en instanties.

Artikel 7

Een ieder die betrokken is bij de werkzaamheden van de commissie en daarbij de beschikking krijgt over gegevens waarvan hij het vertrouwelijk karakter kent of redelijkerwijs moet vermoeden en voor wie niet reeds uit hoofd van ambt, beroep of wettelijk voorschrift ter zake van de gegevens een geheimhoudingsplicht geldt, is verplicht tot geheimhouding daarvan, behoudens voor zover enig wettelijk voorschrift hem tot bekendmaking verplicht of uit zijn taak bij deze werkzaamheden de noodzaak tot bekendmaking voortvloeit.

Artikel 8

- 1 Het beheer van het secretariaatsarchief geschiedt met inachtneming van de ter zake geldende bepalingen van het beheersreglement van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.
- 2 Na opheffing van de commissie, of zoveel eerder als de omstandigheden daartoe aanleiding geven, wordt het secretariaatsarchief of een deel daarvan overgedragen aan het Centraal Archief van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Artikel 9

Afschrift van dit besluit wordt gezonden aan:

- De leden van de commissie;
- De President van de Algemene Rekenkamer;
- De Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal;
- De VSNU;
- De HBO-raad;
- Het PAEPON;
- Het ISO en de LSVb.

Artikel 10

- Dit besluit treedt in werking op 6 november 2000.
- Dit besluit vervalt op 1 september 2001. De werkingsduur van dit besluit kan met ten hoogste twaalf maanden worden verlengd.
- Dit besluit wordt gepubliceerd in het blad Uitleg van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,

drs. L.M.L.H.A. Hermans

TOELICHTING

Het onderhavige besluit regelt de instelling van een commissie voor accreditatie in het hoger onderwijs.

In het overleg over het Hoger Onderwijs en Onderzoekplan (HOOP) 2000 (Kamerstuk 1999-2000, 26807, nr. 15, Tweede Kamer) is een breed draagvlak gebleken voor de invoering van een systeem van accreditatie in het hoger onderwijs. In de notitie Keur aan kwaliteit (Kamerstuk 1999-2000, 26807, nr. 19, Tweede Kamer) heb ik het systeem van accreditatie uitgewerkt.

Het streven is per 1 januari 2002 accreditatie in te voeren. Accreditatie houdt in dat aan een opleiding een formeel "keurmerk" kan worden verbonden, dat aangeeft dat de opleiding aan bepaalde kwalitatieve maatstaven voldoet.

Er zal een orgaan worden ingesteld dat verantwoordelijk is voor de accreditatie van het gehele aanbod van opleidingen in het hoger onderwijs. Daarbinnen worden afzonderlijke raden voor de accreditatie van hbo- en wo-opleidingen ingesteld. Aan de accreditatie zullen bepaalde rechten verbonden worden. Voor aangewezen instellingen gaat het om het recht van een instelling om getuigschriften af te geven, om het recht van studenten op studiefinanciering en om het recht van afgestudeerden op titulatuur. Voor bekostigde instellingen gaat het daarbovenop nog om het recht op bekostiging.

Het accreditatieorgaan zal in beginsel niet zelf de kwaliteit van het onderwijs beoordelen. Accreditatie vindt plaats op basis van een door de instelling georganiseerde visitatie. Het accreditatieorgaan zal daartoe in een accreditatiekader aangeven aan welke eisen een visitatie moet voldoen. Indien de visitatie aan de eisen voldoet, wordt het kwaliteitsoordeel van de visitatiecommissie gevalideerd en wordt, in geval van een positief oordeel, de opleiding geaccrediteerd.

Nieuwe opleidingen zullen niet geaccrediteerd worden, maar zullen wel vooraf een toets moeten ondergaan. Deze toets komt in de plaats van de huidige toets op de macrodoelmatigheid van de Adviescommissie Onderwijsaanbod. Het accreditatieorgaan is met de nieuwe toets belast. Het gaat om een procedurele toets op een schriftelijk dossier van de instelling.

Om de implementatie van accreditatie te ondersteunen wordt een commissie ingesteld. De rapportage van de commissie zal 1 september 2001 gereed moeten zijn. Beoogd is in de daarop volgende periode tot 1 januari 2002 de wetgeving voor accreditatie af te ronden en het accreditatieorgaan (bij wet) in te stellen. Daarna zal de minister de leden van het accreditatieorgaan benoemen en zal het accreditatieorgaan een organisatie moeten inrichten en kaders voor accreditatie en voor de toets nieuwe opleidingen moeten vaststellen. Daarbij kan het accreditatieorgaan putten uit het voorwerk dat de commissie zal hebben verricht. De commissie heeft dus de taak bij te dragen aan een vliegende start van het accreditatieorgaan.

Waarnemers uit het ministerie van OCenW en de inspectie van het onderwijs zullen in de groep

kwartiermakers participeren. Op deze wijze wordt de deskundigheid van deze organisaties ter beschikking gesteld. Ook wordt er voor gezorgd dat de voorbereiding van accreditatie door de commissie afgestemd is met de ontwikkeling van het toezicht op het accreditatiesysteem door de inspectie en de voorbereiding van de wetgeving door het ministerie.

De activiteiten van de commissie bestaan ten eerste uit inhoudelijke exercities. Zij verricht werkzaamheden ter voorbereiding van invoering van accreditatie in het hoger onderwijs. Zij treft voorbereidingen voor de door het accreditatieorgaan vast te stellen accreditatiekaders voor bestaande opleidingen en voor de door het accreditatieorgaan vast te stellen toets nieuwe opleidingen. Een belangrijk onderdeel van de accreditatiekaders is de vormgeving van standaarden voor de kwaliteit van het hoger onderwijs. Deze standaarden zullen in het licht van het beoogde bachelor-mastermodel verschillen in niveau (bachelor, master) met ruimte voor verschil in oriëntatie (wetenschappelijk, beroeps- of disciplinegericht). Op het gebied van inhoudelijke standaarden is en wordt het nodige voorwerk verricht. De commissie dient dit in haar activiteiten te betrekken en verder te brengen. Zo heeft de inspectie standaarden ontwikkeld die zij gebruikt om visitatierapporten te beoordelen en om te bepalen, uitgaande van het visitatierapport, of een opleiding (ernstige) tekortkomingen vertoont. De Dutch Validation Council heeft standaarden ontwikkeld voor de beoordeling van masteropleidingen in het hbo in Nederland. Binnen het hbo is bovendien onder auspiciën van een onafhankelijk comité een proef met accreditatie gaande, gebaseerd op een uitgewerkte set standaardcriteria. Op internationaal gebied is met name het Verenigd Koninkrijk bezig met de ontwikkeling van standaarden voor bachelor en master met concretisering op afzonderlijke vakgebieden. Een tweede belangrijk onderdeel van de accreditatiekaders is de methodiek waarlangs bevindingen omtrent kwaliteit tot stand komen, en de eisen waaraan het accreditatieorgaan op dit punt de visitaties zal toetsen.

Een andere activiteit is het in kaart (laten) brengen en qua kaderstelling en werkwijze (laten) analyseren van organisaties in binnen- en buitenland die zich richten op extern kwaliteitsonderzoek en -beoordeling. Deze activiteit kan bijdragen aan de formulering van eisen van het toekomstige accreditatieorgaan en zicht geven op de agentschappen die in staat moeten worden geacht aan die eisen te voldoen. Zo ontstaat ook inzicht in de mogelijkheden van pluriformiteit in beoordeling en van internationale benchmarking. De commissie dient de relevante partijen (de instellingen, werkgevers en studenten) bij haar activiteiten te consulteren.

Ten tweede zal de commissie de uitvoeringsorganisatie van het accreditatieorgaan voorbereiden. Dit houdt in mogelijkheden onderzoeken voor de samenstelling van het accreditatieorgaan, de inrichting van het bureau, de huisvesting en een begroting opstellen voor de benodigde financiering van het accreditatieorgaan. De commissie dient de voorstellen dusdanig te onderbouwen en uit te werken dat het mogelijk is op korte termijn tot besluitvorming en tot uitvoering van het voorstel te komen. Bij het verkennen van de mogelijke samenstelling van het accreditatieorgaan zal rekening moeten worden gehouden met gezag in het veld van het hoger onderwijs, de kwaliteitszorg en het beroepenveld en op het benodigde tijdsbeslag. Zij zou tevens de belangstelling van potentiële gegadigden kunnen peilen. Het voorbereiden van de inrichting van het bureau heeft betrekking op het bepalen van de omvang en de vereiste competenties van het personeel, gelet op de verwachte werklast. Bij huisvesting speelt in ieder geval mee of een afzonderlijke locatie of een locatie bij een

andere instantie de voorkeur verdient. Bij de benodigde financiering gaat het om inschatting van de vaste kosten van het accreditatieorgaan, zoals de kosten van een kleine vaste staf, een secretariaat en de huisvesting.

De bedoeling is dat de commissie de rapportage verspreidt onder de belanghebbenden, alsmede in voldoende oplage aan de minister aanlevert.

De instelling van de commissie laat uiteraard onverlet dat op basis van overleg met de Tweede kamer over de notitie Keur aan Kwaliteit of het voorziene wetgevingstraject nadere aanwijzingen kunnen worden gegeven aan de commissie.

Bijlage II

EEN REGISTRATIEREGELING VOOR VISITERENDE EN VALIDERENDE INSTANTIES

Instellingen voor hoger onderwijs gaan straks overeenkomsten met de VVI's aan voor de aanpak van de zelfevaluatie, de organisatie van de visitatie en de uit te brengen visitatierapporten. Het Nationale Accreditatieorgaan (NAO) zal dus niet zelf de visitatie uitvoeren. Omdat het oordeel van NAO in belangrijke mate berust op het voorwerk van de VVI's, dienen naar het oordeel van de commissie ook eisen met betrekking tot onafhankelijkheid en kwaliteit gesteld te worden aan die VVI's. De commissie stelt zich op het standpunt dat instellingen in het hoger onderwijs volledig vrij dienen te zijn in de keuze van de VVI's. De markt voor de VVI's dient bovendien open te staan voor nieuwe toetreders. Om de kwaliteit van de visitatie en validering te bevorderen en instellingen enig zicht te geven op de vraag of een VVI opereert binnen de kaders van NAO, adviseert de commissie een registratieregeling voor de VVI's te introduceren.

De commissie is van oordeel dat NAO in beginsel alléén aanvragen voor accreditatie in behandeling dient te nemen waarbij gewerkt is met geregistreerde VVI's. Twee overwegingen zijn voor deze keuze doorslaggevend geweest. In de eerste plaats positioneert de commissie NAO als een kleine gezaghebbende organisatie die zijn accreditatiebeslissing vooral baseert op de rapportage van de VVI's over de visitatie. Wil NAO dit werk niet overdoen, dan moet zij garanties hebben over de toepassing van het toetsingskader, de gevolgde procedures en de onafhankelijke oordeelsvorming. Een tweede overweging betreft het verzoek vanuit het hoger onderwijsveld zelf. Naar de commissie toe is aangedrongen om zo veel mogelijk vooraf helderheid te kunnen krijgen over de vraag of de toetsingskaders van de VVI waarmee men wil werken adequaat zijn. Transparantie hierover kan het risico reduceren van niet-ontvankelijkheid in de accreditatieprocedure wegens bijvoorbeeld onvolledigheid.

VVI's kunnen hun aanpak dus ex-ante door NAO laten toetsen. Bij gebleken kwaliteit wordt de VVI op de lijst vermeld van instanties die hun werkzaamheden verrichten in overleg met NAO en binnen de door NAO gehanteerde toetsingskaders. De bedoelde vermelding is maximaal vijf jaar geldig en kan na een herbeoordeling door NAO worden verlengd. Een registratie kan tijdelijk worden opgeschort of ingetrokken indien NAO aanwijzingen heeft dat de VVI niet overeenkomstig de afgesproken lijn opereert, dan wel disfunctioneert in het visitatie- en valideringsproces.

Bij het opstellen van de navolgende registratieregeling is mede gebruik gemaakt van procedures die in Duitsland door de Akkreditierungsrat worden gehanteerd. Voor een toets op de mededingingsconsequenties van deze registratieregeling is overleg met de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMA) gevoerd. De NMA heeft, na bestudering van de regeling, geconcludeerd dat de gestelde eisen objectief zijn, in die zin dat iedere opterende organisatie daar in principe aan zou kunnen voldoen. De eisen zijn niet zodanig geformuleerd, dat impliciet of onbedoeld eigenlijk alleen bepaalde organisaties voor registratie in aanmerking zouden kunnen komen. De NMA ziet geen mogelijke benadeling van bepaalde kandidaat-VVI's

en meent op grond hiervan dat de regeling in overeenstemming is met de bepalingen van de Mededingingswet.

De commissie adviseert de volgende vijf P's als uitgangspunt te hanteren in het overleg met de VVI's over een eventuele registratie.

1 POSITIONERING EN BEDRIJFSVOERING

- 1.1 Gelet op de onafhankelijkheid in de oordeelsvorming dienen de VVI's in juridisch zin (rechtspersoonlijkheid), in de bestuurlijke aansturing en voor wat betreft de bedrijfsvoering zowel op afstand van de brancheorganisaties en beroepsgroepen in het hoger onderwijs te staan als onafhankelijk te opereren van onderwijsinstellingen in het veld.
- 1.2 De organisatie beschikt over professionele ervaring en deskundigheid op het gebied van (onderwijs)kwaliteitsbeoordeling (in eigen huis en/of via externe samenwerking) en voorziet op professionele wijze in de ondersteuning van externe inhoudsdeskundigen.
- 1.3 De organisatie beschikt over een relevant netwerk van gekwalificeerde en onafhankelijke nationale en internationale inhoudsdeskundigen die belast zijn met de analyse, de beoordeling van en de rapportage over de kwaliteit van de opleidingen in het hoger onderwijs.
- 1.4 Om haar internationale 'benchmarks' goed te kunnen uitvoeren, dient de organisatie op systematische wijze informatie over vergelijkbare, buitenlandse opleidingen –als die men in ons land visiteert– te verzamelen en te actualiseren. Deze informatie wordt mede betrokken bij de visiterende en validerende werkzaamheden, teneinde de 'benchmark' en de internationale erkenning van diploma's te bevorderen.
- 1.5 De continuïteit van de bedrijfsvoering van een VVI dient niet ter discussie te staan.

2 PROTOCOLLEN

- 2.1 De visitatieprotocollen van VVI's dienen ten minste aan te sluiten op het door NAO gehanteerde toetsingskader. Een VVI dient dit NAO-kader en eventuele verbreding en/of verdieping daarvan uit te werken in concrete vragenlijsten met indicatoren (operationaliseren).
- 2.2 Voor de waarderingsmaatstaven of scores die de VVI hanteert op de afzonderlijke kwaliteitsindicatoren wordt een ordinale schaal gehanteerd met de volgende scores: ++ (uitmuntend), + (goed), 0 (naar behoren/voldoende), - (onvoldoende), -- (zwaar onvoldoende).
- 2.3 De wijze waarop de oordeelsvorming over afzonderlijke kwaliteitsthema's en kwaliteitsrubrieken resulteert in een integraal eindoordeel, zijn zodanig transparant gemaakt dat het voor NAO mogelijk is tot een accreditatiebesluit te komen op basis van het eigen toetsingskader en de eventuele rangorde van kwaliteitsthema's of -rubrieken daarbinnen (beslisregels).

3 PROCEDURES

- 3.1 De VVI's dienen te voorzien in een betrouwbaar en onafhankelijk systeem van visitaties, dat objectivering van oordeelsvorming en billijke beoordeling van de kwaliteit van een opleiding door externe onafhankelijke en gekwalificeerde beoordelaars garandeert.
- 3.2 De visitatie start met een zelfevaluatie van de opleiding waarbij de betreffende onder-

werpen in elk geval omvatten: een beschrijving van de bestaande situatie en de bereikte resultaten, een analyse, een ambitie en een oordeel.

- 3.3 Werkwijze en procedures betreffende de zelfevaluatie en visitatie zijn schriftelijk vastgelegd en openbaar. Deze worden ter kennis gebracht aan de te visiteren opleiding.
- 3.4 Onderdeel van de visitatie zijn tenminste een (internationale) benchmark van de opleiding in kwestie, een substantieel onderzoek op lokatie, onafhankelijke consultatie van studenten, personeel, alumni en beroepenveld¹.
- 3.5 In de procedure is sprake van 'hoor en wederhoor' met de betrokkenen binnen de instelling waar de opleiding in kwestie deel van uitmaakt.
- 3.6 In het proces dat leidt tot rapportage over de kwaliteit van de opleiding wordt de noodzakelijke methodologische zorgvuldigheid betracht.
- 3.7 Het beoordelingssysteem met de argumentatiewijze of eventuele beslisregels waarop conclusies over de kwaliteit van de opleiding worden gebaseerd, zijn openbaar, transparant en controleerbaar.
- 3.8 De visitatiecommissie verantwoordt haar informatiebronnen op relevantie, representativiteit en betrouwbaarheid.
- 3.9 De VVI voorziet in een openbaar reglement dat voorziet in de behandeling van klachten en bezwaar.

4 PANELS EN 'PEER REVIEW'

- 4.1 De criteria voor de expertise en de selectie van de afzonderlijke deskundigen die worden ingezet bij de analyse en de beoordeling van de kwaliteit van opleidingen zijn openbaar.
- 4.2 De VVI voorziet in training van de in te zetten onafhankelijke experts in de visitatie en validatie en vergewist zich regelmatig van de competenties van de betrokkenen.
- 4.3 Aangetoond moet worden dat:
 - de panels of visitatiecommissies onafhankelijk opereren van de onderwijsinstelling in kwestie;
 - de uitkomsten van de visitatie niet voor de leden van het panel of de commissie zelf van belang (kunnen) zijn;
 - de leden deskundig en gezaghebbend zijn op het gebied van de betreffende opleiding die accreditatie verzoekt, waarbij sprake is van spreiding over de specialismen;
 - de leden competent zijn op het gebied van visitatie en kwaliteitsbeoordeling en voldoende getraind om hun rol te kunnen vervullen.
- 4.4 Ten aanzien van de samenstelling van de visitatiecommissies c.q. de panels, dient in elk geval voorzien te zijn in vertegenwoordiging:
 - met een of meerdere studentleden;
 - met een of meerdere leden uit het (internationale) beroepen veld waarvoor wordt opgeleid;

¹ Alhoewel het aan de VVI's is om haar methodologie, zowel in theoretische als praktische zin, zelf te ontwerpen, adviseert de Commissie Kwartiermakers zoveel mogelijk ook in situ en door observatie materiaal te verzamelen over onderwijsprocessen, de rol en vitaliteit van het docentencorps in de 'les', het personeelsbeleid en de wijze van kwaliteitsbewaking. De commissie vreest dat bij achterwege blijven van deze observaties de visitatie kans loopt geheel georchestreerd en via documenten te verlopen. Mede op basis van internationaal vergelijkend onderzoek over nationale visitatiesystemen dat onlangs op het congres 'The End of Quality' in Birmingham werd gepresenteerd, adviseert de commissie om het administratief-kwantitatief onderzoek in de visitatie te complementeren met kwalitatieve bevraging en observaties.

- met een of meerdere leden afkomstig uit relevante buitenlandse netwerken.
- 4.5 De visitatiecommissie beoordeelt de kwaliteit van het onderwijs d.m.v. eigen onderzoek. Hierbij wordt vastgesteld of en in welke mate de opleiding voldoet aan de gestelde kwaliteitseisen voor de bachelor-, c.q. de masteropleidingen in HBO danwel WO.

5 PRESTATIES

- 5.1 Door NAO geregistreerde VVI's verplichten zich tot het hanteren van interne kwaliteitszorgsystemen en adequate externe auditing ter zake.
- 5.2 VVI's melden elke opdracht tot het uitvoeren van een visitatie/ validering en verstrekken NAO desgewenst alle informatie over het empirisch materiaal, het proces en de rapportages.
- 5.3 VVI's geven via een jaarverslag inzage in de bedrijfsvoering, het feitelijk opereren en de prestaties.

6 AANVRAAG TOT REGISTRATIE

Een VVI dient bij NAO de relevante informatie in, die een beoordeling op bovenstaande onderdelen mogelijk maakt. Daarbij behoren:

- 6.1 Een beschrijving van de rechtspersoonlijkheid, bestuurlijke aansturing en bedrijfsvoering, activiteiten, de bemensing (management en staf), de organisatie, de bestuurlijke aansturing en de rechtspersoonlijkheid.
- 6.2 Een beschrijving van de missie, de activiteiten tot nu toe, de bemensing (management en staf), de organisatie, de prestaties en de ambities.
- 6.3 Een overzicht van de relevante netwerken waaruit gerekruteerd kan worden voor de visitatie en validatie.
- 6.4 Een jaarverslag en jaarrekening.
- 6.5 Een beschrijving van de wijze waarop de betrokkenheid vanuit het hoger onderwijs en het relevante beroepenveld is georganiseerd.
- 6.6 Een overzicht van reeds uitgevoerde visitaties, validaties en/of accreditaties en de waardering daarvan door de opdrachtgevers.
- 6.7 Een uiteenzetting van het eigen kwaliteitsbeleid, waaronder procedures ter waarborging van een deskundige en onafhankelijke beoordeling.

De Nederlandse markt voor VVI's staat open voor bestaande en nieuwe organisaties op het gebied van kwaliteitszorg, zowel buitenlandse als nationale organisaties kunnen registratie bij NAO aanvragen.

Bij een oriëntatie op deze markt heeft de commissie verschillende (potentiële) aanbieders gesignaleerd die mogelijk een rol op de Nederlandse markt zouden kunnen spelen omdat zij nu reeds actief zijn in de visitatie en accreditatie. Bijgaand een (niet uitputtend) overzicht met interessante web-sites voor verdere kennismaking.

NEDERLAND**Vereniging van Nederlandse Universiteiten (VSNU)**

www.vsnu.nl

HBO-raad

www.hbo-raad.nl

Dutch Validation Council

www.hbo-raad.nl

Stichting Certificatie Kennisintensieve Dienstverlening (Certiked)

www.certiked.nl

Raad voor de Accreditatie

www.rva.nl

DUISSLAND**Akkreditierungsrat**

erkenning van accrediteringsorganisaties

www.akkreditierungsrat.de

Zentrale Evaluations-und Akkreditierungsagentur (ZEVA)

één van de vijf accrediteringsorganisaties

www.akkreditierungsrat.de

Foundation for International Business Administration Accreditation (FIBAA)

één van de vijf accrediteringsorganisaties

www.akkreditierungsrat.de

VERENIGD KONINKRIJK**Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA)**

www.qaa.org.uk

OOSTENRIJK**Fachhochschulrat**

www.fhr.ac.at

EUROPA**European Quality Improvement System (EQUIS)**

www.efmd.be

European Consortium of Innovative Universities (ECIU)

www.eciu.org

VERENIGDE STATEN**Council for Higher Education (CHEA)**

erkenning van accrediteringsorganisaties

www.chea.org

Western Association of Schools and Colleges (WASC)

één van de negen regionale accrediteringsorganisaties

www.chea.org

Accreditation Board for Engineering and Technology (ABET)

één van de vijftig gespecialiseerde accrediteringsorganisaties

www.chea.org

American Veterinary Medical Association

één van de vijftig gespecialiseerde accrediteringsorganisaties

www.chea.org

Bijlage III

TAKEN EN ORGANISATIE NATIONAAL ACCREDITATIEORGAAN

Een van de opdrachten aan de Commissie Kwartiermakers Accreditatie Hoger Onderwijs betreft het inrichten van NAO. Deze notitie geeft, op basis van de thans gekozen uitgangspunten van de commissie, een eerste vertaling naar de benodigde capaciteit en inrichting van NAO.

Het commissie heeft op basis van de bestaande opleidingen hoger onderwijs uit het CROHO de verwachte 'workload' voor NAO geraamd via twee scenario's. Op basis van de te vervullen taken door NAO en het daarmee verbonden primaire proces zijn de benodigde functies benoemd en is een opzet voor de organisatie-inrichting gemaakt. Van hieruit is een inschatting gemaakt van de benodigde investeringskosten en de lopende begroting van NAO. Een en ander leverde het volgende beeld op:

NAO zal bestaan uit een dagelijks bestuur van 5 leden, ondersteund door een bureau van circa 20 medewerkers. De initiële investeringskosten zijn geraamd op circa 1,5 miljoen gulden en de lopende begroting van NAO zal ruim 7 miljoen gulden op jaarbasis bedragen.

1 SCHATTING AANTALLEN TE ACCREDITEREN OPLEIDINGEN

Om een inschatting te kunnen maken van de workload van NAO is de commissie uitgegaan van de op dit moment in het CROHO opgenomen opleidingen in het hoger onderwijs. Deze zijn enerzijds onderscheiden naar WO en HBO en bekostigd dan wel aangewezen onderwijs. Anderzijds zijn de opleidingen onderscheiden op basis van leertrajecten naar 'voltijd', 'deeltijd' of 'dual'.

Twee scenario's zijn gehanteerd om een inschatting te maken van het aantal te accrediteren opleidingen die zich bij NAO zullen vervoegen. In het eerste scenario bieden de onderwijsinstellingen hun *opleidingen voltijds, deeltijds en dual tegelijkertijd* ter accreditatie aan en geeft NAO voor het geheel van deze opleidingen een accreditatie. In het tweede scenario worden *de voltijdse, deeltijdse en duale trajecten gescheiden* en vindt de accreditatie via aparte procedures plaats. De reden voor dit tweede scenario ligt in de feitelijke constatering dat de genoemde trajecten weliswaar opleiden tot gelijke competenties en gericht zijn op gelijksoortige of dezelfde eindtermen, maar een voltijds leertraject toch geheel anders is ingericht dan de duale en deeltijdse trajecten. In het belang van de student en een voorziene groei van de meer flexibele leertrajecten, zou een afzonderlijke accreditatie dus voor de hand kunnen liggen.

Uitgaande van het aantal geregistreerde opleidingen in het CROHO is eerst een inschatting gemaakt van het aantal te accrediteren bacheloropleidingen in het HBO. Daarbij hebben wij aangenomen dat alle bestaande opleidingen in het HBO over zullen gaan naar een bachelor-status. Aanvullend is het huidige aantal van 180 postinitiële masters toegevoegd.

Vervolgens is een schatting gemaakt van de bachelor- en mastersopleidingen voor het WO. Verondersteld is dat de huidige in het CROHO geregistreerde opleidingen alle als mastersopleidingen zullen worden aangemeld. Op basis van de assumptie dat 50% hiervan (voorals-

nog) een eigen bacheloropleiding als voortraject kiest en op de 13 universiteiten (ook) brede bacheloropleidingen ('Arts' en 'Science') zullen worden ingevoerd die met hun 'major-programma' voorbereiden op een aansluiting met tenminste één masteropleiding WO, is het aantal te accrediteren bacheloropleidingen WO geraamd.

Tenslotte is het aantal nieuwe opleidingen geschat dat jaarlijks bij NAO een aanvraag indient voor een ex-ante toets met een 'tijdelijk keurmerk'. Dit aantal is bepaald op circa 100 opleidingen jaarlijks. Als basis daarvoor is aangesloten bij de aantallen in de afgelopen twee jaar. Wat dit laatste betreft is er wellicht sprake van een onderschatting indien de zelfregulering in het hoger onderwijs op dit punt achterblijft en doelmatigheidstoetsing niet meer zou plaatsvinden. Anderzijds zou de substantiele toets die de commissie voorstelt voor de toelating van nieuwe opleidingen, ook terughoudendheid kunnen bevorderen.

In het eerste scenario bedraagt het aantal te accrediteren opleidingen in de toekomst 647 per jaar. In het tweede scenario gaat het om 1073 te accrediteren opleidingen per jaar. Zie voor de berekeningen en de verantwoording onderdeel III-1 hierna.

Wij hebben beide scenario's betrokken bij het berekenen van de benodigde capaciteit voor NAO.

2 PRODUCTEN EN WERKZAAMHEDEN VAN NAO

Het primaire product van NAO is het *afgeven van een 'keurmerk'*; een formele beschikking ten aanzien van opleidingen in het hoger onderwijs om erkende bachelor- en mastergraden te mogen verstrekken.

Daarmee samen hangt een aantal afgeleide diensten en werkzaamheden:

- *registratiebesluiten* met betrekking tot VVI's;
- *verificatie-onderzoek en rapportage* ten aanzien van de visitaties van de VVI's;
- *het opstellen van conceptbeslissingen* ten behoeve van het orgaan;
- *ex-ante toetsing van nieuwe opleidingen*;
- *procedures met betrekking tot bezwaar en beroep*;
- *informatieverstrekking* richting HO-veld, studenten, werkgevers en samenleving (w.o. de website);
- *internationale contacten* voor de uitwisseling en standaardisatie van accreditaties;
- *beleidsvorming en beleidsadvisering* in een periodiek verslag met aanbevelingen over de staat van het hoger onderwijs;
- *management en bestuur*.

De afgeleide producten komen tot stand door werkzaamheden die qua aantallen enerzijds gebaseerd zijn op de scenario's uit paragraaf 1. Anderzijds berusten zij op een inschatting van hoeveelheid tijd per handeling en de fluctuaties tussen de aantallen eenvoudige (meer routinematige) gevallen en meer complexe, moeilijke cases die in de toekomst te verwachten zullen zijn. Op basis van veronderstellingen die ter zake zijn gemaakt en de bepaling van het aantal werkbare dagen per jaar op 225, wordt de omvang van het bureau van NAO geraamd op circa 20 FTE. Voor de verantwoording van de berekeningen en gedane aannames wordt verwezen naar onderdeel III-2 hierna.

3 BENODIGDE FUNCTIES EN AANTALLEN MEDEWERKERS

NAO bestaat uit een bestuur van 5 leden waaronder de voorzitter. De voorzitter en de bestuursleden worden in hun functie door de minister van O,CenW benoemd.

De leden kunnen hun (voorbereidende) werkzaamheden via portefeuilles verdelen en voor de accreditatieaanvragen focussen op hetzij de WO-aanvragen, hetzij HBO-aanvragen. In een wekelijkse gezamenlijke vergadering kan dan als collectief de besluitvorming over de getoetste accreditatieaanvragen plaatsvinden. De leden van NAO hebben groot prestige binnen het hoger onderwijs. Zij zijn bij voorkeur geen bestuurders, bewerkstelligen meer vraagsturing in het hoger onderwijs en hebben geen directe belangen binnen de instellingen in het hoger onderwijs, VVI's of de koepelorganisaties.

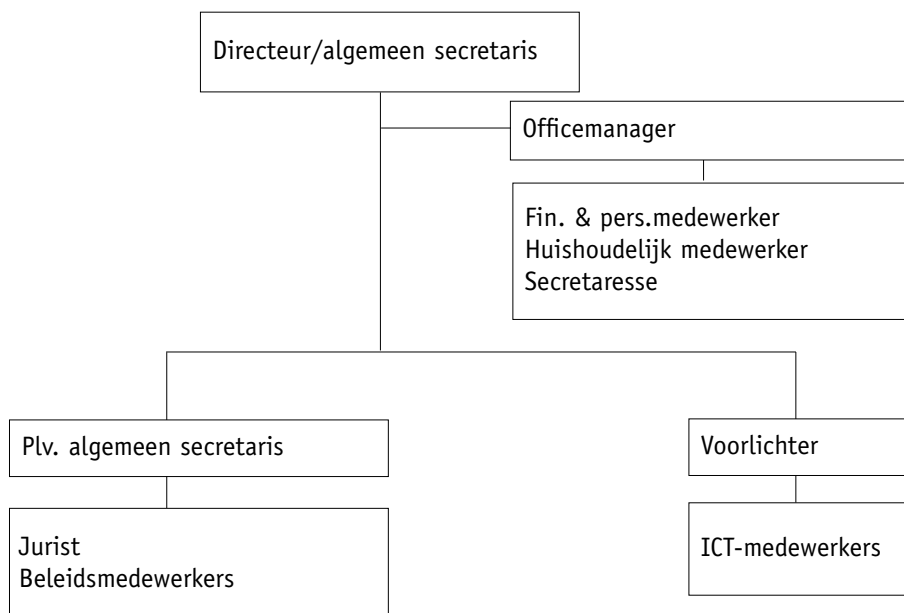
Om zich te vergewissen van draagvlak in het veld en zich te laten voeden met ideeën en suggesties voor voortdurende kwaliteitsverhoging rond accreditatie, kan NAO desgewenst een kring van adviseurs aantrekken. NAO kan daarin zelf voorzien en hiervoor een bestuurlijke vorm kiezen (bijvoorbeeld een Raad van Advies of benoeming van buitengewone leden). De minister dient de budgettaire voorzieningen beschikbaar te maken om deze kring van hoogwaardige adviseurs beschikbaar te maken voor NAO.

Ter ondersteuning van de werkzaamheden van NAO wordt een bureau ingericht bestaande uit circa 20 medewerkers. In het eerste jaar is een extra FTC nodig voor accreditatie postinitiële masters. Voor de schaalindeling bij de beschreven functies van medewerkers van het bureau is uitgegaan van het Besluit Bezoldiging Rijksambtenaren (BBRA).

De benodigde functies en competenties zijn verantwoord in onderdeel III-3 hierna, en hieronder samengevat:

- - 1 directeur/algemeen secretaris (schaal 16);
 - 1 plaatsvervangend algemeen secretaris (schaal 15);
 - 1 officemanager/directiesecretaris (schaal 10);
 - 1 jurist (schaal 12);
 - 8 beleidsmedewerkers (schalen 11,12 en 13);
 - 1 voorlichter (schaal 11);
 - 1 financiële/personeelsmedewerker (schaal 9);
 - 1 huishoudelijk medewerker (schaal 4);
 - 3 secretaresses (schaal 5);
 - 3 ICT-medewerkers (schaal 10).

Een groepering van werkzaamheden van de betreffende medewerkers leidt tot een redelijk eenvoudige clustering die zich als volgt vertaalt naar een organisatiestructuur (zie organogram):

4 DE OPSTARTFASE: INVESTERINGEN EN KOSTEN

Ervan uitgaande dat de wijzigingswet WHW medio 2002 van kracht zal worden zullen de eerste feitelijke accreditaties naar verwachting plaatsvinden na 1 september 2003.

Vooruitlopend op, maar geconditioneerd door de parlementaire goedkeuring, kunnen de voorbereidingen voor NAO verder plaatsvinden. Zo zal een geschikte kantoorruimte moeten worden geselecteerd en ingericht. Ook de administratieve organisatie dient te worden ingericht en de verschillende functies moeten worden beschreven en vervuld (start met werving en selectie). Direct na de parlementaire goedkeuring dienen de leden van NAO te worden benoemd.

Daarnaast zal de registratie van de ongeveer 180 postinitiële masters ter hand worden genomen en kan een start worden gemaakt met de registratie van VVI's. Met de branche-organisaties kan een tijdschema opgesteld worden voor de planning van de eerste accreditatie-ronde over de periode 2003-2008. Voor de jaarwisseling van 2001 is het wellicht mogelijk de vastgestelde toetstingskaders te formaliseren en over de uitwerking daarvan met de VVI's te spreken.

Direct daarna zullen opleidingen bij de start van hun zelfevaluatie kunnen inspelen op de nieuwe accreditatieprocedure. De ervaring leert dat de doorlooptijd tussen initiatief voor zelfevaluatie en afronding van de visitatie ruim één jaar in beslag neemt.

Indien de minister, anticiperend op de parlementaire goedkeuring en in aansluiting op de advisering door de Commissie Kwartiermakers de verdere voorbereidingen van NAO ter hand zou willen nemen, dan mag men ervan uitgaan dat NAO medio 2002 operationeel zou kunnen zijn. Zou de wetswijziging omstreeks diezelfde tijd afgerond zijn, dan zouden de eerste accreditaties dus vanaf 1 september 2003 kunnen volgen. Wij schatten de kosten van deze opstartfase die loopt vanaf het derde kwartaal 2001 tot en met eind 2002 in op circa 1,5 miljoen gulden. Zie voor de verantwoording van deze kosten onderdeel III-4.

5 LOPENDE BEGROTING VAN NAO

Om de investeringskosten te beperken, worden veel van de productiemiddelen gehuurd/geleasd. Dit heeft tot gevolg dat deze kosten direct in de lopende begroting als kosten in plaats van afschrijvingen zijn opgenomen. Naar verwachting zal NAO vanaf 2003 functioneren op basis van een 'business as usual'-situatie. De lopende begroting van NAO bedraagt dan 7,3 miljoen gulden jaarlijks (prijzen 2001; specificatie zie onderdeel III-5).

Bijlage III-1**OPLEIDINGEN EN INGESCHATTE 'WORKLOAD' OP JAARBASIS**

Telling opleidingen WO/HBO, voltijd (vt), deeltijd (dt) en dual (du) voor bekostigd (B) en aangewezen (A) onderwijs in CROHO.

WOvtB	510
WOdtB	230
WOduB	70
	810

HBOvtB	970
HBOdtB	720
HBOduB	610
	2300

WOvtA	10
WOdtA	10
WOduA	0
	20

HBOvtA	330
HBOdtA	470
HBOduA	220
	1020

Scenario 1 gaat ervan uit dat:

- alle opleidingen vt/dt/du **tegelijktijd** (d.w.z. als een eenheid) worden geaccrediteerd;
- dat alle initiële HBO-opleidingen ook HBO-bachelors zullen worden;
- dat alle WO-doctoraal opleidingen ook WO-masters zullen worden;
- dat 50% van de WO-doctoraal opleidingen eigen WO-bachelors als voortraject zullen gaan invoeren (c.f. 'oude kandidaats');
- dat alle universiteiten ook brede WO-bachelors (professional en science) zullen aanbieden, dus 13 x 2 brede bachelors. Die brede WO-bachelor zal middels de major aansluiting geven op de WO-masteropleidingen. In die zin dienen de eindtermen van die majors vastgesteld te worden en zal dat extra tijd tijdens de accreditatieprocedure vragen.

Een berekening van het aantal te accrediteren opleidingen luidt dan:

Aantal te accrediteren HBO-bachelors	1100
Aantal te accrediteren HBO-masters	180
Aantal te accrediteren WO-masters	510
Aantal te accrediteren WO-bachelors (50% breed)	26
Aantal te accrediteren WO-bachelors (50% van 510)	255
Totaal	2071

Dit komt bij een accreditatie eens per 5 jaar neer op een aantal van 415 op jaarbasis.

Daarbij dienen de 100 nieuwe opleidingen jaarlijks te worden opgeteld. Het totaal aantal jaarlijks te behandelen accreditatie-cases bedraagt dus **515** in scenario 1.

Scenario 2 gaat ervan uit dat alle opleidingen vt/dt/du **apart** worden geaccrediteerd; overigens gelden dezelfde aannames als in scenario 1.

Aantal te accrediteren HBO-bachelors	3320
Aantal te accrediteren HBO-masters	180
Aantal te accrediteren WO-masters	830
Aantal te accrediteren WO-bachelors (50% breed)	26
Aantal te accrediteren WO-bachelors (50% van 1092)	415
Totaal	4771

Dit komt bij een accreditatie eens per 5 jaar neer op een aantal van 954 op jaarbasis. Daarbij dienen de 100 nieuwe opleidingen jaarlijks te worden opgeteld. Het totaal aantal jaarlijks te behandelen gevallen bedraagt dus **1054** in scenario 2.

Bijlage III-2**WERKZAAMHEDEN NAO EN GESCHATTE BENODIGDE CAPACITEIT OP JAARBASIS****Berekening van de benodigde capaciteit in scenario 1 (aanlevering tegelijkertijd 415 opl.):**

Activiteit	%	Aantal	Gem. dgn.	Tot. dgn.	FTE's
Registratiewerkzaamheden t.a.v. VVI's		5	14	70	0,3
Verificatiewerkzaamheden t.a.v. visitatierapporten VVI's (547 opleidingen)					
-korte procedure	80	332	1,5	498	2,3
-lange procedure	20	83	3	249	1,2
Valuatiewerkzaamheden (voorbereiden concept-beslissing) (547 opleidingen)					
-korte procedure	95	394	0,2	79	0,4
-lange procedure	5	21	3,5	73,5	0,3
Toetsen nieuwe opleidingen					
-korte procedure	75	75	2	150	0,7
-lange procedure	25	25	5	125	0,6
Bezwaar					
-verificatie bestaande opleidingen	90	31	2	63	0,3
-nieuwe opleidingen	50	13	2	25	0,1
Beroep	50	22	10	220	1
Informatieverstrekking					
-voorlichting standaard					0,5
-voorlichting maatwerk					0,5
-database en website					3
Internationale contacten: afstemming, harmonisatie en participatie netwerken					1
Bestuur					
-secretaris					1
-directiesecretaresse					1
Interne organisatie					
-planning en control personeelszaken					1
-huisvesting en huishoudelijke dienst					1
-secretariaat, incl. documentatie en archief					3
Totaal aantal benodigde FTE'S scenario 1					19,2

In de praktijk komt 19,2 op 20 mensen neer.

In scenario 2 (aanlevering apart van 954 opleidingen) wijzigen de aantallen te accrediteren opleidingen hetgeen gevolgen heeft voor de aantallen in de onderdelen 2 en 3:

Verificatiewerkzaamheden t.a.v. visitatierapporten VVI's (954 opleidingen)

Korte procedure	80%	763	0,5	382	1,7
Lange procedure	20%	131	2	382	1,7

Valuatiewerkzaamheden (voorbereiden conceptbeslissingen 1073 opleidingen)

Korte procedure	95%	906	0,15	136	0,6
Lange procedure	5%	48	3	144	0,7

Doordat de doorlooptijd per geval echter minder groot is dan wanneer voltijd/deeltijd en duaalopleidingen tegelijkertijd worden aangeboden, treedt er nauwelijks verschil op ten aanzien van het aantal benodigde FTE's in scenario's 1 en 2.

Het totaal aantal benodigde FTE's op basis van de aanname dat 80% glad en 20% problematisch zal zijn, bedraagt dus 19,2 in scenario 1 of 13,7 in scenario 2. Praktisch zal het gaan om 20 FTE's.

Naast deze reguliere werkzaamheden is er in de startperiode extra capaciteit nodig voor de registratie van de 180 postinitiële masteropleidingen.

Korte Procedure	75%	135	1	135	0,6
Lange procedure	25%	45	3	135	0,6
Totaal extra benodigde FTE's eerste jaar					1,2

Bijlage III-3

VERANTWOORDING FUNCTIES BINNEN HET BUREAU

De directeur/algemeen secretaris is liaison tussen het orgaan en de Raad van Advies van NAO enerzijds en het bureau anderzijds. Hij/zij heeft de algemene leiding en verantwoordelijkheid over het bureau en begeleidt de behandeling van accreditatieverzoeken en bezwaarzaken. De directeur moet het veld van hoger onderwijs goed kennen, strategisch onderlegd zijn en goede leidinggevende vaardigheden hebben ten aanzien van professionals. De directeur weet zich goed te bewegen in nationale en internationale netwerken. Als verantwoordelijke voor de uitvoering van de onafhankelijke, externe kwaliteitstoets weet hij goed te communiceren met het HO-veld enerzijds en de beleidsinstanties en politiek verantwoordelijke minister anderzijds. Betrokkene stuurt ook de financiële en personeelsfuncties aan.

Om de continuïteit te bevorderen is een plaatsvervangend directeur/secretaris nodig ter vervanging of ondersteuning van de directeur. De plv. secretaris is tevens hoofd (en meewerkend voorman) van de accreditatieafdeling en stuurt tevens de beleidsmedewerkers en de jurist aan. Ook hier is kennis of affiniteit met het HO-veld van groot belang naast leidinggevende vaardigheden ten aanzien van professionals.

De behandeling van accreditatieaanvragen en de bezwaarzaken dienen te worden verricht door beleidsmedewerkers met een HO-opleiding. Deze dienen zowel bekend te zijn met moderne vormen van kwaliteitsbeleid in het algemeen en met de visitatiepraktijk in het bijzonder. Op basis van hun senioriteit en ervaring zijn er drie niveaus in functioneren te onderscheiden. Gezien de aard van het werk dienen deze medewerkers zelfstandig te kunnen werken.

Voor voorbereiding en begeleiding van beroepszaken is een jurist nodig. De betrokkene heeft affiniteit met de onderwijswereld en is uitstekend op de hoogte van Awb-procedures.

De voorlichtingsfunctie is gericht op zowel het HO-veld (instellingen) als op de vraagkant (student, werkgevers, samenleving). De voorlichter ontwikkelt communicatiebeleid ten behoeve van het orgaan, de Raad van Advies en de directie en geeft leiding aan de opzet en implementatie daarvan. De betrokkene beschikt over leidinggevende vaardigheden die hem in staat stellen ook de drie ICT-medewerkers aan te sturen die onder meer de website van NAO beheren waarop alle informatie over geaccrediteerde opleidingen openbaar wordt gemaakt.

Voor het coördineren van de administratieve ondersteuning is een officemanager nodig. Hij/zij staat onder directe leiding van de directeur. De betrokkene is verantwoordelijk voor de interne organisatie en logistiek en geeft leiding aan de medewerker personeel en financiën, de medewerker huishoudelijke zaken en de secretaresses.

NAO beschikt verder over een medewerker die de financiële- en personeelsfunctie behartigt. Hij/zij ondersteunt de directeur bij het opstellen van de begroting en jaarrekening en verzorgt de financiële informatievoorziening en de salaris- en debiteuren/crediteuren-administratie. Betrokkene faciliteert bovendien de werving en selectie van personeel en voert de personeelsadministratie.

Voor huishoudelijke zaken als koffie, archivering, reprowerk enz. is er voorzien in een huishoudelijk medewerker.

Tenslotte wordt de administratieve afhandeling van accreditatieverzoeken ondersteund door secretaresses.

Bijlage III- 4

INRICHTINGSKOSTEN VAN NAO

NAO zal de eerste jaren niet meteen volledig operationeel zijn. Ervan uitgaande dat de wijzigingswet WHW pas in 2002 van kracht zal zijn zullen de eerste werkelijke accreditaties pas plaatsvinden na 1 september 2003. In de tussenperiode moeten er wel een aantal cruciale zaken geschieden om NAO startklaar te maken. Deze opstartfase loopt vanaf het derde kwartaal 2001 tot en met eind 2002.

De inrichting van NAO kan als een apart project beschouwd worden dat een aantal specifieke kosten met zich mee zal brengen; het betreft dan kosten die te maken hebben met de organisatie en inrichting van het project en kosten ten gevolge van uitvoeringsactiviteiten in het kader van het project.

Kosten inrichting projectorganisatie

Kosten projectleiding (extern)	f 275.000,-
Kosten secretariaal werk/projectadministratie	f 35.000,-
Kosten onderzoek	f 50.000,-

Kosten projectactiviteiten

Schrijven huishoudelijk reglement NAO	f 10.000,-
Diversen	f 20.000,-

Kosten primaire proces en afgeleide processen

Kosten beschrijving door externen, bestaande uit:	f 30.000,-
• aanschaf MAVIM	f 10.000,-
• inzet Jupiter voor implementatie MAVIM	f 10.000,-
• inzet maken AO-beschrijvingen	f 10.000,-

Kosten automatisering door externen, bestaande uit:	f 750.000,-
• schrijven informatieplan	f 20.000,-
• schrijven O./pakketselectie	f 100.000,-
• aanschaf ontwikkelomgeving	f 250.000,-
• kosten bouw/testen	f 300.000,-
• implementatiekosten	f 80.000,-

Kosten organisatie-inrichting en bemensing

Kosten organisatie-inrichting en werving door externen; bestaande uit:	<i>f</i> 135.000,-
• aanschaf IP+	<i>f</i> 10.000,-
• beschrijving taakstelling/competenties	<i>f</i> 5.000,-
• functiebeschrijvingen/functioneringseisen	<i>f</i> 5.000,-
• werving en selectie	<i>f</i> 100.000,-
• opleidingskosten	<i>f</i> 10.000,-
• ondersteuning opzet medezeggenschap/keuze Arbo-dienst	<i>f</i> 5.000,-

Kosten huisvesting en productiemiddelen

Kosten huisvesting door externen, bestaande uit:	<i>f</i> 51.000,-
• opstellen programma van eisen	<i>f</i> 5.000,-
• makelaarskosten (16% van de huurprijs)	<i>f</i> 40.000,-
• kosten RIE en actieplan (op offertebasis zonder aansluiting)	<i>f</i> 6.000,-

Daarnaast zijn er de huisvestingskosten vanaf tekenen contract (deze zijn gebaseerd op de huisvestingskosten uit de lopende begroting: *f* 805.000,- (*f* 67.000,- per maand).

De totale inrichtingskosten bedragen dus circa *f* 1.346.000,- los van de eventueel te betalen huur nadat het huurcontract getekend is.

Bijlage III- 5**KOSTENBEREKENING LOPENDE BEGROTING NAO**

Hierbij gaat het zowel om de kosten van het orgaan als van het bureau.

Kosten orgaan

Kosten voorzitter	<i>f</i> 200.000,-
Kosten overige leden	<i>f</i> 800.000,-
Overige kosten (w.o. adviseurs; buiteng. leden):	
• vergaderingen	<i>f</i> 550.000,-
• beleidsontwikkeling	<i>f</i> 250.000,-
• reizen nationaal	<i>f</i> 50.000,-
• reizen internationaal	<i>f</i> 100.000,-
• onvoorzien	<i>f</i> 50.000,-
Totaal	<i>f</i> 2.000.000,-

Kosten bureau**Personeelskosten**

Bij de berekening is uitgegaan van bedragen uit BBRA d.d. maart 2001 en 14 x het bruto-maandbedrag per schaal per jaar; de eindbedragen zijn vervolgens naar boven afgerond.

Kosten directeur (schaal 16)	<i>f</i> 192.000,-
Kosten plv. algemeen secretaris (schaal 15)	<i>f</i> 177.000,-
Kosten jurist (schaal 12)	<i>f</i> 130.000,-
Kosten beleidsmedewerkers	
• (2 x schaal 13)	<i>f</i> 290.000,-
• (3 x schaal 12)	<i>f</i> 390.000,-
• (3 x schaal 11)	<i>f</i> 342.000,-
Kosten voorlichter (schaal 11)	<i>f</i> 114.000,-
Kosten officemanager (schaal 12)	<i>f</i> 130.000,-
Kosten ICT-medewerkers	<i>f</i> 300.000,-
Kosten facilitair medewerker (2 x schaal 8)	<i>f</i> 160.000,-
Kosten secretaresses (3 x schaal 5)	<i>f</i> 185.000,-
Sociale lasten 35%	<i>f</i> 843.500,-
Kantoor auto's	<i>f</i> 35.000,-
Totaal	<i>f</i> 3.288.500,-

Huisvestingskosten

Huur 700 m ² à f 350,-	f 245.000,-
Schoonmaakkosten	f 100.000,-
Inrichtingskosten lease/huur	f 200.000,-
Gas/water/licht	f 50.000,-
ICT-infrastructuur lease/huur	f 200.000,-
Gemeentelijke belastingen	f 10.000,-
Totaal	f 805.000,-

Operationele kosten

Telefoon/fax	f 100.000,-
Porti	f 25.000,-
Kantoorbehoeften	f 20.000,-
Operationele automatiseringskosten	f 75.000,-
Drukwerk en repro	f 100.000,-
Boeken, tijdschriften, abonnementen	f 50.000,-
Opleidingskosten personeel (7%)	f 221.410,-
Seminars/conferenties	f 25.000,-
Representatiekosten	f 10.000,-
PR-materiaal	f 150.000,-
Verzekeringen	f 25.000,-
Adviseurs	f 275.000,-
Certificeringskosten ISO 9002	f 10.000,-
Kosten Arbo-dienst 20 x f 200,-	f 4.000,-
Diversen 10 %	f 89.000,-
Totaal	f 1.179.410,-

De geschatte lopende begroting voor NAO bedraagt dus f 7.272.910,- per jaar (prijzen 2001).

Bijlage IV

ONTWERP VOOR EEN KLACHTENREGLEMENT NAO

1 BEGRIPPENSCHRIJVING

Artikel 1

- a. het Nationaal Accreditatieorgaan (NAO): het orgaan bedoeld in artikel... van de herziene wet WHW van2002;
- b. de algemeen secretaris/directeur van het bureau: de leidinggevende van het ambtelijke deel van NAO;
- c. het bestuur van het orgaan: de door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen benoemde voorzitter en leden, belast met de eindverantwoordelijkheid over het functioneren en de besluitvorming van het Nationale Accreditatieorgaan;
- d. de voorzitter: voorzitter van het bestuurlijke deel van NAO;
- e. belanghebbende: natuurlijk persoon of rechtspersoon die rechten kan ontlenen of meent te kunnen ontlenen aan het bepaalde in de herziene wet WHW of het huishoudelijk reglement van NAO;
- f. klacht: iedere uiting van ongenoegen van een belanghebbende over het handelen of nalaten van NAO waardoor een belanghebbende direct in zijn belang wordt getroffen, niet zijnde een geschil waarover een rechterlijk college kan oordelen.

2 KLACHTENPROCEDURE

Artikel 2

In geval van een klacht, dient de belanghebbende zich binnen 6 weken nadat het feit waarop de klacht is gericht zich heeft voorgedaan, tot de algemeen secretaris/directeur van het bureau van NAO te wenden. Indien de klacht is gericht op een samenhangende reeks van feiten wordt de bovengenoemde termijn berekend vanaf het moment waarop het laatste feit zich heeft voorgedaan. Overschrijding van deze termijn kan tot gevolg hebben dat de algemeen secretaris het verzoek niet in behandeling neemt.

Artikel 3

Binnen een termijn van zes weken na ontvangst van de klacht, brengt de algemeen secretaris /directeur van het bureau van NAO zijn oordeel en de naar aanleiding van de klacht eventueel genomen maatregelen, schriftelijk ter kennis van de belanghebbende.

Artikel 4

Indien belanghebbende niet tevreden is gesteld met de reactie van de algemeen secretaris, dan kan belanghebbende zich, binnen zes weken na dagtekening van het oordeel van de algemeen secretaris, tot de voorzitter van NAO wenden.

Artikel 5

Afhankelijk van de achtergrond van de klacht onderzoekt het bestuur van het orgaan onder leiding van de voorzitter van NAO de klacht binnen een redelijke termijn. Daarbij past het bestuur het beginsel van hoor en wederhoor toe, hetzij mondeling hetzij schriftelijk.

Het bestuur kan de belanghebbende in de gelegenheid stellen te worden gehoord tijdens een zitting.

Artikel 6

Het bestuur van het orgaan brengt zijn oordeel binnen zes weken nadat de klacht is ontvangen bij de voorzitter van NAO schriftelijk ter kennis bij de belanghebbende, onder vermelding van de eventueel genomen maatregelen.

Artikel 7

Met het oog op het kwaliteitsbeleid van NAO worden klachten en afdoening schriftelijk vastgelegd door het bureau en wordt jaarlijks over toedracht en afdoening gerapporteerd in een aparte bijlage bij de jaarrekening van NAO.

Bijlage V

ONTWERP VOOR EEN BEZWAAR- EN BEROEPSREGELING NAO

Een bijzonder aspect van het werk van NAO betreft de bezwaar- en beroepsregeling. Immers, NAO is een Zelfstandig Bestuursorgaan (ZBO) en valt onder de termen van de Algemene wet bestuursrecht.

1 BEZWAARREGELING NATIONAAL ACCREDITATIEORGAAN

Het projectsecretariaat is uitgegaan van een bezwarencommissie van 3 leden. De voorzitter en een lid zouden externen moeten zijn, aangevuld met één lid uit bestuur van NAO. Op die manier wordt enerzijds onafhankelijke herbeoordeling van het aangevochten besluit bewerkstelligd en wordt anderzijds inhoudelijke kennis over de gevolgde procedure en de relevant geachte overwegingen geborgd.

1.1 HOOFDSTUK 1 BEGRIPSBEPALINGEN

Artikel 1

In deze regeling wordt verstaan onder:

- a. Wet: Wet van 4 juni 1992 (Stb. 1992, 315) houdende algemene regels van bestuursrecht (Algemene Wet Bestuursrecht);
- b. NAO: het Nationale Accreditatieorgaan voor het hoger onderwijs;
- c. commissie: adviescommissie als bedoeld in artikel 2;
- d. voorzitter: voorzitter van de commissie;
- e. bezwaarschrift: bezwaarschrift als bedoeld in artikel ... van het huishoudelijk reglement van NAO;
- f. bezwaarde: indiener van een bezwaarschrift;
- g. belanghebbende: belanghebbende als bedoeld in artikel 1:2 van de Algemene wet bestuursrecht;
- h. bureau van NAO: het ambtelijke deel van NAO.

1.2 HOOFDSTUK 2 BEHANDELING VAN DE BEZWAARSCHRIFTEN

Paragraaf 1 De commissie

Artikel 2

1. Er is een Adviescommissie Bezwaarschriften binnen NAO.
2. De commissie heeft tot taak het horen van bezwaarde en eventuele andere belanghebbenden, alsmede het adviseren van NAO ter zake van bezwaarschriften.

Artikel 3

1. De commissie bestaat uit een voorzitter die geen deel uitmaakt van NAO en twee leden waarvan er een eveneens extern is. Voorts zijn er twee plaatsvervangende leden. De voorzitter en de (plv.) leden worden door NAO benoemd, geschorst of ontslagen.
2. NAO benoemt een der leden tot plaatsvervangend voorzitter.

3. De voorzitter en de (plv.) leden van de commissie worden benoemd voor een periode van 5 jaar.
4. De voorzitter en de (plv.) leden van de commissie kunnen op ieder moment ontslag nemen.
5. De aftredende voorzitter en de aftredende leden van de commissie blijven hun functie vervullen totdat in de opvolging is voorzien.
6. De commissie wordt bijgestaan door een secretaris en een plv. secretaris die door NAO uit het bureau van NAO worden benoemd.

Paragraaf 2 Procedure

Artikel 4

1. Op het ingediende bezwaarschrift wordt door het bureau van NAO de datum van ontvangst aangetekend.
2. Het bezwaarschrift met de daarbij overgelegde stukken wordt zo spoedig mogelijk voor advies aan de commissie toegezonden.
3. Bij het bericht van ontvangst als bedoeld in artikel 6:14 van de Wet wordt door het bureau van NAO vermeld dat een commissie over het bezwaar zal adviseren.
4. Het bureau van NAO draagt er zorg voor dat de commissie over alle stukken die ze in verband met de uitoefening van haar taak nodig heeft tijdig en volledig kan beschikken.

Artikel 5

1. De behandeling van het bezwaarschrift vindt plaats door de (plv.) voorzitter en twee leden.
2. De bevoegdheden ingevolge de artikelen 6:6, voor wat betreft het de bezwaarde stellen van een termijn waarbinnen het verzuim in de zin van niet voldoen aan de vereisten als gesteld in artikel 6:5 van de Wet kan worden hersteld; 6:17, voor zover het betreft de verzending van stukken tijdens de behandeling door de commissie:7:4, tweede lid; 7:6, vierde lid, van de Wet worden voor de toepassing van deze regeling uitgeoefend door de voorzitter van de commissie.
3. De voorzitter van de commissie is in verband met de voorbereiding van de behandeling van het bezwaarschrift bevoegd rechtstreeks alle gewenste inlichtingen in te winnen of te doen inwinnen.
4. De voorzitter kan uit eigen beweging of op verlangen van de commissie bij deskundigen advies of inlichtingen inwinnen en deze zonodig uitnodigen daartoe in de zitting te verschijnen. Indien daaraan kosten zijn verbonden, is vooraf machtiging van NAO vereist.

Artikel 6

Indien de voorzitter van mening is dat het bezwaar kennelijk niet-ontvankelijk dan wel kennelijk ongegrond is of dat het bezwaar volledig is tegemoet gekomen en andere belanghebbenden daardoor niet in hun belangen kunnen worden geschaad, oefent hij de bevoegdheid uit, bedoeld in artikel 7:3 van de Wet, en brengt hij het advies uit.

Artikel 7

1. De bezwaarde, de eventuele overige belanghebbenden, alsmede NAO worden, nadat het bezwaarschrift door het bureau van NAO bij de commissie aanhangig is gemaakt, schriftelijk door de voorzitter opgeroepen voor een hoorzitting van de commissie.
2. De hoorzitting vindt niet eerder plaats dan de veertiende dag na de dagtekening van de oproep en overigens zo spoedig mogelijk.
3. In spoedeisende gevallen kan met instemming van de betrokken partijen de hoorzitting binnen de termijn van veertien dagen plaatsvinden.
4. De voorzitter zendt afschrift van het bezwaarschrift en van de overige op de zaak betrekking hebbende stukken toe aan belanghebbenden of hun gemachtigden dan wel bericht hun dat deze overeenkomstig de wettelijke voorschriften ter inzage worden gelegd.
5. Bezwaarde, overige belanghebbenden en NAO kunnen tot uiterlijk vier dagen voor de hoorzitting nog nadere stukken bij de commissie indienen, mits gelijktijdig afschriften daarvan aan de andere partijen worden gezonden.
6. De voorzitter kan partijen nader inlichtingen vragen.
7. De voorzitter kan partijen uitnodigen tot het inzenden van een schriftelijk betoog, houdende een nadere visie van partijen op het bezwaarschrift. Daarop is het bepaalde in het vierde lid van dit artikel van overeenkomstige toepassing.
8. De voorzitter kan voorts andere personen schriftelijk uitnodigen bij de hoorzitting aanwezig te zijn voor het geven van inlichtingen en het afleggen van een verklaring als deskundige. Indien daaraan kosten zijn verbonden, is vooraf machtiging van NAO vereist.

Artikel 8

1. De voorzitter leidt de hoorzitting van de commissie.
2. Hij sluit de behandeling, indien hij na de rondvraag van de leden, het advies door de verklaringen van partijen en de door hem uitgenodigde andere personen genoegzaam voorbereid acht.

Artikel 9

De hoorzitting van de commissie is openbaar. De deuren worden gesloten indien de voorzitter van de commissie of een van de aanwezige leden dit nodig oordeelt of indien bezwaarde, een belanghebbende of NAO daartoe een verzoek doet. Indien de commissie vervolgens beslist dat gewichtige redenen aanwezig zijn die zich tegen openbaarheid van de hoorzitting verzetten, vindt de zitting plaats met gesloten deuren.

Artikel 10

De gemachtigde van bezwaarde of van een belanghebbende is bij de behandeling van het bezwaarschrift bij de hoorzitting van de commissie voorzien van een schriftelijke lastgeving, tenzij hij als advocaat of procureur is ingeschreven dan wel bezwaarde of de belanghebbende zelf met hem op de hoorzitting verschijnt.

Artikel 11

Van de hoorzitting wordt een verslag gemaakt.

Artikel 12

1. Indien na afloop van de hoorzitting van de commissie maar voordat het advies wordt opgesteld, nader onderzoek wenselijk blijkt te zijn, kan de voorzitter uit eigen beweging of op verlangen van de commissie dit onderzoek verrichten.
2. De uit het nader onderzoek verkregen informatie wordt in afschrift aan de leden van de commissie, bezwaarde, eventuele belanghebbenden en NAO toegezonden.
3. De leden van de commissie, bezwaarde, eventuele belanghebbenden en NAO kunnen binnen een week na verzending van de in het tweede lid van dit artikel bedoelde nadere informatie aan de voorzitter een verzoek richten tot het beleggen van een nieuwe hoorzitting. De voorzitter beslist omtrent een dergelijk verzoek.
4. Op een nieuwe hoorzitting, als bedoeld in het derde lid van dit artikel, zijn de bepalingen in deze regeling die betrekking hebben op de hoorzitting, zoveel mogelijk van overeenkomstige toepassing.

Artikel 13

1. De commissie beraadslaagt en beslist achter gesloten deuren over het door haar uit te brengen advies.
2. De commissie beslist bij meerderheid van stemmen over het uit te brengen advies. Indien bij een stemming de stemmen staken dan beslist de stem van de voorzitter. Van een minderheidsstandpunt wordt bij het advies melding gemaakt, indien die minderheid dat verlangt.
3. Het advies is gemotiveerd en omvat een voorstel voor de te nemen beslissing op het bezwaarschrift.
4. Het advies wordt door de voorzitter en de secretaris van de commissie ondertekend.

Artikel 14

Het advies wordt, onder meezending van het verslag als bedoeld in artikel 11 van deze regeling en eventueel door de commissie ontvangen nadere informatie, behoudens bijzondere gevallen binnen zeven weken na ontvangst van het bezwaarschrift door de commissie aan NAO uitgebracht.

Indien naar het oordeel van de voorzitter van de commissie de termijn van 10 weken als bedoeld in artikel 7:10, eerste lid, van de Wet ontoereikend is voor achtereenvolgens het uitbrengen van een advies door de commissie en het nemen van een beslissing op het bezwaarschrift, verzoekt hij NAO tijdig de beslissing te verdagen. Van een besluit tot verdaging ontvangen de commissie, bezwaarde en eventuele belanghebbenden een afschrift.

Artikel 15

Voor situaties waarin deze regeling niet voorziet, beslist de commissie over de door haar te volgen werkwijze.

1.3 HOOFDSTUK 3 SLOTBEPALINGEN

Artikel 16

Deze regeling treedt in werking met ingang van

Artikel 17

Deze regeling kan worden aangehaald als Reglement Adviescommissie Bezwaarschriften Nationaal Accreditatieorgaan hoger onderwijs. Deze regeling zal in het publicatieblad van NAO, de website van NAO en in de Staatscourant worden geplaatst.

2 BIJZONDERE AANDACHTSPUNTEN BIJ HET IN BEROEP GAAN TEGEN EEN BESLISSING VAN NAO

2.1 BEROEP TEGEN BESLISSINGEN VAN NAO ALGEMEEN

Wanneer een instelling/belanghebbende het niet eens is met de beslissing van NAO op het bezwaarschrift, dan kan deze in beroep gaan tegen deze beslissing bij de rechter. Dit vanwege het feit dat NAO een bestuursorgaan is in de zin van artikel 1:1, eerste lid van de Algemene Wet Bestuursrecht (Awb). Van belang is echter wel dat wordt nagegaan of er voldoende capaciteit bij de afdeling rechtspraak van de Raad van State bestaat ten aanzien van het aantal te verwachten beroepszaken met betrekking tot accreditatie van hoger onderwijsopleidingen.

In de beslissing op bezwaar die de instelling/belanghebbende van NAO ontvangt, staat hoe de instelling/belanghebbende precies in beroep moet gaan. Een en ander is geregeld in hoofdstukken 6, 7 en 8 van de Awb. De rechter waarbij beroep wordt ingesteld, neemt binnen 6 weken na het sluiten van het onderzoek een beslissing. Tijdens de beroepsprocedure beoordeelt de rechter onder meer de beslissing van NAO op het bezwaarschrift. Uit het verslag dat van de hoorzitting is gemaakt en uit de overige stukken kan de rechter afleiden wat er tijdens de procedure bij NAO is besproken. Een apart geval van beroep waarbij er geen beslissing op het bezwaarschrift vereist is, is als de procedure bij NAO langer duurt dan is toegestaan (de bezwaarprocedure mag maximaal 10 weken duren, zijnde 6 weken plus een verdaging van 4 weken).

2.2 DE VOORLOPIGE VOORZIENING

Zowel ingeval van bezwaar als beroep kan de instelling/belanghebbende bij de president van de Arrondissementsrechtbank om een voorlopige voorziening vragen. Dit kan enkel wanneer er sprake is van onverwijlde spoed, bijvoorbeeld door het directe financiële nadeel dat de instelling/belanghebbende lijdt. De voorlopige voorziening kan eruit bestaan dat hangende de behandeling van het bezwaar of beroep het besluit van NAO geheel of gedeeltelijk wordt geschorst. De rechter houdt bij het nemen van een dergelijke beslissing rekening met de (on)omkeerbaarheid van de beslissing en de gevolgen daarvan. Verder maakt hij een inschatting van de kans die het besluit heeft om in een bodemprocedure in stand te blijven.

2.3 TERMIJNEN EN BESLUITEN VAN NAO IN HET BIJZONDER

In geval van besluiten van NAO inzake accreditatie van bestaande opleidingen of toetsen van nieuwe opleidingen, is het van het grootste belang dat de termijnen voor bezwaar en beroep volgens de Algemene wet bestuursrecht zorgvuldig na te komen. De accreditatie of de toets van een nieuwe opleiding vervalt immers na vijf jaar en de bezwaar- dan wel beroepsprocedure dient binnen die termijn afgerond te zijn. Indien een instelling/belanghebbende beroep instelt, leidt dat er niet toe dat de termijn van vijf jaar wordt verlengd. Schorsing van een besluit van NAO op basis van een voorlopige voorziening leidt evenmin tot verlenging van de termijn van vijf jaar.

Als tengevolge van het bezwaar of beroep de termijn van vijf jaar toch wordt overschreden, vervalt de accreditatie alsmede de aanspraak op bekostiging naast het recht om aan examens een getuigschrift te verbinden en wordt de registratie in het CROHO beëindigd. De instelling draagt er in dat geval de zorg voor dat de studenten de gelegenheid wordt geboden de opleiding aan een andere instelling te voltooien, dan wel stelt een redelijke termijn vast, gedurende welke de opleiding binnen de eigen instelling wordt voortgezet ten behoeve van de studenten die de opleiding niet elders kunnen voltooien.

2.4 GOEDKEURING VAN HET BESTUURSREGLEMENT DOOR DE MINISTER: EEN APART BESLUIT

De minister van O,CenW moet goedkeuring hechten aan het bestuursreglement van NAO, de tarieven en de accreditatiekaders. Daarbij dient hij NAO gelegenheid tot overleg te geven. Op dit besluit is Hoofdstuk 10 van de Algemene wet bestuursrecht van toepassing. Nadat NAO dit conceptbestuursreglement aan de minister heeft voorgelegd, moet deze binnen 13 weken een goedkeuringsbesluit nemen. Een dergelijk besluit kan slechts een maal voor ten hoogste dertien weken worden verdaagd. Is er binnen dertien weken geen besluit genomen of is het besluit niet verdaagd, dan wordt de goedkeuring geacht te zijn verleend door de minister van O,CenW.

Bijlage VI

GECONSULTEERDE INSTANTIES EN PERSONEN

Alderwegen Advies	De heer mr. C.H. van Alderwegen De heer L.J.J. van der Ark
BPP Nederland, Professional Education	Mevrouw drs. E.G. Baatman De heer drs. R.B.H. Kolkman
Certiked	De heer ir. R.S. Kloosterman
CHEPS	De heer A.C.L. Verkleij Mevrouw dr. M.C. van der Wende De heer dr. D.F. Westerheijden
Comité Evaluatie Proefaccreditatie HBO	De heer drs. W.J. Deetman De heer drs. H.A.J. Kemner
Dinkgreve H.D. Kennismanagement	De heer H.H.J.J. Dinkgreve
Dutch Validation Council	De heer L.A. van Colmjon
Federatie Belastingadviseurs	Mevrouw Bijvoet De heer Langenbach
HBO-raad	De heer dr. M.M.H. Frederiks Mevrouw drs. L.M. van Hartingsveld De heer mr. C.A.H. de Jong De heer P.G. Kroeger Mevrouw drs. D.A.M. Krol De heer prof.dr. S. Leijnse De heer drs. W.C.M. te Riele
Hogescholen	
Christelijke Hogeschool Ede	De heer C. de Vries
Fontys Hogeschool	De heer D. Maas
Haagse Hogeschool	De heer H.H. Daale
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	Mevrouw drs. N. Enderlee
Hogeschool Brabant	De heer A. Ossewaarde
Hogeschool Enschede	Mevrouw drs. C.J.M. van de Molen
Hogeschool Haarlem	De heer drs. P.M.M. Rullmann Mevrouw dr. K. Torrance
Hogeschool voor Kunsten Arnhem	De heer J. Dering
Hogeschool Rotterdam	De heer drs. J.A.C.F. Tuytel
Hogeschool Utrecht	De heer drs. L. Spierts

Hogeschool IJsselland Ichthus Hogeschool Noordelijke Hogeschool Leeuwarden	Mevrouw A.E. Wemmenhove Mevrouw dr. J. Snippe De heer F. Kuipers
Inspectie van het Onderwijs	De heer mr. K. Scheele De heer J.H.L. de Vries
Instituut voor Didactiek en Onderwijspraktijk	Mevrouw dr. M.L. Lunenberg
Instituut voor Leraar en School	De heer dr. E. Schalkwijk
IOWO, adviseurs voor onderwijs, beleid en organisatie	De heer J.M.H.M. Willems
Kabinet van de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming	De heer prof.dr. M. Flamée
Koninklijk Instituut van Ingenieurs	De heer ir. J.N.P. Haarsma De heer ir. B. van Nederveen
Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen	De heer prof.mr. H. Franken De heer drs. C.H. Moen De heer prof.dr. R.S. Reneman
Koninklijke Nederlandse Chemische Vereniging	De heer dr.ir. I. Thonus
Leidse Onderwijs Instellingen	De heer ir. O.W. Helfferich
Metaalunie	De heer Van der Leest
Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	De heer mr. S.H.K. Blok De heer mr. J.G. de Kok Mevrouw dr. M.E. Leegwater-Van der Linden Mevrouw mr. M.C. Meijer-Wagter De heer drs. R. Minnee Mevrouw dr. B.S. Oen De heer drs. R. Smid De heer drs. W.J.J. van Velzen De heer mr. J. Vrolijk De heer drs. J. Zuurmond
Nederlands Instituut voor Biologie	De heer drs. L. van den Oever
Nederlandse Federatie Tertiair Onderwijs	De heer D. Jansz

Nederlandse Mededingingsautoriteit	Mevrouw dr.mr. H.E. Akyurek-Kievits
Nederlandse Orde van Accountants-Administratieconsulenten	De heer drs. R.J.G.M. Verbruggen De heer drs. P.L. Legerstee
NIAZ	Mevrouw dr. E.M.S.J. van Gennip
Northedge	De heer D.P. Noordhoek
NUFFIC	De heer R. Nieuwhof
Onderzoeksinstituut Omgevingswetenschappen	De heer dr.ir. H.H. Bartelink
PAEPON	Mevrouw drs. A.J.M. Bakker Mevrouw H.A.M.F. Keijzer De heer C.A. Notenboom De heer B. Rijgersberg
Raad voor Accreditatie	De heer G. de Raad De heer ing. M.J.E. Wieles
Rotterdam School of Management	De heer J. de Jong
SAIL	De heer dr. R.J. Bijleveld Mevrouw dr. M.J.H. van der Weiden
Schoevers opleidingen	De heer M. Daenen
Stoas	De heer P. van der Schans
Studentenorganisaties	
ASVA Studentenunie	De heer J. Meeter
ISO	Mevrouw L. Merckx De heer M. Nolen Mevrouw M. Vermeulen
LSR	De heer R. Baas
LSVb	Mevrouw F. van ter Beek De heer J. Bokman De heer T. Siebeling
ORAS Fractie	Mevrouw M. den Boon
Universiteiten	
Erasmus Universiteit Rotterdam	Mevrouw Th.A. Ax De heer A.D. van der Pijl De heer prof.dr. P.H.A.M. Verhaegen

Katholieke Universiteit Nijmegen	De heer F. Janssen De heer J.J.B. Nijeboer
Katholieke Universiteit Brabant	De heer ir. R.J. de Wijkerslooth de Weerdesteijn De heer prof.dr. F.A. van der Duyn Schouten Mevrouw mr. Y.C.M.T. van Rooy
Katholieke Universiteit Leuven	De heer F. van Nieuwenhove
Landbouw Universiteit Wageningen	De heer prof.dr.ir. L. Speelman
Open Universiteit Nederland	De heer prof.dr. J.J.G. van Merriënboer
Rijksuniversiteit Groningen	De heer prof.dr. D.F.J. Bosscher De heer G.A. Mulder
Rijksuniversiteit Leiden	De heer J.E.J. van Bergen De heer prof.dr. D.D. Breimer Mevrouw dr. J. Ravestoot De heer dr. W.P. Weyzen
Technische Universiteit Eindhoven	De heer prof.dr. T. Bemelmans
Technische Universiteit Delft	De heer prof.ir. K.F. Wakker
Universiteit Gent	De heer R.R. Hoogewijs
Universiteit van Amsterdam	De heer prof.dr. J.J.M. Franse Mevrouw mr. J. Meerburg De heer dr. S.J. Noorda
Universiteit Maastricht	De heer prof.dr. A.C. Nieuwenhuijzen Kruseman
Universiteit Nyenrode	De heer prof.dr. F.Ch. Palm
University of Phoenix	De heer prof.dr. R.S.J. Tuninga
Universiteit Twente	De heer prof.dr. R.C. Kaehler De heer drs. J.H. van der Werff De heer M.W. Florijn De heer drs. G.M.G.M. van Lieshout De heer T.R. Phillips De heer drs. C.T.A. Ruijter De heer F. Schutte
Universiteit Utrecht	De heer prof.dr. A. Pilot De heer drs. J.G.F. Veldhuis De heer E.J. Vermeulen
Vrije Universiteit Brussel	De heer F. Gladines
Vereniging van Nederlandse Universiteiten	De heer dr. J.A. Bartelse De heer drs. R.D. Bennink De heer mr. E.H.M. d'Hondt De heer J.J.Th. Houben De heer drs. J.W.M. Meyer De heer dr. S.J. Noorda De heer dr. F.A.J. van Steijn De heer drs. A.I. Vroeijsenstein

Vlaamse Interuniversitaire Raad

De heer D. Van Damme

Werkgevers en -nemersorganisaties

MKB-NL

De heer drs. J. de Boer

Mevrouw G. Visser

Vereniging FME-CWM

De heer ing. W.J.M. Berentsen MKM

VNO-NCW

Mevrouw drs. J.A. van den Bandt-Stel

De heer ir. F. Keun

Mevrouw J.H. Nauta-Matto

De heer drs. A.J.E.G. Renique

Mevrouw drs. A.M. Ruts

Bijlage VII

LIJST VAN AFKORTINGEN

ABET	Accreditation Board for Engineering and Technology
ACO	Adviescommissie Onderwijsaanbod
ASVA	Amsterdamse Studentenvakbond
Awb	Algemene wet bestuursrecht
BBRA	Besluit Bezoldiging Rijksambtenaren
CERTIKED	Stichting Certificatie Kennisintensieve Dienstverlening
CHEA	Council for Higher Education Association
CHEPS	Centre for Higher Education Policy Studies
CROHO	Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs
DVC	Dutch Validation Council
ECIU	European Consortium of Innovative Universities
EQUIS/EMFD	European Quality Improvement System
FIBAA	Foundation for International Business Administration Accreditation
FION	Federation of Institutes for International Education in the Netherlands
HAVO	Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs
HBO	Hoger Beroepsonderwijs
HOOP	Hoger Onderwijs en Onderzoekplan
ICT	Informatie- en Communicatietechnologie
INK	Instituut Nederlandse Kwaliteit
IOWO	Instituut voor Onderzoek van het Wetenschappelijk Onderwijs
ISO	Interstedelijk Studenten Overleg
ISO-9000	International Organization for Standardization
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschap
LSR	Landelijk Studenten Rechtsbureau
LSVb	Landelijke Studenten Vakbond
MBA	Management and Business Administration
MBO	Middelbaar Beroepsonderwijs
MKB-Nederland	Midden- en kleinbedrijf-Nederland
NAO	Nationaal Accreditatieorgaan
NIAZ	Nederlands Instituut voor Accreditatie van Ziekenhuizen
NMA	Nederlands Mededingingsautoriteit
NUFFIC	the Netherlands Organisation for International Cooperation in Higher Education
O,CenW	(ministerie van) Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
PEAPON	Platform van Aangewezen/Erkende Particuliere Onderwijsinstellingen in Nederland
QAA	Quality Assurance Agency
SAIL	Samenwerkingsverband Internationaal Onderwijs Landbouw universiteit
VNO-NCW	Verbond van Nederlandse Ondernemingen/Nederlands Christelijk Werkgeversbond
VSNU	Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten

VUBM	Vereniging voor Bestuur en Management in het Hoger Onderwijs
VVI	Visiterende en Validerende Instanties
VWO	Vorbereid Wetenschappelijk Onderwijs
WASC	Western Association of Schools and Colleges
WHW	Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek
WO	Wetenschappelijk Onderwijs
ZBO	Zelfstandig Bestuursorgaan
ZEvA	Zentrale Evaluations-und Akkreditierungsagentur

Accreditatie
een prikkelende omgeving
zichtbare prestaties
kwaliteit profileert zich

Elly Hendrix
beeldend kunstenaar
Rotterdam-Delfshaven

Voor meerdere exemplaren:

Internet: www.vandebunt.nl

Secretariaat commissie: 020 642 11 34

Bureau Van de Bunt, adviseurs voor organisatie en beleid, verzorgde op verzoek van de commissie de procesbegeleiding. De projectleiding was in handen van dr. J.W. Asje van Dijk.

Het gedicht van Gerrit Komrij is tot stand gekomen door bemiddeling van Sebes & Van Gelderen te Hilversum.

Adres:

Van de Bunt

Weerdestein 97

Postbus 7960

1008 AD Amsterdam

COLOFON

Commissie Accreditatie Hoger Onderwijs
Eindrapportage
September 2001

Ontwerp en technische realisatie
Schoep & Van der Toorn, Amsterdam